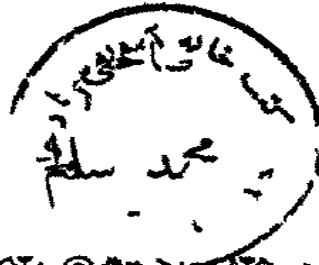

اصطلاحات و اشعار

۱

محرری
معلم ناجی

معارف طاروت حمله ست و حصتیله طبع اولی سدر

— — — — —

اسابول

۱۳۰۷

۱۳۰۷

اصطلاحات ادبیه

محرری
معلم ناجی

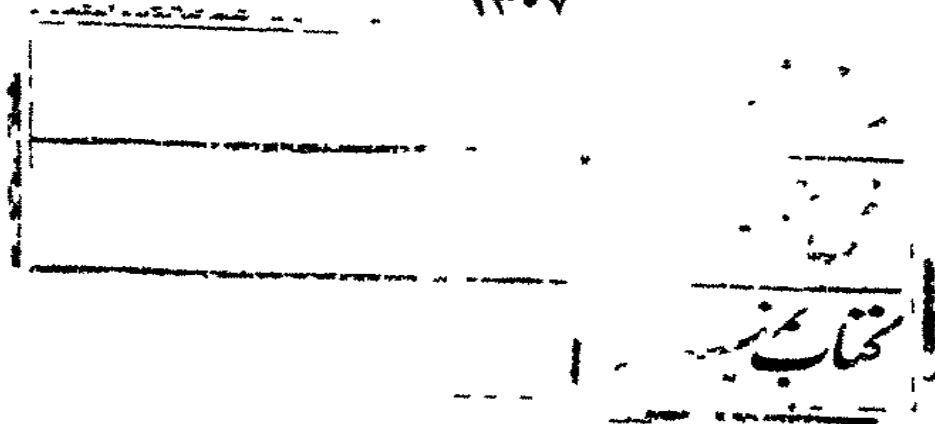
صاحبی
محمد سالم

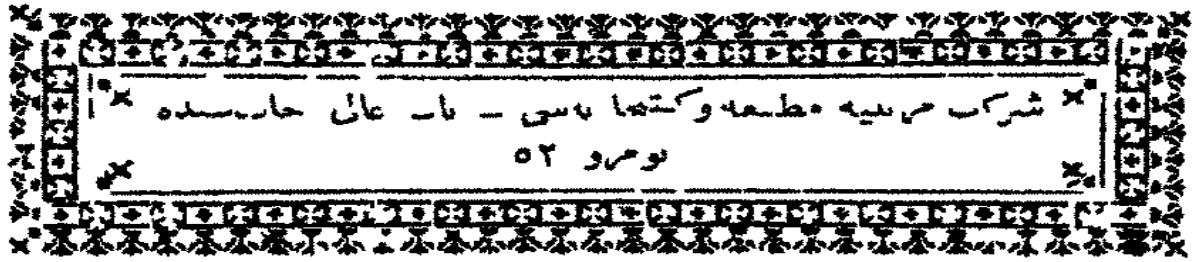
معارف نظارت جلیله سنک رخصتیله طبع اولمشدر

استانبول

(۲۰ آصادوریان) شرکت مرئییه مطبعه سی - باب عالی جاده سنده نومرو ۵۲

۱۳۰۷

* شرکات عربیہ مطبعہ وکتبا ہاسی - نا۔ عالی حارسندہ *

نومبر ۵۲

افاده مخصوصه

اجراسی اقتدار مک قات قات فوقنده اولدیغنی معترف
بولندیغم « لسانمز ایچون بر اصطلاحات ادبیه قاموسی
یازمق ، فکری آره صیره ذهنی اشغال ایدردی .
بوطاتی خیال بعضاً اودرجه لرده محرک شوق اولوردی
که کولکمی موقتاً اولسون آووتمق ایچون او یولده
برآز یازی یازمغه مجبوریت حس ایدردم . یازاردم
یازاردم بکنمزدم . کاغذلری پیرتار آتاردم ، بوخیالی
برسوز دکلدردم . واقعدردم . عینیه نقل ایدیورم . برخیلی
زمان کچدی . اوفکرینه دهنمه اوغرامقدن کری
قالمازدی ، بروقت اولدی که یازدیغم پارچه لری محو
ایتدیگمه پشیمان اولدم امکرمه آجیدم ، زواللی یازیلرم !
سز قابل تصحیح اولق مزیتندن ده می محروم ایدیکز !
دیگه باشلادم . نهایت تلافیء مافات ایچون تکرار برطاقم
پارچه لری یازمق لازم کلدی . میدان بولدقجه یازمقده

دوام ایتدم ، خیلی شی بیریکدی ، تکرار گوزدن کچیر-
 مکه کلمیور همان هپسنی آرقداشلرینک یانته کوندره-
 جاکم کلیور . آنلری تهلکه دن ، کناجی ندامتدن حفظ
 ایچون برچاره دوشوندم ، «طبع ونشر» ی بولدم .
 {اصطلاحات ادیه } نامیله میدانه چیقمنه باشلایان
 بو بندلر ادبیات ترکیه نك - فن اولق حیثیتیه - کافه
 لوازمی بریره جمع ایتک کچی بیوجک بر مقصدله
 یازیلیور ، ایستدیکم صورتده یازه بیلسم مقصد
 حصوله کله جک ، نه فائده ، نه نیم ایچون ایستدیکم
 صورتده یازه بیلکم محال دینیه جک درجه ده کوچ!
 اقتدارم هتمله متناسب اوللی ایدی ! . . هر حالده
 بویله شیلری یازمق یازمامتدن اولادر اعتقادنده بو-
 اندیغم ایچون عجزم بنی یاسه دوشوره میور . سعم
 تراید ایتدکجه عجزم تناقص ایدیور صانیورم . بو کوزل
 برتسایدیر و ماتوفیقی الابلله ،

اصطلاحات ادبیه

—

سحر حلال — بیت آره سنده هم کلمات سابقه نك تمه سی
هم ده کلمات لاحقه نك مقدمه سی عد اولنه بیله جك صورتده برلفظ
ویا ترکیب ایراد ایتمکدر .

سحر حلال

کوردده اولمش بر کوآکب آسمان
خالق اجرایی نیجیل ایلدم
طولدی کوکلم نور ایله بی اختیار
سوره (والجم) ی ترتیل ایلدم

قطه سنده واقع (بی اختیار) تعبیری (هم « طولدی کوکلم نور
ایله » جمله سنه تمه هم ده « سوره والنجمی ترتیل ایلدم » کلامنه
مقدمه اعتبار ایله بیله جکندن سحر حلال قیلندن عد او انور .
برنجی احتماله کوره بیت « کوکلم بی اختیار نور ایله طولدی .
سوره والنجمی ترتیل ایلدم » — ایکنجی احتماله کوره کوکلم
نور ایله طولدی . بی اختیار سوره والنجمی ترتیل ایلدم » . آئنده
اولور .

مشاهیر شجعمان عربدن (عمرو بن معدی کرب) و صفنده
اولان آشاغیکی قطعله لرده کوره جکمز (بی محابا) و (بالتردد)
تعبیرلری دنخی یوقاریکی (بی اختیار) کیدر :

صمصامه بی ایلدکجه تسلیل [*]
تسلیم سیوف ایدردی اعدا
تاریخ دییوف که بی محابا
بر اردوینی برار ایتدی تنکیل

میدانه کیروب بلا تردد
دیرمش او دلیر مرتضی شان
اولمکدن اولورمییم هراسان
اولک ایچون ایلدم تولد

(بی محابا) هم «تاریخ دییورکه» به همده «بر اردوینی برار
ایتدی تنکیل» ه قید اوله بیلیر . ایکی احتماله کوره بیت «تاریخ
بی محابا دییورکه : بر اردوینی برار تنکیل ایتدی» ویا «تاریخ
دییورکه : بر اردوینی برار بی محابا تنکیل ایتدی» مفهومی
کوستر .

کذلاک (بلا تردد) هم «میدانه کیروب» ه همده «دیرمش
او دلیر مرتضی شان» ه قید اوله بیلیر . ایکی احتماله کوره بیت
«او دلیر مرتضی شان بلا تردد میدانه کیروب دیرمش» ویا
«او دایر مرتضی شان میدانه کیروب بلا تردد دیرمش» مضموننده
بولنور .

سحر حلالاک صحتی ایچون احتمالارک ایکیسنه کورهده معنالک
صحیح اولسی کافیدر . احتمالردن برینک دیکرینه مرجح کورنمیسی
مقصده خال ویرمز .

[*] (صمصامه) عمرونه قیلجیدر . (ذوالفقار) دن صکره اشهر سیوف

بو صنعت اولدقجه قرین لطافت ایسه ده عظمت عنوانیسه
متناسب کورینه جک بر اهمیتی حائر دکدر . بالاده کی مثالرده
بولنشی تصادفیدر . بالالتزام اجراسی اختیار اولسه جق کلفته
دکمز .

(سحر حلال) تعبیری - بر ذات بی وفایه خطاباً یازلمش
اولان قطعه آتیسه اولدینی کبی - (کلام بدیع) مقامنده دخی
ایراد اولتور :

قصیدم عجزی عرض ایلشدی
دریغا سورمدک بر کره حالم
شوصوئمصراعم اولسون صون خطابم
حرام اولسون سکا سحر حلام

استخدام - بر لفظك دلالت ایتدیگی ایکی معنای معاً

استخدام

اراده ایله هر برینی مناسب اولان جهته صرف ایتدکدر .
قطعه آتیسه (آچلدی) فعلی بو اسلوب اوزره ایراد اولنمشدر :

یار ایردی آچلدی سودیکم هم فصل دی هم کل [۱]
بری صحن کستاندن بری صحن کستانده

چیقوب برلکده کلزاری تماشا ایسه ک اولمازی
کل آنده بلبل آنده جله آثار بهار آنده [۲]

[۱] « آچل ای فصل دی سن کستانلردن آچلسون کل - ندیم »

[۲] « می آنده دلبر آنده جله یاران صفا آنده - وجدی »

(آچلمق) مصدری هم (تباعده) همده (شکفتن) معناسنه کلدیکی جهته قطعه ده کی (آچلدی) فعلندن «تباعده ایتدی» «شکفته اولدی» معناری معاً قصد اولنه رق معنای اول مناسی اولان (فصل دی) ه، معنای تائی كذلك مناسی اولان (کل) ه. صرف ایدلمشدر. شو حالده بیتدن «سودیکم! موسم بهارک حلولیه فصل شتا صحن کلستاندن تبعاده ایتدی. کل ایسه صحن کلستانده شکفته اولدی» مائی استخراج اولنور. بو استفاده بعض ادبا (صرف الخزانة) نامنی ویرمشدر.

ادبیات عربیه کتابلرنده تعریف اولندیغی اوزره «ایکی معناسی اولان بو لفظ ایله اول امرده معنارینک برینی مراد ایدوب بعده او لفظه راجع اولان ضمیر ایله دیگر معناسنی قصد ایتک و یا او لفظه راجع اولان ایکی ضمیردن بریله بر معناسنی، دیگر یله ده دیگر معناسنی اراده ایلماک» دن عبارت بولنان استخدامک ادبیات ترکیه ده اجراسی مغایرت شیوه لسان ایجاب طبعیسنجه هان هیچ یاقیشیق آلامقده اولدیغی کبی صورت اجراسنده کی تکلفه نظراً فهمی تصعب ایده جکی دخی آشکار بولندیغندن بو تعریفه مطابق اولان استخدامک ادبیات ترکیه یه متعلق محسناندن عد اولنماسی لازم کلیر،

بز (استخدام) دیدیکمز وقت بالاده کوستریلن «بر لفظک دلالت ایتدیگی ایکی معنای معاً اراده ایله هر برینی مناسب اولان جهته صرف ایتک» مفهومی قصد ایدرز.

استخدامك بو درلوسی (استخدام المضمور) عنوانه مقابل
 ویریان (استخدام المظهر) نامیله ادبیات عربیه ده دخی موجوددر.
 یوقاریده افاده اولندینی اوزره (استخدام مضمور) ویا (استخدام
 ضمیر) دینیلن صنعت اربیات ترکیه ده معتبر اولدمیه جغنه مبنی
 کیفیت بر نوجه منحصر قاله جغندن بز آکا ساده جه (استخدام)
 دیمکه اکتفا ایلرز .

استخدام کثیر الاجرا بر صنعت اولماه قمله برابر حسن
 اجرا-ی حالنده لطافت بخش کلام اولور .

حسن تعلیل — بر اعتبار لطیفه مسند اوله رق بر حصوس

حسن تعلیل

ایچون عات مناسبه درمیان ایتمکدر .
 حسن تعایله درمیان اولنه جق عاتک حقیق اولماسی یعنی
 نفس الامر مطابق بولنماسی شرطدر . حقیق اولورسه
 تعلیل عادی دیمک اوله رق محسناتدن صاییه میه جغندن حسن
 تعلیل تحقق ایتمز . مثلا اوغانی حقیقه " تأدیب ایچون تکدیر ایدن
 بر پدرک « اوغانمی تأدیب ایچون تکدیر ایتدم » قولنده حسن تعلیل
 بوانه ماز .

کیزلندی کاستانده یشیل - براق آردیه
 رنگ عذار کزیدن اولوب شرمسار کل

بیتمده ایسه متحققدر . چونکه کاک یشیل یا براق آردینه کیزلایسی

ایچون درمیان اولسان علت - که مخاطبک رنک رخسارینی
 کوره رنک کل کندی رنکنک آ کا نسبتله لطافتسز کورینه جکنی
 آ کلادیغندن شرمسار اولسیدر - حقیقی دکلدور ، شاعر مخاطبک
 رنک رخساری کلک رنکنندندها لطیف اولدیغنی افاده مقصدیله
 بویله برادعاده بولتیور . کذلک :

ایتدیکنک کون ای ملک خورشید رخسارک عیان
 اولدی شرمندن پریلر چشم مردمدن نهان

بیتمده پریلرک کوزدن نهان اولشیری ایچون درمیان اولنان
 عات - که مخاطبک بر کون میدانه جیقه رق پرتونثار جمال
 اولسی اوزرینه مالک اولدقاری حسنک آ کانسبتله هیج منزله سنده
 قاله جغنی فهم ایله شرمنده اولملریدر - غیر حقیقیدر .
 بالفرض سایه سنده پرورده اولدیغنی وطنندن آریله رق دیار
 دیکره کیتمکه مجبور ایدلمش بر بی چاره هر آدیم آیشسنده الم
 درونیسنک تزايد ایتدیکنی حس ایده ایده یولده کیدر کن -
 موسم بهار اولدیغنی حالده - هر هانکی جهته عطف نظر ایلیه
 اوجهتی کوکلی کبی حزنه مستغرق بولور . سواده اولجه پیدا
 اولمش اولان بر بولوتدن او آرهلق یاغمور دوکلکه باشلار .
 بتون دنیایی محزونیت ایچنده کوره کده اولان زواللی یولجی
 کندیسی کبی الم زده اولمیانلرک انتراح قلب ایله تماشا ایده بیله جکلری
 او لطیف سحابیه توجه نکه ایدنجه دیرکه :

اوده اولمش وطن جدا سيار
 نه حزين آغلايور شو ابر بهار
 كنديسنك صنايع بديعيه دوشونمكه وقتي اولمديغندن بويتمده
 اوصنعتلردن هانكيسي موجود اولديغني بلكه ده بيلمز . فقط
 بزلر - كه له الحمد آسوده خاطرز - دقت ايتديكمز حالده ييتك
 حسن تعليل ايجون بر مثال اوله بيله چكني كوررز : قائل بهار
 بولودينك پك حزين آغلايشني آنك ده كندی كچي وطنندن
 آيرلش آواره لردن اولديغنه حمل ايدييور . « شو بولوت
 نيجون آغلايور ؟ » دينلسه « وطنندن آيرلديغني ايجون ! »
 ديه چك حال بو كه ابر بهار - وطني ارض ايسه - وطنندن
 آيرلش ، فقط قائل كچي منئر اولماش . ديمك كه بو عات ده
 حقيقي دكل .

بعض ادبا بو صنعتي (حسن توجهيه) ناميله ياد ايدر لر .
 تعريفنده ده (عات) ي (وجه) ه تحويل ايله « براعتبار لعيفه
 مستند اوله رق بر خصوص ايجون وجه مناسب درميان ايتمكدر »
 دير لر .

حسن تعليل ويا حسن توجهيه انك خوش آينده صنايعدن
 معدوددر . بونكله برابر اصحاب طرافته كوره اجرا سنده دعوبت
 يوقدر . اكنزي طبيعي اوله رق كابر . بوجهته محاورات ظرفادخي
 آكه زيتياب اولمقدن خالي قالماز . مثال اوله رق بر فقره ايراد
 ايدلم :

اصطلاحردازلغني سونلردن بر ذات محترم بر آفشام بعض

بندگانی قوناغنه دعوت ایدر . برخیلی مصاحبت جریان ایتدکدن
 صکره بونلردن مسنجه برظریف اصول ایله قالقار ، اوطور مقده
 اولدقاری اوطه نك اتصالنده کی تنفس اوطه سنه چکیلیر . اولدن
 یاننده قاعد بولنان رفیق ده آرقه سی صیره اورایه کیدر یاریم ساعته
 یقین زمان کچر . صاحب دعوت بر آرهلق « بونلر نره ده قالدیلر ؟ »
 دیه قیام ایله آغیر آغیر کیده رک تنفس اوطه سندن ایچری کیرر .
 او ائنده ظریف ایکی تانیه اول جینندن دوشه رک اوزرنده لامبه
 یانمقده بولنان قونصولک آلتته طوغری تکرلنش اولان بر
 آلتونی آرامقده مشغول بولنور . صاحب دعوت کیرر کیرر
 دیرکه : « نیچون او یله خیده قامت اولدیکنز ؟ » ظریف درحال
 شو جوابی ویرر : « تکرار خاک پایکنزه رومال عبودیت اولق
 ایچون ! »

تحفی شوراسیدرکه ظریف بو حسن تعلیلی ایراد ایله تعلیل دائماً
 محظوظ ایتدیکی صیره ده رفیق ده « اقدم ! جینندن بر آلتون
 دوشدی ده . . . » حقیقتندن دم اورر . گویا که بویله یرلرده
 حسن تعلیله مقابل تعلیل حقیقینک نه درجه لرده صوغق
 دوشه جکنی اثبات ایتک ایستر .

بالاده کی ماللرده کورلدیکی وجه ایله حسن تعلیل دائماً
 بر حکم قطعی صورتنده اجرا اولنور . آنده صورتک مغایری
 اولان ظنه دلالت ایده بیله جک لفظ بولنماز . حسن تعلیل طرزنده ،

فقط ظنه مستند اوله رق ایراد اولنان تعلیلات (شبه حسن تعلیل)
عنوانیله حسن تعلیلدن آریبایر . مثلا :

شبه حسن
تعلیل

بارش بران مصادف دوشدی هجران شاهانه
اولدی صاندم حاله رحم الیبوب کرین محاب

بیتمده مندرج « سحابك آغلامسی نیم شاه هجرانده کی حانه
ترجمنددر » مضمونی حسن تعلیل قیلاندن ایسه ده آره یه کیرن
(صاندم) فعل افاده نك ظنه مستند اولدیغنی تعیین ایله یکنندن
بوکا (شبه حسن تعلیل) دینلمک لازم کلیر .

.....

ايتلاف — بش نوعدر :

ايتلاف

- لفظك معنى ايله ايتلافى .
- لفظك وزن ايله ايتلافى .
- لفظك لفظ ايله ايتلافى .
- معنائك وزن ايله ايتلافى .
- معنائك معنى ايله ايتلافى .

لفظك معنى ايله ايتلافى — عباره ده افاده اولانه جق معنایه
موافق دوشمیه جك الفاظ بولنامه قله تحققی ایدر .

لفظك معنى
ایله ايتلافى

لفظك معنى ايله ايتلافى حقنده بر فکر حاصل ایدلمک
ایچون الفاظك سمعه تأیر ایتمک جهتیله اولان احوالی ضر
دقه آلملیدر . (جلادت ، صدمه غضنفر ، چکاجاك ، رحشان .

کلبانک) کبی بعض الفاظ سمعه قوتلی کلیر . بونلره (الفاظ جزله)،
حائر اولدقلری کیفیتده (جزالت) تعبیر اولنور . (تبسم، جزء،
فم، زلف، کل، ناز) کبی بعض الفاظ ایسه قولاغه حقیف
طوقنور. بونلره (الفاظ رقیقه)، حائر اولدقلری کیفیتده (رقت)
نامی ویریلیر .

طبیعی کرب الفاظ جزله، کرب الفاظ رقیه استعمالنه سوق
ایدن شی مقتضای مقامدر . مثلاً براردو قوماندانی عسکره
خطاباً ایرادایده جکی نطقی الفاظ جزله دن تشکیل ایتکه چالیشیر،
چونکه برمعسکرنازکانه اداره کلام ایدیله جک یردکدر . بالعکس
برعاشق کوکلنی جذب ایتکه چالشدینی معشوقه سنه الفاظ رقیقه
ایله سوز سویلمک ایستر، زیرا سمع دلبر کلمات شدیدته تک هجومه
تاب آور اوله ماز .

عباره لرده الفاظ جزله ایله الفاظ رقیقه مختلط بولنمق
ضروری اولدیغنه کوره اوزونجه یرمقاله ویا منظومه تک صرف
الفاظ جزله ویا صرف الفاظ رقیقه ایله ترتیبی متعسر اولدینی
قابل انکار دکدر . بو حالده دقت اولنه جق جهت الفاظ جزله
مقامنده الفاظ رقیقه وبعکس الفاظ رقیقه موقعنده الفاظ جزله
ایراد ایدیلمک خصوصندن عبارت اولمق لازم کلیر . بر سختورک
مهارتی فرصتی فوت ایتیه رک هر لفظی یرنده ایراد ایلمک مسئله-
سنده کوریلور . مقصد سوزک هیئت عمومیه سنده جزالت ویا
رقت کوستر مکدر . بعض الفاظک بامحل اوله رق ایرادندن، مطلوب

اولان جزالت و یارقت مختل اوله بیله جکی کچی بعضاً جزالت
 رفته و یارقت جزالتیه مبدل ده اوله بیلیر . بو صورتده کلام
 متکلمک مقصودینه مخالف بر نتیجه حاصل اتمک مستعد بولنور .
 بینلرنده فرق جزئی بولنان الفاظک تبادلیه بیله جزالت و رفته
 اجرای تأثیر ایله . مثلاً نفعینک بر قصیده سنده واقع :

چالندی بام فلکده نفازه دولت
 پرایندی دبدیه مزده کوش ایلی

ییتنده (دبدیه) یه بدل (زمزمه) کتیر لسه سوزک جزالتیه انکسار
 کلیر . کذلک آثار کترانه مدن :

زلفنه ویردیکه نسیم اهتزاز
 اوستنه تئور دل ناز کترم

ییتنده (ناز کترم) یرنده (غمپرورم) دینسه سوزک رقی منکسر
 اولور .

لفظک معنی ایله ائتلافی نه قدر یولنده اولورسه سوز او
 درجه مکمل اولور . حتی بینلرنده تقارب و یا ترادف بولنان ایکی
 لفظدن مقامه نسب اولان ایراد ایدلمزسه کلام - ائتلاف
 جهتیله - نقیصه دار عد اولنور . ایکی محرر طرفدن بر فقره
 یازلسه ، بینلرنده کی فرق متقارب و یا مترادف اولان ایکی لفظدن
 بری یرنده . دیکری دیکرنده بولنمقدن عبارت اولسه آره لرنده
 ائتلاف جهتیله تفاوت بولنمق ایجاب ایدر . هانکیسی نسب اولان
 لفظی حاوی ایسه رجحان آنده قالیر . بورالرنی بیانلر قابا بیدرکه

ادبیات نامنه « لفظنه باقاماز ، معنایه باقیلیر » دیمکده معنی اولمدینی
بیله سونلر ؟ کچنلرده بر مناسبتاه :

بر سانهک اولسی حقیله مجل
اولغله اولور سبک مؤداسی مکمل

دیمش ایدک . بوبابده :

سوزمیدر اول که چپ و راست دوشه منمونی
نیجه معنای درستن بوزه بر لفظ سقیم

دیمش اولان نفی ایله متفقز . اشتلاف جهتته التفات ایتک
ایستمینلر استغنالرنده اصرار ایله طورسونلر . بزلفظه ده ، معنایه ده
لایق اولدینی قدر اهمیت ویره رک صحیحاً ادبیاتدن معدود اوله بیله جک
اثرلر وجوده کتیرمکه چالیشلم .

سوزک هیئت عمومیه سننده کوریه جک جزالت و یارقتک
منشأی معنادن عبارت اولان فکر در . بر فکره پیدانه چیقہ جنی
وقت حانه مناسب کسوه ایستر . اوده لفظدر . بر کوزل نه قدر
اویغون لباس کیرسه حسنی اودرجه رونق بولور . هنر آکا
هانکی لباسک اک زیاده یاقیشه جفنی بیامکدر . تزیناتنک بر
جهتده نقصان قالسه آرزو اولنان کمال رونق حصوله کلز . فکر
اولور : کسوه سی متناسب اولدینی ایچون درجه استعدادینک
فوقنده پارلاق کورینور . ینه فکر اولور : کسوه سننده تناسب
اولمامق جهتیه . مستعد اولدینی مرتبه نظر ربا کورنمز . « قدمایه
ببرو اولهلم ! » دیمک خیالزدن بیله کیمز . مقصدمن « بر فکرک

حقی نه ایسه او ویرملی ! « دیمکدر قابل ترین اولان بر فکری
 نچون ترین ایتمه ملی ؟
 جزالته مثال :

— مناجات —

وقت غروب حلول ایتمش . آرتق شهریار شعشعه بار نهار [°]
 کردونه ظفر شعارندن کال عظمت ووقار ایله اینبور . وجه رخشاننی
 انظاردن تمان ایدن سحابه تابان آسمانده براقدیغی عدود وذراندود
 ایزلری محافظه ایتمکله برابر انعکاسات ارغوانی رنگ ایله آفاقی مستغرق
 انوار ایلبور . کره قر ایسه قبه فیروزه قام ایچنده معلق بر فنوس
 زرین کبی افقده جلوه نما اولبور . بر تو لطیفی چنزار اوزربنه بی تپنه
 دوشدیکی حالده برده جهانپوش لیل طاع بشلرینی اورتهرک سطح صحرید
 طوغری میل ایدیور .

بوساعت طبیعتک حلول ایتمکده اولان کیجه ایله تباعد ایتمکده بونشن
 کوندوز بیننده اکتساب شوق جدید وخالق لیل ونهاره طوغری روح
 روی امید ایده رک بر لسان بلیغ ایله قدرت فاطره سنه قارشی مقبرانه
 عرض تعظیبات مقدسه ایلدیکی ساعتدر .

کبریا کاه رحمت پناهندن آهنگ عمومی کائناتی ایتمکده اولان خدا
 البته بنی عظمتنه قارشی جلهدن زیاده حیران ونام عالمگیرینی آکفده جنبه
 ایله یکرزبان اولان ادراک عاجز مک زمزمه سنیده ایشیدر . تجیلات بی نهد
 سکا ای ذاتک ماسواسنک اصل اقدسی اولان وجود واجب ! سن که بر
 نظرله ابعاد نامتناهی بی مظاهر آثار قدرتکله مالامال ایدرسین خانقسین .
 مربی عوالمسین ، روح کائناتسین آلهی !

بو یله بیک نام ایله یاد اولندیغک ، هیچ برسیله ده بحق تعریف اوننده مدیعت

[°] کونشدن کنایه .

خالده سکا جداً ایمان ایدنلردنم . ای حسن اتم واحسان اعظم صاحبی !
 بو ایمان دخی سکا تقدیمه شایان عد اولنه جق برشی دکدر ...
 [لامارتیندن ترجمه]

دیگر :

— فورطنه —

افقده عظمتلی ، هیبتلی ایکی صحاب ظلمانی کوریورم . کیتدکجه تکائف
 ایدیور . تکائف ایتدکجه باران دهشت یاغدیریور . بر نقطه ده طور میور .
 آن بان یوکسلیور . یاییلیور . یویور . کوک یوزینی قاپلایور .
 اوزاقدن اوزاغه شدتلی بر کوک کورلتیسی ایشیدیورم . کره نسیمی
 طالغه لاندیریور . سطوح میاهی لرزه ناک ایدیور . شو درین وادینک
 ایچنده نه قدر یایراق کوریورسه ، جله سی لرزشده ! بویدن بویه برسیلابه
 رعشه در آقوب کیدیور !

سلاسل جبال کدورتبخش اولان آوازه هول انکیز رعدی ایستدیکی
 کی چکهرک اورادوب کوتوریور . جهان ایگله یور . بو کورلتی بی متعاقب
 اورته لغی مدهش بر سکوت استیلا ایدیور . یربوزی خشیت وحیرت
 ایچنده ظهور عاقبت کاره منتظر بولنیور .

باقکز ! عظیم طاغیر ، جسم قایالر بردن بره قویو رتک خاکستریده
 بر پرده جهانپوشه بورندی . کیتدکجه بسط اجنه ایتمش اولان اوقوجه
 بولوتلر بولتری کوزدن نهان ایلدی .

آرهلق آرهلق خطوط بر قیه بولوتلری شرحه شرحه ایدیور .
 صاعقه آفاق پرطنین ایتمکده اولان صیحه لرله پارلدایه پارلدایه بولوتلرک
 آره سندن قایوب کیدیور .

کیجه پک مظلمدر . کیتدکجه توسیع دائره تنور ایتمکده اولان شیشکلر
 چاقدقجه بولبله ظلمای بلادن کوندوزلر ایجاد ایدیور . کیجه برآمده
 کوندوز اولیور . ینه برآمده کوندوز کیجه کسپلیور .

غرب تاریکدن فیلامقده اولان ریاح شدیدہ یلدیرم کبی صحرا دن
بجرکن چیلدرمشجه سنه دونوب طولاشمغه باشلیهرق یوللر اوزرنده
موجود ایزلری نابدید ایلدیکی ائنده هوایه قالدردیغی ریک سیاہ ایله
قاریشیق موخش برقاصیرغه تشکیل ایدیور . یکی برقاره بولوت میدانه
کتیرن بوکر دبادمدھش دوران بقیہ ضیای برقی ییده انظاردن ستر ایلپور .
نواقیس ولوله برداز اصوات خاشعانه سیله بریشان اھالی یی برسیل
عظیم کبی عبادتخانه لره طوغری روان ایدیور .

یارب العالمین ! زیرقدم عزتکده متبجیع اولان شو قلکزده قوللریکه
برکره نظریور ! برسال کاملک مکافات مساعیستی سندن ایستیورلر !
ھیہات ! آتشین آسماندن یاغمقده بولنان کرات مجمده ذاتاً یرلره
سرلمش اولان باشاقلری ازوب صو ایدیور . رعد وروزکار بولوتلری
یاروب یرنیور .

زواللی چقجی کلش ، الدن کیتش اولان تارلاسنک حانی یأس وحبیرتله
تماشا ایلپور . بوداھیہ مک دهشتندن بوزلمش قلمش اولان جوجقلرینی
قوجاغنه آلمش ، مشفقانه باغیرنه باصبور . ییلدیرم ینہ آتشلر صاجبور .
آوازه هولمالک ایله دوشپور . صاعقه زده اولان بوکسک طاغردن تولولات
عظیمه ایله قوملر ، طاشلر ، قایالر ایندرمکده اولان سیلر مثبت تارلالری
چیکنه یوب کچبور . . .

[سنلامبردن ترجمه]

دیگر :

— نعت شریف —

باشلار لمعان ایتمکه بر نیر عرفان
هر لحظه افولن کوزه در شبیره طبعان
اعداسنک آلچاقنی ایتدکجه توالی
اېلر او ضیا کستر آفاق تعالی

برق آوردی جبالندن اوامی یتیمک
 اک شعشعه لی فیضی خداوند حکیمک
 بر درس ادب و پردی که اصحاب ذکایه
 حیرت و پرر آثاری فحول حکمایه
 بر نور میندر که بو تابشکه انوار
 بر مثلنی اولسون ایده من تا ابد اطهار
 هم صورتی هم سیرتی اولغله مکمل
 شایسته کورمشدر آکا پایه اول
 فخر ایتلیسین ای شرف نا منهای
 زیرا سکا مظهر در او محبوب آلهی

دیگر :

— صلاح الدین ایوبی به —

شایسته تقدیسین ای مرد قدر زور
 ایتدک اوقضا اردولرین رجعتی مجبور
 نتیجه نصل ایتیهلم نامکه تعظیم
 اعدا دخی ایتشدر ایدر فضلکی تسلیم
 تیغله قازاندک ابدی شعشعه بر نام
 ملت سکا دیر حشره قدر حامی اسلام
 علویت فطریده انکشت تماسین
 بکزر روشک حیدره بر شانلی فتاسین

دیگر:

— تلاطم —

تمکینی و یروب جنونی آلمش
 دریا ینه اضطرایه طالمش
 اولمش بکهرک سکون زمانی
 هر طالغه سی بر جنون جهانی
 ایتمش هیماالله سطح دریا
 یسک وادی هولناک پیدا
 اولمقده در آن بآن سر افراز
 هر موج عظیم دهشت انداز
 کیدرمده روزکار بر فن
 هر طالغیه بر قبا کوپو کردن
 بر آریجه قارلی طاغ کسلیش
 هر موجه کف نثار مدهش
 آر امر بای ناظر و ندر
 چوق باقه محرک الجنوندر
 قویتمشی نه در قیامت ایواه
 تسیر ایدیور جبالی الله [۱]
 اولمقده هزار طور سیار
 یکدیگره پیشدار و دمدار
 ساحل کورینوری قورقوسندن
 کیزلندی بو طالغه اردوسندن

[*] « و سیرت الجبال » آیت کریمه سنه تلجیدر .

ای باد! کسله امتداد ایت
 آژ کلدی بو قوت اشتداد ایت
 صوکه شدتی طورمه ایله ابراز
 قارشیکده وارايشته پر سرانداز
 دریا! بنی ایله بر تماشا
 سندن ایده جگمی یم تماشا
 بر طامله کوزمده اک بیوک موج
 ویرمز بکا قورقو بویله بیک فوج
 بازیمه باصره مدر امواج
 مغلوب متاقدر افواج
 بک کوچی و داع دهر فانی
 اولشی حیات جاودانی
 اقتا ایله روح قورقودلماز
 طوفان ایله نوح قورقودلماز

رقه مثال :

— چیچکلرم —

سویلی چیچکلر! نه طور بیورسکنز؟ بر آن اول آچیلکنز! بک
 اختیارم • بر نفس اول آچیلدیغکنز کورمک ایسترم • همان شکفته
 اولکنز که لطافتکنز صباحی بر تبسم ایلسون، بوی لطیفکنز آقشامی تعطیر
 ایلسون •

آچیلکنز فردایه قاله جق اولور ایسه بنجه بک بچکمش اولور •
 اختیارلره کوره هر نفس نفس واپسین صایلیر نه یلیرسکنز! بو کون
 سزی ایتسامه تشویقی ایدن شو کونش یارین بلکه بئم تابونم اوزرینه
 پرتو اتداز اولور!

چیچکرا! بزم کپی سزده بلادن آزاده اوله مازسکزه. مضر حیوانجقرا
 اوزرکزه اوششورلر. شدتلی روز کارلر اسر. دها نهار اولور ا بن که
 بونجه سنه یا شامش بر پیر جهان دیدیم؛ آجمله دن صولش نه قدر غنچه کوردیم!
 قورقیکنز، سزی قوبارم. بر ساخورده دکلی یم؟ سزدن کوزل
 بر دمت یابوبده هانکی دلبره تقدیم ایده ییلیرم؟

نظریات بی قائده ایله پک یوردلیم. زیر سایه کزده اولوق اوزره آماده
 ای دیله جک صوک خوابکا همه چکلسه مده آرتقی خواب جاویده طالسهم!
 دنیا به وداع ایده حکم ساعت یوراده، یانکرده حلول ایدر ایسه
 منظره شباب اولان رواج لطیفه کز بنی اوساعنده دخی نغمه پرداز عشق
 ایده ییله جکدر . . .

[برانزه دن ترجمه]

دیگر :

— زوالی قیز —

ایچنده هیچ بر کوزل رو یا کورلک احتمالی اولپان شو مھوس
 اویقودن اویانیر اویانماز طاغ باشنه چیقهرق کونشک ایلک شعاعلرینی
 قارشیلادم .

هنوز اویقودن اویانماش بر یاورو قوشجغز تازه چیچک آجش بر
 اغاحک اوزرنده حزین حزین اوتیوردی . او زمان بزم کوزلرم یش یله
 طولش ایدی .

آه ! نیچون والدهم یوق ؟ یووه سی آغاحک دالی اورتیه سنده آهسته
 آهسته سالانقده اولان شو قوشجغز کپی نیچون بختیار اوله میورم ؟
 یر یوزنده هیچ بر شی بزم دکدر . بشیکم ییله یوقدر . بی چاره
 واندوسی طرفندن کویمرک معبدی اوکننده کی طاشک اوزرنه براقلمش
 زوالی بر قیزجغزم !

آنامدن بابامدن آیری دوشدم . اوقشایشلرنده کی لذتی بیلم . کوی
 چوجقلمی بکا همشیره دیزلر . بوتلرک اویونلرینده قاتیلیم .

کیفلی چغجی بی کولکه لکنک آلتده اوطورمه هج جاغیرماز .
یانوب چیتردامقده اولان آصمه دالترینک قارشیسندہ چوجقلمینی قوجاغنه
آلهرق اوپوب اوقشادیغنی اوزاقدن سیر ایدرم .

نه یاپهیم ؟ آغلایه آغلایه معبدہ طوغری روان اولورم . دنیاہ بنم
ایچون قبوسی آچیق بولنه یلیز . بریر وار ایسه اوراسیدر . دنیاالمترینی
اوزرنده چکمهک باشلادینم طاشه کوزلری دیکرم . بی براقدیغنی زمان
والده مک سریش اولدیغنی خیال ایتدیکم کوز یاشرینک اثرلرینی آرارم .
بعض ککرده تنها مزارلغه طوغری قوشارم . بکا مزارلرک هپسی
بر کورینور . بی چاره قیزجغزک بر اوستنده آناسی باباسی اولدیغنی کچی
یر التندهده یوقدر !

اون درت یبار موسی بچد که بی ترک ایتمس اولان اغوشدن جدا
اولهرق اغلایورم . والده حکم ! کل کل ! بی براقدیغک طاشک اوزرنده
سنی بکلیورم . . .

[سومه دن رجه]

دیگر :

— صوک تنبیه —

بکزه درکن دامن طاوس قدسی بالمه
اش طوتارکن قامتن نورسته طوبی داننه
ورد فردوس برین دیرکن عذار انه
از کوررکن نور اسود نامنی فرخالنه
نقطه امید دل تعبیر ایدرکن خالنه
ذاتنک عالمده ویرمزن وجود امثالنه
دون کیجه جانانی بکرتدم باقمجه حاننه
جان بلب بر عاشقک امید استقبالنه

ديگر :

— آوجي —

فوشلرم ! مزده اوجيكنز كيديور
 كوردى بر بشقه او شتاب ايدىور
 بر كلن يوق تباعد ايتدى كيدن
 شمدي اهنكه باشلايك يكدن
 قالميدى شمديك محل حذر
 ويركز مشربجه بر قونسر
 ويردى مهلت زمانه بر مقدار
 اونك اطرافى اوتديرك تكرر
 لكن اول ظالم طمع برور
 بورالردن يارين ايدرسه كذر

صوصكز قوشبغزلرم صوصكز

لفظك وزن ايله ائتلافى — « ايرادى انسب اولان لفظدن
 عدول ايله آكا بدل لفظ ديگر ايراد ايدملك » و « تقديم
 وتأخيرده طبع سايمك تعيين ايدجكي حدك خارجه چي قلمق »
 صورتلرينك انتفاسيه تحقق ايدر .

ايرادى انسب اولان لفظدن عدول ايله آكا بدل لفظ
 ديگر ايراد ايدباير ويا تقديم وتأخيرده طبع سايمك تعيين
 ايدجكي حدك خارجه چي قباير ايسه لفظ وزن ايله ائتلاف
 ايتيمش اولور . ايكنجى صورت بر نوع (ضعف تأليف) ديمك

اولدیغندن نظمى بر نحى صورتدن زیاده معیوب کوسترر .
 بر نظمك مقبول اولماسى ایچون بو صورتلر دن برینك
 وجودى کافیدر . ایکیسنی جامع اولور ایسه بالطبع بتون بتون
 مردود اولسی لازم کلیر . ثابتك :

کلیر بانك سفاك الله خاك مرده غدن
 النندن ساقی کلچهره نك پیا به دوشدکجه

بیتمده انصب اولان (شهید) ه بدل (مرده) کتیرلمسندن ،
 نائلی قدیمك :

خاطرده ذوق ، دلده صفاء تنده یوق مجال
 ارباب غم ایرشسه ده نوروزه نیلمسون

بیتمده دخی (مجال یوق) موقعنده (یوق مجال) دینلمسندن
 اشتلافه خلل کلشدر . راغب پاشانك :

کورسه اغیار ایله جاناسنی همبزم شراب
 عاشقك باغری کبابه تب غیرتله دونر

بیتمده ایسه ایرادی انصب اولان (آتش) ه بدل (تب)
 کتیرلمکه برابر « عاشقك باغری تب غیرتله کبابه دونر » جمله سی
 وزنه قونلمق ایچون تقدیم و تأخیر حدینك خارجنه چیقلا دیغندن
 ایکی صورتله ده اشتلاف مفقودر . تعیر دیکرله : عدم اشتلاف
 سبیلرینك ایکیسی ده موجوددر . بو حال ایله بیتمده (بزم ، شراب ،
 باغری ، کباب ، دونر) لفظلرینك اجتماعندن حصوله کلن (مراعات نظیر)
 صنعتك نه قدر اهمیتسز قاله جنی ایضاحدن مستغیدر .

لفظك وزن ايله كال استلافی نظمك نثر دن فرق اولمیه جق
 صورتده كلفتسز اولسیله حصوله كلیر . بو یولده اولان نظمك
 نثر دن فرقی یالکز موزونیت اولور حتی نثر صورتنده یازیله جق
 اولسه اوزان ايله الفتی اولمیان طبیعت نظم اولدیغنی حس ایدمه من .
 ایشته اصل نظم طبیعی بودر . اك لطیف شعر لر بودر لو نظملر
 ایچنده بولنور . اك كوزل فكر لر بو اسلوبده منظوم اولمق ایچون
 حسرت چكر . محفوظمن اولان نمونه لر دن بعضارینی کوسترلم :

مصارع

نابی	یارب بو آفرین نه تو کمن خزینه در !
»	بونشته نك سوکی البته سر کر انقدر
»	کنارک دلبری نازکده اولسه نازنین اولماز
»	مناسبتله اولان افترا نه مشکل ایش !
»	حرف رجا زبانم ايله آشنا دکل
»	الله صاقلسون ، بونی حساد ابشمسون !
شیخ الاسلام بیجی	تقلید زاغ کبک خرامانی کولدیور
»	آدمه جبه و دستار کرامتی ویرر
»	کنخ استغما کی برکوشه راحتی وار ؟
»	کل موسیدر دفتر و دیوانه باقلدز
»	همم شهبازی آجاقلرده برواز ایتمدی
شیخ غائب	وقت شادی ده کلیر موسر محنت ده بکر

- فیض ازلی مرد کله‌داره می مخصوص ؟
 عاشقک حال دل زارینی الله بیایر
 ابن‌التجار شیخ رضا
- »
 خاییده سخن مرد سخنداته یاقشماز
 نازه کل یابراغیدر باد سهرردن اینجینیر
 اصولی
- »
 واعظک نار جهنم دیدیکی فرقت ایمش!
 جان مرغی آرمیده دکدر رمیده در
 خیالی
- »
 آب و هوا اولجه بر خا کدن نه بجز?
 مجربدر که باران مبتلای عید قرباندر
 واصف اندرونی
- »
 بازارده کالای معارف صابلیرمی?
 فصل بهار مرغ خوش آوازی سوبلدر
 فطنت
- »
 چشم مستک نیجه کویالری خاموش ایلر
 بو باغک غنچه رعناسی محتاج بهار اولماز
 بو بزمک باده نوشی مست اولور اما خراب اولماز . شیخ‌الاسلام بهایی
- »
 هزار احباب اولان اهل تلوندن وفا کلز
 مرومند اولان ناکامی دشمنله کام آلماز
 راغب پاشا
- »
 عالم قانیده رسم زندگانی بویله در
 ارباب دله نقلت نادان نه بلادر!
 جوزی
- »
 آشنایه آشنا بیکانه‌یه بیکانه‌یز
 انسان کامل اولغنه سعی ایله آدم اول
 باقی

نابت
حلیجکرای
لا

افندی! کنج بکه خدمت انک کوچ ایش
ایل عید ا کبر ایلدی بن ماتم ایلدم
روز کارک اوکنه دوشمین آدم یوریلور

ابیات

نای

اظهار کین شعار دل زارمن دکل
اغیار ایله جدال بزم کارمن دکل

داغب پاشا

نه قصر دلکش کلشن نه صحن یاغ آراز
شو تنکناده همان کوشه فراع آراز

جوری

دنیاپی بر صفایه ویرن رند پی نوا
کتر متاع ذوقنی دنیاپه ویرمه مش

فطنت

غنائی قلبه سبب دولت قناعت ایش
جهانده جای فرح کوشه فراغت ایش

نابت

میان لجه محنتده چاره سز قالدق
بر آز مساعده روز کاره محتاجز

عونی پک

محیط دائره عشقندن خروج محال
نه چاره قبضه تقدیر کردکارده یز

»

مجربان امورک کلامی کرچک ایش
پالان دیدکلری دنیاپی بویله بیلز ایدم

»

بن سنک آب حیات لبکک نشنه سی بم
طالب چشمه حیوان ایدم انسان دکل

اصحاب طبیعت کوره کمال استلافی حاوی بر مصراع، بر بیت
 نظم ایتمک او قدر کوچ بر شی دکدر . فقط بو طبیعلکده بش
 بیتلی بر غزل سویلمک حقیقه مشکدر. اکثریا بویله طبیعی اوله رق
 سویلنیلن سوز وزنه کلز. وزنه کلن سوز بویله طبیعی اولماز .
 ذهنمزده کمال استلافی حاوی اوج درت بیتدن متشکل بر منظومه
 آرادق. مشارالیه عونى بکک بر نشیده سندن اولان ابیات آتیه بی
 بوله بیلدک :

- سوز -

سوز کالبد قدر بنی آدمه جاندر
 سوز واسطه رابطه عالمیاندر
 سوز بر نفس سازج بی رنگدر اما
 بر همزن صور تکده کون و مکاندر
 یارب بونه حالت بونه تأثیر که بر سوز
 رونق شکن معرکه سیف و سناندر
 یارب بونه قدرت که سرابای عمالک
 فرمانبر شمشیر جهانگیر زباند

بر نظمک بو قییلدن عد اولنمی دور اصلاح ادبیات
 دینله که استحقاق کوستن زمانمزده تجویز ایدله مکده اولان مسا-
 محاتدن سالم بولنسنه متوقفدر یالکز ترتیب الفاظجه اولان
 طبیعلک کفایت ایتمز. مثلاً باقینک ضرور امثال عثمانیه صیره سنه
 کچمش اولان :

کورهلم آینه دوران نه صورت کوستر
مصراعى ترتيب الفاظ جهتیه نر کبی اولدنی حالدیه (کورهلم)
بزجه تجویز اولنه میه جق بر اماله یی شامل اولدیغندن یسه بزجه
نظم طبیعی مثالرندن عد اولنه ماز .

- استطراد -

بو مصراع زمانمزده سویانلمش اولسه (کورهلم) ه بدل
(باقم) دینیلیردی . باقی معاصرلرندن نوعینک كذلك
ضروب امثال عثمانیه صیره سنه کچمش اولان و باقینک مصراعى
کبی اماله یی اولدیغندن بزجه ده نظم طبیعی مثالرندن معدود
بولان :

بر وجهه ناظرز کورهلم حق نه کوستر
مصراعى ده بو مدعا یی اثبات ایدر شواهد دندر .

(انتهى)

زمانمزده تجویز ایدلمکده اولان مسامحاته کلنجه : بولر
طبیعیلاک مواعندن معدود دکلدیر . بالاده کوسنریان :

کنارک دیر نازکده اولسه ، زنین اوناز
مصراعى بری (دلبری) ده ، دیکری (اواسه) ده اومق اوزره
ایکی اماله یی شامل اولایغی حالده طبیعیلاکدن حقیقه ش صایله ازه .

قیض ازلی مرد کلهداره می مخصوص ؟
آب وهوا اولجه بر خا کدن نه نیتمز ؟
بو باغک غنچه رعناسی محتاج بهار اولماز

کبی مصرع لرده کی اماله لرده بویه در . (اماله) مبحثده ایضاحات ویریه جکدر .

بعض اسباب وارد که سلیقه شاعرانه بی (نظم طبیعی) دیدیکمز بو صورتدن عدوله مجبور ایدر . نثر کبی یازلمغه مستعد اولان برانظمی تقدیمی ناخیرلی یازدیرر . بو حالده طبیعیک ایکنجی صورتده بولنور . نثر کبی یازلمش اولسه طبیعیکه رعایت ایدله مش اولور . (تقدیم - تأخیر) مبحثده ایضاحات ویریه جکدر .

لفظک لفظ
ایله ائتلافی

لفظک لفظ ایله ائتلافی — آره لرنده السیاق کلام جهتجه اک زیاده مناسبت اولان لفظلرک اجتماعیه تحقق ایدر .
آشاغیکی پارچه لرده (ییلدیریم) و (تیمور) ایله (سبر صاعقه) نک ، (قولومب) ایله (کوکرجین) ک ، (نوح) ایله (طوفان) ک ائتلافی او بولده در :

لکن ییلدیریم اقلیم عثمانی جولاننه مساعد بولمیدیندن اطرافنده اولان حصار انحصاری دویرمکده وخارق عاده بعض اطواریک صدماتی اساس ادارهیه خلل ویرمکده ایکن تیمور مشهور برسر صاعقه کبی طریق استیلاسنه دنگم شدرد .

[دوراستیلا]

فی الحقیقه مشهور قریستوف قولومب سفینه نوحدن طوبراق تحریرسه کیدن کوکرجین کبی برشدتلی طوفان اعتراض آره سندن چبقه رق آمریهایی کشف ایله عالم انسانیته ینه بو عالم ایچنده بر جهان دیگر الحاق اتمکده طقوزنجی عصرده موفق اولاش ایدی .

[حریمی]

شیخ غالب بیت آتیده (یاقوت) ایله (الماس) ی پارلاق
بر صورتده تالیف ایتمشدر :

یاقوت کی شراب انکور
الماس کی پیاله نور

بالفرض :

یاقوت کی شراب انکور
آینه کی پیاله نور

یاخود :

تسغیم کی شراب انکور
الماس کی پیاله نور

دینسه او پارلاق قالماز .

معناک وزن ایله ائتلافی — فکرک جریان طبعیدن
چیقمامسیله تحقق ایدر .

معناک وزن
ایله ائتلافی

تابتک شو یقی بوانتلافدن محرومدر :

کنار حوضده مهتابه قارشی سینه چاک اولمش
ایدوب عکسیله حوضی معدن سیاب لب بر لب

« کنار حوضده مهتابه قارشی سینه چاک اولمش » خصوصتک
صورده « عکسیله حوضی لب بر لب معدن سیاب ایتک » کبینه
تقدمی طبیعی اولدیغنه کوره « کنار حوضده مهتابه قارشی سینه
چاک اولوب عکسیله حوضی لب بر لب معدن سیاب ایتمش »
دینلمک لازم کلیرکن وزنک تضیقیله « عکسیله حوضی لب بر لب

معادن سیاب ایدوب کنار حوضده مهتابه قارشی سینه چاک
اولش « دینلمشدر .

معنائك معنی
ایله اشتلاقی

معنائك معنی ایله اشتلاقی — بر خصوصك دیگر ایکی
خصوصدن هر برینه مقارنتی ممکن ایکن بونلرك مناسب ویا
انسب اولانته مقارن اولسیله تحقق ایدر .

مثال :

جهان بر تازه رونق بولدی بر روح مصوره
عجبمی تازه لنسه داستان ماه کنعانی
جهان اولدی مسلم بر جهان آراشه شاهه
بر ابتدی نه رواقی غلغل کوس جهانبانی
[نفی]

ایکنجی مصراعر یکدیگرک برینه کجیریلدرک یا تیلر :

جهان بر تازه رونق بولدی بر روح مصوره
بر ابتدی نه رواقی غلغل کوس جهانبانی
جهان اولدی مسلم بر جهان آراشه شاهه
عجبمی تازه لنسه داستان ماه کنعانی

صورتنه قوناسه اشتلاقی خلاپذیر اولور . چونکه « جهان
بر روح مصوره تازه بر رونق بولدی » جهتیله « ماه کنعانی داستانک
تازه لنسی » — « جهان بر جهان آراشه شاهه مسلم اولدی » مناسبتیه ده
« کوس جهانبانی غلغلنک نه رواقی بر ایتیمی » السبدر .

کذلک شاعر مشار الیهک :

شکوه بخت و اقبالیه نازنده شهنشاهی
کمال عدل و انصافیه پاینده جهانبانی

بیتی :

شکوه بخت و اقبالیه پاینده جهانبانی
کمال عدل و انصافیه نازنده شهنشاهی

شکله افراغ اولنسه ینه اوقیلدن بر عدم ائتلاف پیدا اولور

حشو — اساساً ایکی نوعدر :

حشو

— حشو مفسد .

— حشو غیر مفسد .

حشو مفسد — افاده سی مقصود اولان فکری احلال ایدن
حشودر .

حشوک بودر لوسی معنایه طوقه جنی جهته لفظ غلبه لکندن
عبارت قالماز . اساس مقصدی خراب ایدر سوز آره سننده
حشو مفسد ایرادی متکلمک هاکی فکری ترویج ایتک
ایستدیکنی بیلمدیکنه حکم ایتدیره بیله جک بر بیوک قیصه اولدیغدن
اساتذه آتارنده یک نادر بولنور . بولنا بلرده اک بیول آدم لک
بیله مخرطه عجز بسر اولان تا بیر اتندن قور بلمغه مقتدر اوله مدقاری
غفلته حمل اولنور . تفعینک بصوح پاشا مکتوبی وصفنده کی
قصیده سنک مطلبی اولان :

نه نامه در بوکه حسن بیان عنوانی
ایدر کشاده دل و طبع مستمندانی

بیتمده واقع (عنوان) لفظی حشو مفسد عد اولته بیلیر. چونکه
شاعرك مقصدی نامه نك هیئت عمومی سنی مدح اولق لازم
کلدیکی حالدہ (حسن بیان) ك (عنوان) . تخصیصی سائر
جهتترینك حسن بیان مزیتندن عاری اولدیغنی ایهام ایدیور.
فی الواقع آلت طرفنده :

نه نامه در بوکه کیف رحیق مضمونی
ویرر ملاحظه یه بر نشاط روحانی

دینیله رك کیفیت تعمیم ایدیلیور سده بر کره او واهمه ذهنه کلمش
بولیور . بوندن باشقه بر مکتوبك عنواننده حسن بیان تصور
ایتمك ده بر آز غریب گورنیور. حقیقت حال شاعرك «نه نامه در
بوکه حسن بیانی» دیه جك ایکن وزن وقاقیه نك سوقیله «نه نامه در
بوکه حسن بیان عنوانی» دیمه لزوم کورمش اولسندن عبارتدر.
حتی مصراع ثانیه «ایدر کشاده دل مستمندانی» ویا «ایدر
کشاده طبع مستمندانی» دیمك کافی اولدیغنی حالدہ ایکیسندن برینی
حشو غیر مفسد عد ایتدیره جك صورتده (دل) ایله (طبع) ی
جمع ایتسیده اکمال وزنه مجبور بولمسندندر .

نسخه صحیحه نك (حسن بیان عنوانی) دکل، عطف ایله
(حسن بیان و عنوانی) اولسنه احتمال ویرمك تفهینك طرز
انشادندن تغافل ایتمك دیمك اوله جفی آریجه نظر دقته عرض
اولور .

(مولدین) عنوانیله یاد اولنان بلغای عربک اک مشهور -
لرندن اولان (ابو الطیب) ک «دنیاده موت اولییدی شجاعتک،
سخاوتک، صبرک مزیتی قالمزدی،» [۶] قولنده کی (سخاوت) حشو
مفسد عد اولنه رق دینلمش که :

— واقعا دنیاده موت اولدیغی تقدیرده مزیتی قالمق
خصوصی شجاعت ایله صبره کوره طوغریدر. چونکه اولیه جکنی
یقیناً بیلن بر آدم زویه اولسه هجوم ایتکدن صاقماز. گندک
عاقبت نائل سلامت اوله جفنده شبهه ایتین بر کیمسه اوغرا دیغی
شدانده قولایلقه صبر ایدر. شو حالده کک شجاعته، کک صبره
مزیت ویرن شی حلول موت احتمالی اولمش اولور. اما سخاوت
سبتله بو وجه صحیح دکدر. زیرا اولیه جک بر آدمک ایلریده
لازم اولور ملاحظه سیله بذل مالدن توقی ایتیمی طبیعی کورینور.
بو صورتده سخاوت مزیت ویرن شی حلول موت احتمالی دکل،
بالعکس دنیاده خلود حالی اولق لازم کلیر «

شاعرك (سخاوت) دن مرادی (بذل نفس) اولدیغی ادعا
ایله تأویله قالمیشانلره شو یله جواب ویرلمشدر :

— اورته ده موت اولینجه بذل نفسک معناسی اهلاک

[۶] «ولافضل فیها للشجاعة والندی - وصبر الفی لوالالبقاء شعوب «
بیتنک مألیدر - بزه قالسه بوراده (فتی) لفظنکده حشو غیر مفسد
اولدیغنه قائل اوله رق (والصبر) دینلی ایدی دیر ایدک .

شایندن اولان شیلردن احتراز ایتمه مکدن عبارت قالمق ضروریدر.
 بو ایسه شجاعتک عینیدر «
 (ابن جنی) نك بو بابدہ در میان ایتدیکی قول معقول شو
 مآله در :

— دنیاده خلود ایله برابر عسردن یسره، شدتدن رخایه
 اشتقال انسانه مدار تسلی اولور. بناءً علیه سخاوتک بیوک برمزیتی
 قالماز «

دیمک ایستیور که :

— دنیاده خلودی فرض اولنان کیمسه نك بذل مال ایتدیکی
 صورتده دوچار اوله جنی ضرورت عالمده جاری اولان قانون
 تبدل مقتضاسنجه بر زمان صکره مبدل رفاهیت اوله بیلیر، او آدم
 ایشته بو جهتی تفکرله تسلی بولور. « شمديک کرفتار ضرورت
 اولدم . فقط مادام که نیم ایچون اولوم یوقدر . ایلریده البته نائل
 رفاهیت اولورم » دیر. بوضورتله بذل مال خصوصنده او قدر
 صعوبت قالمیه جفندن سخاوتده بیوک برمزیتده قالماز. بناءً علیه
 ابوالطییک قولنده کی (سخاوت) لفظی حشو مفسد اولماش
 اولور .

حشو غیر مفسد — اوچ نوعدر :

حشو غیر مفسد

- حشو قبیح .
- حشو ملیح .
- حشو متوسط .

حشو قبیح

حشو قبیح — زائد محض اولدیغندن سوزه چرکینلک ویرن
حشو در .

حشوک بو نوعی هر نصلسه اسکی ادبامزک چوغنه کوزل
کورنمش. اثرلرینک هانکی یاپراغی آچلسه بر قاچ حشو قبیحه
تصادف اولنه پیلیر. هله (تردیف مترادف) و (عطف تفسیری)
دینیلن یوللرده ایراد اولنمشلری پک چوق بولنور .

بر قاچ مثال :

الی هذا الآن منتظم سلك شهور وسنين اولان ایام محمدي آتاری،
عد (وشمار) وهر مائه كامله سن بر قرن اولق اوزره اعتبار ویراعه براعتله
بیت ایدوب پیرایه دست اشتهار ایتشلردر .

[نعیا تاریخی]

ملکه مرحمت واحسان موجب جلال مظاهر سلطانی و مال مخلفان
احلاق رحمان منتهی سعادت چاودانی اوله جغنی بی ربیب (وکان) در .

[عاصم تاریخی]

بو فقیر جائینسک خصم جائی اولوب بی سبب (و علت) ناوک عزل
و اهانت آماج و آسیاب آسایش (و راحت) بی تاراج ایلدی .

[اوقیبی زاده منشائی]

« یوق اکر ایلیچی بکک امریله ایسه نصل لساندر ؟ بزده بونک
توضیه سنی ایسترز» کی دیر بجه سوزلرله بیاغی ایلیچی و توجانی صوچلاندر مق
ممکن ایکن مرام (ومقصود) باشقه اولدیغندن . . .

[عاکف باشا تبصره سی]

اوقاریس نام دختر ناهید اخترک آغوشنه امانت و بعد زمان بو کاره
اینداریسه اظهار پشیمانی (وندامت) ایلدی .

[تله ماق ترجمه سی]

	عقدۀ رشک (وحسد) یوق دلی بی باکده
تغی	اولسه نظم سلیمده عجیبی تعقیسد
»	سنی مدح ایتمسون یا نیلسون اهل دل ودانش
»	که انواع مکارمله وجودک فرد (ویکتا) در
	لسانم نرجان سر غیب الغیب لاهوتی
	کتابم نسخه دیوان پر مضمون (ومعنا) در
نابی	امسا که پرده دارلسق ایلر تغافل
	وضع غروری شرم (وحیا) صورتنده در
	کوستور سرکشته حال وادی وحشت هنوز
نائلی قدیم	کردباد دشت (وصحرا) روح مجنونی بکا
	عدویه عرضنه قیلوب دسترد کراری
نابت	آکلدی غزوه خیر قدر بوقم (وکشاد)
	حرفکیر اوله ظرافت صاعه
سنبلزاده وهی	سوزیکه کذب (ودروغ) ی قائمه

تفعینک قابل تنظیر اولیان قصائد بایغهنسندن معدود بولتان
 (ایلر) قصیده سنک شو خاتمه سنه برکره عطف نظر تنقبد
 ایدهلم :

تا جلوه که رایتی خسرو انجم
 که مملکت خاوروکه باختر ایلر
 منصور ابده هریرده خدا رایت بختن
 تا خسرو سیاره فالکده سفر ایلر

طرزافاده به نظراً مقصد ایکیدن خالی اوله ماز : یا ه کوش

گاه مشرقده ، گاه مغربده رایت نما اولدجه خدا رایت بختی
هر یرده منصور ایده ! « ویا » کونش فلکده سفر ایتدجه
خدا رایت بختی هر یرده منصور ایده ! « دیمکدن عبارت اولور .
برنجی صورته کوره :

تا خسرو سیاره فلکده سفر ایلمر [*]

مصراعی کاملاً - ایکنجی صورته کوره ایسه :

تا جلوه که رایتی خسرو انجم
که مملکت خاورو که باختر ایلمر
یتی طاقیه حشو قییح رنگنده کورینور . .
دینیه بیلیر که :

— شاعرک مرادی « کونش گاه مشرقده گاه مغربده
جلوه کر و فلکده سفر بر اولدجه . . . » دیمکدر . بو حالده
مصراعک ویا بیتک حشو اولسی محذوری بر طرف اولور «
جواباً دینیاپر که :

— بو صورت بالفرض قبول اولنسه مصراعک تأخیری
خصوصی بشقهجه بر اعتراضی دعوت ایلمر . « شویله اولدجه
بویله اولسون ! » دیهرک دعای بیترد کدن صکره تکرار بر
« توقیتیه » ایراد ایتک قانون بلاغتك هانکی قاعده سنه تطبیق
اوانه بیایر ؟ نفی بو قصیده بی انشاد ایلمرکن :

[*] کونش حقنده « فلکده سفر ایلمر » دینیلوب دینیه میه جکی بو معنه
تعلق ایلمر مسائلدن دکدر .

منصور ایده هر یرده خدا رایت بختن
مصراعنه کلدیکی صیرهده اولجه :

تا جلوه که رایتنی خسرو انجم
که مملکت خاوروکه باختر ایلر
دیمش اولدیغنک فرقه وارمیان بر ذات « نه مدتجه ؟ » دیه
صورمامش که آنفاً ایراد ایلدیکی توقیتیهنی تکرار یوللو :
تا خسرو سیاره فلکده سفر ایلر
دیمکه مجبور اولمش بولنسون ا مصراعنک تقدیمنه امکان
بوله رقی بیتلر :

تا جلوه که رایتنی خسرو انجم
که مملکت خاوروکه باختر ایلر
تا خسرو سیاره فلکده سفر ایلر
منصور ایده هر یرده خدا رایت بختن

صورتنه قونلسهده افادەنک کسب ایدهجکی طرز عیبیدن
قطع نظر (خسرو سیاره) تعبیری اورتهده حشو قبیح اولوق
اوزره قالیر . طوغریسنی سویلیهلم : اویله سوزلر تاویلات
اضطراریه قیلندندر . نفعینک وجداننه مراجعت اولنسه ظن
ایدرزکه « تاخسرو سیاره فلکده سفر ایلر » مصراعنی بر
طولدرمق ایجون یازدیغنی کتم ایتمز ،
مشار الیهک سائر بعض قصائدینک خاتمه لری دخی بویله بی
لزوم کلماتی حاوی اولدیغنی ارباب تابعه کوره محتاج اثبات دکدر .

حشو قییح نثرده اقبیح کورینور . بونک بونمونه سنی کورمک
ایچون کیف ماتفق آجدیغمز (تاج التواریح) ک شو پارچه سنه
باقولم :

بیرون حصارده اولان سپاه ظفر پناهک دست امدادینی درون حصنه
کیرن مجاهدلردن کوتاه اتمکله اول دلاورلرک جمله سی شهید و حیات دنیا
تمتعندن ناامید اولدیغی معروض درکاه فلک اشتباه اولدقده درون اشفاق
نونلری حرچیت ایله سسوزان و آتش غضبلری فروزان اولوب شمشر
عدو التقاملرین نیام انتقامندن اخراج و دست کرم پیوستلری ایله گروه
لجاج اعمارینی تاراج ایدوب ساقی تیغ آبدار ایله بالذات نیجه دیو سیرته
هادم اللذات حمین ایچیردیلمر ونیجه دشمن زشت اهر من سرشتی تیغ
بی دریغلردن کچیردیلمر .

بربختیارکه شهید اولور ، البته حیات دنیا تمتعندن ناامید
اولور . بوصورتده (اول دلاورلرک جمله سی شهید) دینلرکدن
صکره (و حیات دنیا تمتعندن ناامید) دینامک ایچون نه لزوم قالیر ؟
« ساقی تیغ آبدار ایله بالذات نیجه دیو سیرته هادم اللذات
حمین ایچیردیلمر » عباره سیله « ونیجه دشمن زشت اهر من سرشتی
تیغ بی دریغلردن کچیردیلمر » فقره سی بیتنده مألجه نه فرق واردر ؟
فضولینک مشهور شکایتنامه سندن اولان سطور آتیه بی ده
کوزدن کچیره بیلیرز :

طقوز افلاکه استغنا ایدرکن اوقاقدن طقوز آقچه وظیفه به قناعت
قیلوب عرض آلدیم و برات ایچون درکاه عالمیناهه ارسال ایدوب مترصد
اولدم . مدت ترصد منقضی اولدقده و ایام انتظار سر انجام بولدقده
مبشرلرکه مزده تشریف بشارت یتوردیلر ، بکامثال میون و برات همایونی
کتوردیلر . حلیه معارف ایله آراسته وزیر عرفان ایله پیراسته . . .

(مدت ترصد منتقزی اولوق) ایله (ایام انتظار سر انجام

بولوق) باشقه باشقه شیرمیدر ؟

(حلیه معارف ایله آراسته و زیور عرفان ایله پیراسته) دینیله -

جکمه (حلیه معارف و عرفان ایله - یاخود: - زیور معارف و

عرفان ایله آراسته - ویا - پیراسته) دینسه کفایت ایتیمی ایدی؟

حشوقیه حک نثرده باشلیجه منشای «طمطراقی لفظ غلبه لکنده

آرامق» فکر سقیمیدر» (اطراف و جوانب - اعتراف و اقرار -

الحاح و ابرام - اوقات و احیان - بدیهی و آشکار - بیع

و فروخت - جنک و حرب - جهل و نادانی - حرص و آز -

خوف و هراس - زیب و زینت - سهل و آسان - شاد و خرم

- صلح و آشتی - عهد و پیمان - قتل و اعدام - قدو قامت -

لایق و جدیر - محو و نابود - مخفی و نهان - مدح و ستایش

- مسکن و مأوی - معمور و آبادان - ناله و فریاد - نصیح و پند

- وقت و زمان - یأس و نومبدی - یغما و غارت) کبی بر طاقم

ایکیز تعبیرات هپ او منشادن تولد ایتمه شیردر . مکتوبنده (غموم

و هموم) تعبیرینی استعمال ایدن برکاتبه « غموم یتشمیورمی؟ هموم

نه لازم! » دینسه نه دیر؟ بویله تعبیرلرک (دکیز دریا - دلی دیوانه)

کبی تعبیرلردن فرقی وار ایسه دیه جکمز یوق .

بودرلو تعبیراتک اک فالری (محو و پریشان - استیصال

واضرار) کبی برنجیلری ایکنجیلرندن بتون بتون معنی اولانلریدر .

سجع یا یق داعیه سی بالاده کوس تریلن فکرک تفرعاتنددر .

ویسی کی، ترکی کی منشیر من سکنز کله ایله افاده اولسه جق
بر معنایه بر سجع خاطری ایچون سکنز دها علاوه ایدر لرمش!
نظمده ایسه حشو قییح ینه او فکر ایله برابر اکال وزن،
ترویج مصراع کی خصوصاتدن نشأت ایدر. نفی:

بوله دیوان همایونی کال رونق
آرته کوندن کونه کیتدکجه شکوه و شانی

بیتمده (کوندن کونه) تعیرندن صکره معنایه وجودینه قطعا
لزوم کورلییه جکی محتاج ایضاح اولیان (کیتدکجه) کله سیله اکال
وزن ایتمش. شیخ غالب کذلک اکال وزن ایچون:

غوغایه اکر دوشرسه تدبیر
ایشته قلم ایشته نیغ و شمبیر

بیتمه بر (تیغ) صوقشدرمش. [*] ینه مشارالیه:

کاهی او قونوردی خیر آباد
نابی اولنوردی خبر ایله یاد
حقا که عجیب اثر در
اربابی یاننده معتبر در

[*] سید وهینک:

آدم او در که ایتمه تغیر وضعی
اقبال و بخت کندبیه یار اولمش اولماش

بیتمده کی (بخت) ایله سنبلزاده وهینک:

عم و غم بر یاریلیر املاده
فرقی بر نقطه در آنجق ساده

بیتمده کی (ساده) دخی بو قیلدندر.

دیدگدن صکره نایینک بو اثری اختیارلقنده یازمش اولدیغنی
سویلماک ایستیه رک :

هنکام هرمده سولمشدر

دیمش. افاده سی مقصود اولان معنایی تمامیه حاوی بولسان بو
مصراعی یالکزبراقماق ایچون بر مصراعدها سویلماک لازم کلنجه
معنی جهتیه آنک عینی اولق اوزره :

پیر اولدیغنی دمده سولمشدر

دیمکدن باشقه چاره بوله مامش. (مجموعه معلم) ده ملاحظه آتیه
درمیان ایدلمش ایدی :

شیخ غالبک :

هنکام هرمده سولمشدر

پیر اولدیغنی دمده سولمشدر [*]

بیتی هم تکرار لفظی بی، هم ده تکرار معنوی بی مشتلدر. بونده کی تکرار
لفظی (اعاده ردیف) قاعده سنه مستند ایسه ده تکرار معنوی—صانیرز که—
هیچ بر فائده مبتنی دکلدر. چونکه (هنکام هرمده) دیدگدن صکره
برده (پیر اولدیغنی دمده) دیمکه لزوم یوقدر. (پیر اولدیغنی دمده) نک
(هنکام هرمده) بی تفسیر یوللو ایراد اولندیغنی ادعا ایدیله جک اولورسه
دینیلیر که :

— تفسیرده قاعده مفسرک مفسردن مستغنی و یا بالعکس مفسرک مفسردن

[*] مشارالیهک :

واری هله سویلنلنک سوز

قالشمی مکر دینلنک سوز

بیتی ده بوکا بکزر. مصراعلری یکمالدر.

معنی اولماسیدر * اولورسه ایکیسندن برینه لزوم قالماس * ظمنزه کوره بوراده (هنکام هرم) (پیر اولدیغی دم) ایله تفسیره محتج دکادر. بناء علیه تعبیر ثانی (تطویل) قیلندن اولور. سزک ادعا کزه کوره محتاج ایلسه او حالده دخی (پیر اولدیغی دم) دنیلنجه (هنکام هرم) لزومستر قالیر . بناء علیه بوکرده تعبیر اول تطویل قیلندن اولور * معناه بینلرنده قطعاً فرق اولیان بو تعبیرلردن یالکز بری شیخک مرامنی افاده یه کافی ایدی. [انتهی]

منقح شعر سویلمک کوچ . مثلاً بر فکر اولور که اوچ مصراع ایله بلا نقصان افاده اولنه بیلیر . حال بو که شاعر آئی ابکی بیتلی بر قطعه یه درج ایتک ایستر. اساس فکردن خارج اولورق سویلنجه جک مصراعی نه صورتده تشکیل ایتلی که حشو ملیح و یا حشو متوسط عد اولنه بیاسون ؟

نژده بویله مشکلات اولدیغندن حشو قیحدن عاری بر صورتده یازلمسی بالنسبه قولای اولدیغی حالده اسکی نژلرده ینه اسکی نظملردن زیاده حشوقییح کوریللیور. سببی ساحة نژک وسعتیدر. « یازم جنم شیده المذن کلدیکی قدر صنایع بردازلق کوستره جکم . خصوصیه سجمسز هیچ بر فقره یازمامغه غیرت ایده جکم » قرار قطعیه قلمی انه آلان بر نثر مقتدر نثر یازماز ؟

اوللری بر شاعر ماهرده عینیه بوفکرده بولنوردی فقط دائرة نظمک محدودیتی ایستدیکی کجا کنه بوینه اجالة خامه ایتمگه بالطبع مساعد بولمازدی . بناء علیه مکلف صورتده سویانتمش بر شعرینه او بولده یازلمش بر نثره نسبتله اهون اولوردی .

مثلاً تاینک بر تذکره سیله بر غزلی یان یانه کتیر لسه غزلک
 تذکره یه نسبتله ساده قالدینی کوریلور. ایشته تکلفات منشیانه
 دینیان شینک نه دیمک اولدینی او زمان آ کلاشیلیر .
 نرکسینک شیخ الاسلام یحیی افندی وصفنده کی قصیده سندن
 اولان شو نظمی کورلسون :

اله آل نرکسیا جام صفا بیایی
 چونکه کوردنک بودم خرم و سبجت زایی
 کج اوطور مصطفیٰ عشرته جشیدانه
 کج ایدوب طرف کلاه سر استغنا بی
 منت اللهه که ایردک بو زمان طریبه
 شکر مولابه که کوردنک بو دم زیایی
 بارک الله زهی موسم عیش ابدی
 اوحش انه خوشا وقت قدح بیایی
 اول کریم ابن کریم افضل افضل زاده
 جد بجد ایلدی احیا اثر آبی
 ذاتنه مجمع بحرین دیسه م ارزانی
 آنده فتویٰ ابله جمع ابتدی خدا تقوایی

برده آنی تعقیب ایدن شو نرینه باقاسون :

حبذا دولت عظمای عالم و آدم که خامه حل مشکلات ملل و امم
 اول معلا جناب خجسته قدمک کف کریم عطای کهر باشنه مسلم و خلعت
 مذهب مذهب کریبان و دطلا دامن حضرت امام اعظم اول پکانه عرب و عجم

وحلال عویصات علوم وحکم حضرتلرینک نسچ زرین ناردغه نلم خجسته
رقی ایله مطرز و معلمدر .

بو نثرک او نظمی یازان قلمک اثری اولدیغنه انسان کوچ
اینانه بیلیر . هیچ شبهه یوقدر که مرحوم اونظمی ده بو نثر قدر
کلفتلی یازمق ایتمشدر، قصیده نك بالضروره اوله ساده بر شی
اولمنا نأسف ایتمشدر .

نظمده نتابع اضافانك اوچدن، هله درتدن زیاده سنه نادرأ
تصادف ایلمکده اولسی ده اوزانك مساعده سز لکندن دکلی ؟
اسکی و یکی بعض محررانده کورلدیکی وجه ایله (ایسه ده)
تعبیر یله امثالی متعاقب کتیریلن ادات استدراک دخی حشوک بو
نوعندن معدوددر .

مثال :

بعضاً مقدم اوله رق ایراد اولندیغی غیر مستتر ایسه ده (لکن)
قلیل و نادر در .

[مطول ترجمه سی]

دیگر :

شمدی یه قدر علم تفسیر و منطق ودها فنون ساثره یه دائر خبیلی کتب
و رسائل طبع ونشر اولمش وحتی الآن ککرک در سعادت و کرک عمالک
محرورنه شاهانه نك جامعلرنده اوقوعنقده و اوقودلقده بولمش ایسه ده
(لکن) بو دفعه علم کلامدن اولوب . . .

[ترجان حقیقت]

(جموعه معلم) ده بیان اولندیغی اوزره او تعبیرلردن صکره
ادات استدراک کتیر یلدمز . مثلاً « پک کوزا دکل ایسه ده چرکینده

دکدر» دینیلیر. «بک کوزل دکل ایسه ده فقط چرکین ده دکدر» دینیله مز. ادات استدراک کتیریله جک ایسه عباره «بک کوزل دکدر» فقط چرکین ده دکدر» صورته قونلمق لازم کلیر. ادات تعلیل اولان (دن) ی متعاقب کتیریله جک (بناءً علیه، بنا برین) کجی تعیرات تعلیلیه ده بوقیلدن اولور. مثلاً «یاننده قلم بولمندیغندن بناءً علیه یازی یازمندی» دینیله مز. یا (بناءً علیه) سز اوله رق «یاننده قلم بولمندیغندن یازی یازمندی» دینیلیر یا خود عباره «یاتده قلم بولمندی، بناءً علیه یازی یازمندی» شکلنه قونیلور.

حشو ملیح

حشو ملیح — سوزه کوزلاک ویرن حشو در.

شیخ غالبک :

ارواح که تحفه خدادر
خاک ره شاه انبیا در

نعت شریفنده اصل مقصد «ارواح خاک ره شاه انبیا در» دیمکدن عبارت اولدینی خالد ایرادایدیان «که تحفه خدادر» ترکیب توصیفی حشر ملیح عد اولنور. [۷]
عونی بکک :

احبا شیوه یغماده مبهوت ایلر اعدایی
خدا کوستر مسون آتاراضحلال بر یرده

[۷] «الله که موجد جهاندر — ییک درلو نقابدن عیاندر»
پیتنده کی «موجد جهاندر» ترکیبی ده یونک نظیریدر.

بیتنک مصراع تانیسی تشکیل ایدن جملهٔ دعائیه بویه در .
اصل مقصد: برنجی مصراع ایله افاده اولمش بتمشدر .
بر قاچ مثال دها :

طبیعتک یو نمایشی اهل دانش و ینشی صحیحاً وجده کتبرر بر حالت
ایدی. مکر بو طاغک اتکلری سراپا یابان چیلکککی ایش معیت عاجزیده
بولشان یوز بو قدر آدم بر قاچ ساعت چیلک دوشیروب یدیلر بللی بیه
اولدی آقشام قوناق یرینه یتشمک اوزره بو لطیف چیلکککی (طیوره)
ترک ایله ایلری حرکتی مجبور اولدق .

[چودت پاشا]

مکتوبک اوزونلغنه تشکر ایدرم .

بروز غم بغیر از سایهٔ من نیست یار من
ولی اوهم ندارد طاقت شبای تار من
بیتنک تصویر ایتدیکی لیالی تنهاییده (کولکهمی یا آمده بوله ماز ایکن) بکا
یار اولدی .

[کال]

حتی ناقسهٔ آ! اوقوحه سید بیه اُرینه یالکن تعریفات دیمش .
تعریفات عاوم دیمه مش: حاصلی (برادر!) یز سقراط کی بر حکیم، روسو
کی بر ادیب اوله بیلیرز. فقط ابن سینا ککی، سید کی، ابن کال کی،
هوبولد کی بر عالم کچنکه قلقیشیرسه ق خدمتی بیلیمش اولورر .

[کذا]

(افندی!) طعن ایدنک عقلی واری مجنونه
کروه اهل هوا ایچره بری بیک دلی وار
وار ایسه برهنرک (عرض ایله) ایت ایله
اوله ماز محض مباحات بودعوایده دلیل
»
سنی شایسته کوروب ایلدی (تأیید ایله) حق
پد اقبالکله تسلیم زمام دولت
منیف

حشو متوسط — سوزه گوزلاک ویرمدیکی کبی چرکیناک ده

ویرمین حشودر .

بر قاچ مثال :

اندلسده اولان ملوک امویه اون یدی نفر (کپسه) اولوب نسبری
کنارده تهریر اولندیغی وجه اوزره در .

[صحائف الاخبار ترجمه سی]

اکثر شبان (سکان) آستانه تک حالی خیلی زماندر فقدان تربیتدن
ناشی اعجوبه جهان وعدم فرقی شین ونا ایله حرکتلرق مطابق لعب
صبیان اولندیغی . . .

[شای راده نارینغی]

اوقوندیجه بوشعر دلپذیرم بزم عالمده

ایدر زنده روان صرفی مرحوم (ومغفور) ی

نغی

(ینه) هر نامرامک زیور دست و سری شمعی

کل اققشان ساغر چدر در افشان تاج دارادر

صبری شا کر

زمان عیش وشادبدر دم اقبال دورانددر

فلک هب ایتدیکی اوصناعه شمعی (بک) پسپانددر

ریاضی

اوتیان حل آلهی به قرین ایلیه مز

(دل بر عقده ایله) کشف مزایای سخن

سنلزاده وهی

ای سر افراز جهان کیم نظر مکره تک

زمره اهل دلی (قدر ایله) ذی شان ایلر

جوری

جوری بیت آتیده حشو قییح ایله حشو متوسطی جمع

ایتمشدر :

بذل واحسان (کف) دست کریمی هر بار

ا. بر بارانی (غم) رشک ایله کریان ایلر

فن عروض اصطلاحاتندن اولان (حشو) (عروض) مبحثده
کوستریله جکدر .

اخطار

عنوانندن دخی آ کلاشیله جنی اوزره (حشو) دیدیکه زئی
هر حالده اصل مقصددن خارج بوانور ؛ بر صورتده که آره دن
چیقاریله جق اولسه اساس افاده یه قطعا خال کلز . طی اولندینی
تقدیرده بیان مقصود اولان فکره هر نه صورتله اولورسه
اواسون ایرات نقصان ایدمک شینه هیچ بوجه ایله حشو
دینیه مز .

مثلا « اقدی کولدرک کادی » عباره سنده (کولدرک) تعبیری
حشو عد اوانه ماز . چونکه متکلم ، ائندینک ساده جه کلدیکی
دکل ، نه حالده کلدیکی اخبار ایتمک ایستمشدر . او تعبیر طی ایدیه جک
اولسه مقصد اخلاص ایدلمش اولور . بزسوز « اقدی کدرلی
اولدیغنی سزدرمه مک ایچون کولدرک کلدی » صورتنده سوبایه جک
اولسه متکلم مرادی اقدینک نه ایچون کولدرک کلدیکی بیان
ایتمک اوله جغندن « کدرلی اولدیغنی سزدرمه مک ایچون » ترکیبه ده
حشو اه لمقدن مصون بوانور . زیرا آره دن حیقاریله جق اولسه
کذلک مقصوده خلل کایر . سائر مسمات کلام : ده بونلره قیاس اولسون .
(انتهى)

بو اخطار حشویاتدن عد اولنسون ! دینیه بیایرکه :

سوزی لزومی قدر سویلمایدر . زیاده سی حشو اولور برسوز سویایه جک اولدیغمز وقت شو اوج مسئله یی نظر دقته آلمش بولنملی یز که نصل سویلماک لازم کله جکنی بیله مم : نره ده ، کیمه ، نه ایچون سویلیه جکنز ؟»

بالاده کی مثالرده کوردیکمز قیدلردن هر بری لزومسز اوله بیلیر . « افندی کلدی می ؟ » سؤالنه - کلمش ایسه - منقح جواب « کلدی » در . « کوله رک کلدی » دکادر . اخبارورودک بووجه ایله تقیدی برسبب تحتده اولمدینی صورتده (کوله رک) حشو اولمش اولور . حتی حشو مفسدده اولسی ممکندر : یانکزده بولنام محترم برذاته افدینک بر خصوصدن طولانی مکدر اوله رق کله جکنی خبر ویرمش اولسه کز ، دیرکن بریسی کلوب افدینک کوله رک کلدیکنی سزه اخبار ایلسه (کوله رک) قیدینی نابجا کورمز میسکنز ؛ کذلاک اوزاته افدینک بر موفقیت حسیله مسروراً کله جکنی سویلمش بولسه کز ، مخبرده « افدینک کدرلی اولدیغنی سزدرمه مک ایچون کوله رک کلدیکنی » خبرویرسه (کدرلی اولدیغنی سزدرمه مک ایچون) قیدینی بک ف بولمازمیسکنز ؟ »
جواباً دینیایر که :

(حشو) دیدیکمز نی اساس فکره نظراً زائد کورینز لفظ ویا الفاظدن عبارتدر . بر آدم فکری نه ایسه آنی سو بلر . ایشته حشو بو سویلیشده بولنور . خارجه تعاقی یوقدر . افدینک کوله رک کلمسندن عبارت اولان بر فکر « افندی کوله رک کلدی »

صورتنده افاده اولنورسه حشوسز برسوز سویلنلمش اولور .
 اماخارجده (كولهرك) قیدی بی لزوم کوزیله جک ایمش . بوجهت
 آنک حشو اولسنی ایجاب اتمز . حشو مسئله سنده خارجدن
 قطع نظرله یالکز فکره باقه جنز . دیدیککز بحث دیکر درکه
 مباحث ادبیه نك الك مهملرندن اولان (منتضای حال) مبحثه تعلق
 ایدر . اوراده ایضاحات ویریله جکدر .

شوراسنی ده اخطار ایدلم که كرك شیوه لسانه ، كرك ساژ
 بعض اعتباراته عاندا اولان مکرراته حشو نظریله باقیله ماز . (تکریر)
 مبحثده ایضاحات ویریله جکدر .

تجاهل عارف - انساك برسوزی بر نکته یه مبنی حقیقت

تجاهل عارف
 حالی بیله یورمش کبی سویلمسیدر .
 بوکاساده جه (تجاهل) دیه بیله جکه زکبی (تجاهل عارفانه) دخی
 دیه بیایرز . بعض بیانینون بو اسلوبك قرآن کریمده دخی وارد
 اولسنه نظراً (تجاهل) تعیرینی شایان استحصان کوره میهرک آکا
 بدل (معلومك لئکته غیر معلوم مساقه سوقی) عواتنی اختیار
 ایتشار ایسه ده بو عنوان کلفتلی اولدیغندن قبول عامه یه مظهر
 اوله ماشدر .

فی الحقیقه کلام الله نسبتله (تجاهل) تعیرینك استعمال اولنماهی
 مقتضای کمال تأدب عد اولنور ایسه ده (تجاهل) تعیری موجود

ایکن کلام بشر حقنده دخی ذکر اولنان عنوانک استعمالسه
 مجبوربت کوریلله من (تجاهل) یاخود (تجاهل عارف) ویا (تجاهل
 عارفانه) تعیری (معلومک لگته غیر معلوم مساقنه سوقی)
 عنوانندن ده واضح اولقله برابر کلام بشره کوره بو عنوانک
 او تعیرلره بدل استعمالی برکلفت بیهوده اختیارندن عبارت قالیر.
 اسام اولان صورت کلام الله حقنده تبجیلاً بو عنوانک، کلام بشر
 حقنده ده تسهیلاً او تعیرلردن برینک استعمالیدر. (تجاهل عارفانه)
 تعیری (تجاهل) تعیرندن اولی کوریلور، (تجاهل عارف) تعیری
 ایسه ایکیسنده ترجیح اولنور.

تجاهل عارف یک اطیف بر اسلوبدر. فقط عنوانندن دخی
 آ کلاشیله جنی اوزره بو یولده سوز سویلیه جک آدم حقیقه عارف
 اولق لازم کایر. بویله اولماز ایسه آ کا (تجاهل عارف) دکل،
 (تعارف جاهل) دیمک مناسب اولور. [۱]

تعارف جاهل ایچون بر مثال آرانیر ایسه شایان توبیخ اولان
 بر شخصه نوبیخ صورتنده «نه یاییورسکز؟» دین بر آ دمه اوشخصک
 «شکر، اینی یز. سز نه یاییورسکز؟» یولو جواب ویرمی تصور
 اولنسون.

شیخ غالبک :

کل عارف اول که معرفت اولسون تجاهلک

سوزی تجاهل عارفک بر تعریف عارفانه سیدر .

[*] (تعارف) کله سی بوراده عارفک طاسلامق معناسنده قوللادی.

تجاہل عارفہ، تاشیط، توبیخ، تحیر، تدلہ، [ ] مدحدہ مبالغہ
ذمدہ مبالغہ کی نکتہ لہر اعتبار اولتور .
تنشیطہ مثال :

خلفای عباسیہ دن منصور وثات ایدن عمجہ سی قیزی دفن اولیق
اوزرہ آمادہ ایدیلن قبرک کنارینہ کلہرک جنازہ نک ورودینہ انتظارا کال
حزن ایلہ قعود ایتدیکی ائنادہ مشاہیر ظرفای عربدن شاعر ابودلامہ
حضورندہ بولنیوردی * آلدینی امر اوزرینہ اودہ بر طرفہ او طوردی *
خلیفہ قبری کوسترہرک دیدی کہ :

— یا ابادلامہ ! بوراسی ایچون نہ حاضرلادک؟

شاعر شو جوابی و بردی :

— خلیفہ نک عمجہ سی قیزی !

بو جواب منصورى کولمکہ مجبور ایتندر *

قرہ نک روشن آ کلا سالدینی وجہ ایلہ خلیفہ نک «بوراسی
ایچون نہ حاضرلادک؟» دیمکن مقصدی «عاقبت ترک حیات ایلہ
قبرہ کیردیک زمان ایشک یارایہ جق اعمال صالحہ ک وارمی ؟»
دیمک اولدینی شاعر جہ معلوم بولندینی حالہ . مشارالہی تاشیط
قصدیہ تجاہل ایدہرک بالادہ کی جوابی ویرہ شد .

توبیخہ مثال :

اصحاب ثروتدن سادہ دل بر بک افتدی بعض ارباب ہوانک اخطارات
کنعورانه سنہ قابیلہرق . بتشمش اولان ککریمہ سنی اورو پامادموازللری
طرزندہ تریبہ ایتمک مراقبہ دوشمنش ایدی . بر مریبہ غریبہ جاب ایدلری .
قیزجغزہ برآز پیانو و سائرہ اوکرہ دلدی *

[*] مدهوشی عشق .

اوراقدن اوزاغه اقر باسندن اولان یکریمی یکریمی ایکی یا شلرنده بر کنج جواریدن برینک جاذبه سته طوتلش اولدیغندن آره صیره بک افندینک قوناغنه کلیردی هر کلیشنده متعلنه نک ترقیات واقعه سته دار پدردن بر حبلی ایضاحات اینشیدردی . اوصاعش ایدی . بو ایضاحاتک آره سته «سی پک کوزلدر» جله سی ده قاریشیردی . غالباً بک افندی کریمه خانمی بو کجه تزویج ایتمک تصورنده بولنیوردی . کنجک فکری ایسه باشقه یرده ایدی .

بر آقشام کنج ینه قوناغنه کلش ایدی . بک افدینک تنسیپی اوزرینه کریمه خانم پیانو آهسکیله بر شرقی سویلیدی . کنج بالطبع هم پیانو چالیشی هم شرقی سویلایشی تحسین ایلدی . پدر زیاده سببه ممنون اولدی . حال بو که کریمه نک چالنی چالمسی بک مبتدیجه اولدیغنی کبی صداسی ده سویلیه جک صورتده پک اینجه ایدی .

باشقه بر کون کنج آقشام اوستی به قوناغنه کلدی . بک افندی ایله باغجه یه چیقدیله . کومس قارشودن کورینیوردی . قاریشیق بر سس اینشیدلمکه باشلادی . بک افندی یاننده بولنان کنجک یوزینه باقهرق دیدی که :

— او نه ؟ —

کنج بر آز دیکله دکدن صکره ساده دلانه بر طور ایله شو جواجی ویردی :
— پک ای آکلایه دم افندم ! کومسه سکسار کیرمش اوللی !

کریمه خاتمک پیانو چالهرق شرقی سویلمکده اولدیغنی کنج بک کوزل فرق ایتمش ایدی . بک افندی پی توبیسخ ایچون تجاهلده بولندی

تجیره مثال :

بر باشقه بدیعه کوستر هر دم عشق
حقيله کیم اولمش کیم اولور محرم عشق

که کلشن اولورسین دله گاهی کلخن
 جنتی جهنم میسین ای عالم عشق
 عالم عشقك جنت و یا جهنم اولمدینی معلوم ایکن اظهار
 حیرت یولنده تجاهل ایدلمشدر .
 تدکله مثال :

مرحبیا ای طرب آباد حزین و خالی
 بر زمان اولمش ایدک یار ایله سنده همدم
 اونه خوشدم، نفقدر نشوولی بر عالم ایدی
 هجیا هودت ایدر می او زمان خرم

دیگر :

سن نصل کل طاقندک ای کلین
 رخ رنگین یار صولمش ایکن
 یوقسه اول نونیاک اولمدیمی
 سکا حال حزینی حزن افکن
 بو ایکی مثالده مخاطب اولان (طرب آباد) ایله (کابن) ک
 حقیقتده قابل خطاب اولناملریله برابر کیمش زمانک عودت
 ایتیه جکی و رخ رنگین یارک صولسندن کلبنک، متأثر اوله رقی کل
 آجامسی لازم کلیه جکی معلوم ایکن ایدیان تجاهل اظهار مدهو-
 سی غرام مقصدینه مستند در .

مجنون عامرینک :

بالله سویلک بکا ای آهوان دشت
 سزدنمی بوقسه نوع مشردنمی سودیکم

دیه ترجمه ایدیله بیان :

تالله يا ظبيات القاع قلن لنا
ليلاى منكن ام ليلى من البشر

بيتنده کي تجاهلده بوقيلدن عد اولنه بيابر . مجنون ليلاي
آهودن فرق اتميه جك قدر ديوانه دکل ايدي .
مدحده مبالغه به مثال :

آقپور نور ، کور ديكم دره دن
آب واشجاری برق برق اولمش
زير وبلاسى نوره غرق اولمش
وادی ایمن اولسون کورینن

بوميدر وادی شريف طوی
او نمایش کيک تجلاسى
بوایهه نرده شمدي موساسی
يادکلسه نهدر اونور هدی

توصيف اولنان دره يي — که (نصيدین) جوارنده در —
مدحده مبالغه مقصديه بونک جناب کلیم اللهه تجلیء آلهی واقع
اولان وادی مقدس اولوب اولمديغنده تردد کوستريايور .
نفعينک ادرنه شهريني تعريف ضهننده سلطان احمدی توصيف
ايدن قصيده سندن اولان شو يتلرده دخی تجاهلاک بو درلوسی
کوريلور :

ادرنه شهریمی بویا کلشن مأواييدر
آده قصر بادشاهی جنت اعلاميدر
بيت معمور فلکمی اولفضاده اول سراي
يا زمینی جنت اولمش کعبه علیاميدر

جو یلری دور ایدن طرف چنزارین یاخود
 مائی پرواز ایله قطع اولمش یشیل خارامیدر
 سنز وخرم بر فضائی هر کنار جو ییار
 یامیان جوده عکس کنیبد خضرامیدر
 حفظ ایچون یاخود وجود بادشاهی جو ییلر
 یاسبان کج دولت اولمش اژدر هامیدر

بو بیتلرده شمذیکی طرز نظمه مخالف مساعهلر واردر .
 مع مافیہ ینه او قصیده نکه ینه بو صنعتی مشتمل بولنان شو قطعه سی
 هروجه ایله غرادر :

داغما بویله مفرجی بو جای دلکشما
 هر زمان آب وهواسی بویله روح افزامیدر
 یوقسه شمذی ایلین آب وهواسن تربیت
 آفتاب دولت شاه جهان آرامیدر

عونی بکک حضرت مولانا وقبه خضرا وصفنده کی قصیده
 شریفه سندن اون ابیات آتیه ایسه بومبجنده انک عالی منالاردن
 عد اولتور :

بارکاه اسمائی قبه خضرامیدر
 یا فضائی لامکانده چستر او ادنامیدر
 شش جهتدن روز شب کر و بیان ایلر طواف
 مسجد اقصامیدر یا کعبه علیامیدر
 ساحه سنده روشنا قندیللری برق اوران
 یا نجوم آسمان عالم معنامیدر

بشقه بر عالمی ایجاد اتمش صنع ازل
یا معلی خوابگاه حضرت ملامیدر
قابلا دی ارض و سمایی فیضی اما حق بیلیر
خضر فرخ بیی روح الله جانبخشامیدر

فضولی به مخصوص اولان شیوة لطیفک اک بالا نمونه لرندن
بولتان :

ماه نودر بوقسه سن قیلدقده سیر آسمان
قالدیروب پارماقی کتیرمش آسمان ایمان سکا

نعت تالیسی ده بو اسلوب اوزره آسمان پیرای ادب اولمشدر .
ذمده مبالغه به مثال :

ای خسته لره چاره بولان حی مجید
درد دله چاره بنم فوتمیدر
بالله قاپودن کیرنجبه اولدم نومید
دوقتوری کلن یا ملک المومتیدر

زواللی خسته دوقتوری ذمده مبالغه مقصدیله متجاهلانه
سویتشیور .

تکلم صامت — متکلمک کندینی وفات اتمش فرض تکلم تکلم صامت
صامت ایدرک او وجه ایله سوز سویامسیدر .
بویولده سویلنیان سوزه (کلام الصامت) تعبیر اولنور .
مثال :

لوح مزار شاعر

اولدی جان هم بزم جامان دیکله، موصوسون جهان
 کوش جانم دیکله سون آرام جام سویلسون
 بزمان بن سویادم کیم ییلدی ؟ بوندن بویله ده
 کوکلیک حالن بیقلش خایم سویلسون
 مشهدم محشر کسلیش، بنده یوق سوز دن اثر
 قصه ر تکینی خون روان سویلسون
 بن نهان اولدمسه آثارم نهان اولماز طورر
 شامی اخلافة صیت جاودانم سویلسون
 بزمان اولسون بکا لوح مزارم تر جان
 بن بورلدم سویلکدن تر جانم سویلسون

دیگر :

مشهدمدن شوق کویکله رواندر قان هنوز
 کورمدی تیغک بنم کعبده بر قربان هنوز
 بر شهید دغروشام که کوش جانه
 روح یحیادن کلیر آواز استمسان هنوز

دیگر :

خون جوشان شهادت ایچره بن غلطان ایکن
 سن ایدردک خنده، قان آغلاردی شمشرک سنک

فضولینک تکلم صامت منالارندن اولان بیت آتییی مسرب

رندانه بی نه قدر تهییج ایدر ! :

بن خود اولدم ای ترا بندن اولان ساعرمده
 رندلر بزمن کزوب بر ریتور بدن نیاز [ ]

[*] (پتور) ایصال ایت دیکدر .

آدنه لی حتی بک افندینک شو مطلقاً ده بو اسلوب اوزره
 سویانیان سوزلرک اک مؤثرلرندن عد اولنور :
 یر شهید حکمة الروح بنی یاد ایلیک
 دوستلر ! روح شهید حکمنی شاد ایلیک
 هر حالده نوحات مایوسانه جمله سندن معدود اولان (تکلم
 صامت) ایله اشتغال طبعه ملال کتیره جکندن مخیله نک بونکله
 اشغالی مناسب کورلمز ایسه ده شوراسی ده اعتراف اولنمایدرکه
 بعض احوالده انسان طبعه ذاتاً کلش اولان ملالی تعدیل ایچون
 کندینه مخصوص برلوح مزار یازمغه مجبور اوله بیایر . نه ده
 طاتلی یازیایر !
 بو طرز حزین (تکلم روح) عنوانیله یاد اولتور . احوالده
 سوزه (کلام الروح) دینیلیر .

قافیه — هم لفظ هم معنی یا خود یالکز لفظ ویا یالکز معنی
 قافیه
 حسبیه مختلف اولدقلری حالده مصراعلرک یا خود بیتلرک
 اواخرنده ویا بونلرک اواخر منزله سنده بولنان یرلرده —
 تامظه استقلالی منروط اولمامق و آشاغیده تعداد اولنه جق
 حروف و حرکاتدن عبارت اولق اوزره — نکرر ایدن نیئک
 مجموعیدر .

بو تعریف معلق کورندیکی ایچون حاوی اولدیغی قیوده

دائر ایضاحات آتیه نك اعطاسنه لزوم کوریبوز :
 بونده کی « هم لفظ هم معنی یا خود یالکز لفظ ویا یالکز معنی
 حسبیه مختام اولدقاری حالدہ ، قیدی کی - تررکه مثلا بر مطلقده
 قافیه دار عد اولنه جق ایکی کلمه هم معنی حسبیه یکدیگرک
 عینی اوله ماز . چونکه او یله اولدینی تقدیرده مقصد غائب ایدلمش
 اولور . یعنی قافیه تحقق ایتمز . از جمله عا کف پاشابک :

کوکل هر دلبرک مفتونی اولماز خبلی سرکشدر

ولی اول غمزہ سی فتای بیلز سین نه دلکشدر

مصاهی — (کش) لرك كرك لفظ ، كرك معنی حسبیه
 بربرندن فرقی اولدینی ایچون — قافیه سز عد اولنور . دیمک
 اولیور که قافیه دار عد اولنه جق لفظلر بیننده البته اختلافی
 بولنه جقدر . ایشته بو اختلاف اوچ درلو اولور :

۱ — هم لفظ هم معنی حسبیه اختلاف .

۲ — یالکز لفظ حسبیه اختلاف .

۳ — یالکز معنی حسبیه اختلاف .

هم لفظ هم معنی معنی حسبیه اختلافه مثال :

رفارینه دقت ایت نه موزون

شاعر بوکا اولسونعی مفتون

بویتده قافیه دار اولان (موزون) و (مفتون) کلمه لری بیننده
 هم لفظ هم معنی حسبیه اختلاف واردر . یعنی (موزون)
 (مفتون) لفظاً عینی اولدینی کی معنی دخی عینی دکلدر . اکبر
 قوافی بو اسلوب اوزره واقع اولور .

یا لکز لفظ حسیله، اختلافه مثال :

سوزکله دائماً رطب اللسانم

سوزکدن قالمسون خالی زبام

بو بیتده قافیه دار اولان (لسان) و (زبان) کله لری بری عربی ،
دیگری فارسی اولق اوزره دلیل معناسنه اولدیغندن یئرلرنده
اختلاف لفظ جهتته منحصر قالیر . بواسلوب اوزره یاپیلان
قافیه لریکده سولمز . چونکه طبیعت ایکنجی قافیه ده معنای دیگر
آرامغه میالدر .

یا لکز معنی حسیله اختلافه مثال :

واری بر جاریه ده بویله بها

تمکن اولماز بوکا تقدیر بها

بو بیتده (بها) لرله برنجیسی عربی اوله رق حسن ایکنجیسی
فارسی اوله رق قیمت دیتک اولدیغندن یئرلرنده یا لکز معنی حسیله
اختلاف بولور .

زهار دریچه قالمسون باز

دراجی صیده کلمسون باز

یاتی ده — بری (آحیق) ، دیگری (طوفان) معناسنه
ایکی (باز) ی حاوی اولدینی ایچون — بوقیلدندر . بواسلوب
اوزره یایله جق قوافی صنایعدن معدود اوله جغندن کلفتلی اولماق
سرطیله مقبول اولور .

« مصراعلرك » قبدی نعرفه مطالع و منشویات قوافیسنی

ادخال اتمکده در . بوقید اولسه مثلاً فضولنك :

غیره ایلر بی سبب ییک التفات اول نوش لب
التفات ایتمز بکا مطلق نه در بیلم سبب
مطلعیاه آثار کترانه مدن :

باق صنعتنه نه عام آرا
باق قدرتنه نه حیرت افزا
باق ملکنه واری انتهای
باق ذهنه صیغاری کبریاسی

متوینک قافیه لری تعریفدن خارج قالیدی .
« یا خود بیتلرک » قیدی تعریفی غزللرک . قصیده لرک ، رباعیلرک
مطلعلرندن ماعدا بیتلریله قطعهلرک ابیاتته شامل قیللمقده در .
بوقید اولسه مثلاً فضونینک بالاده کی مطلعندن صکره کلن :

حوری کوکلدر چکن کوزدر کورن زخساریکی
الله الله کام آلان کیدر چکن کیدر تعب
بیتیه نفعینک بر قصیده سنده کی :

آفرین ای علم افراخته سردار دلیر
صفدر قلعه کشاصف شکن کشور کیر
مطلعی تعقیب ایدن .

فتح خیبر اوله لی ایله مشدر کیسه
زوربارو ایله بر بویه حصاری تسخیر
بیتنک و آثار کترانه مدن :

یک باقه عبا پوش تن کترمه
باق چشم خردله فکر جانپرورمه

جعفر کی جوقی ذوالجناحین اولسه م
مستظهرم اللهم پیغمبرمه

رباعیسنک بیت نایسیله :

ایسترم اسمک کچی ذاتکده ده
معنی علویت اولسون منجلی
شمدیدن نقش ایت شو پاندی قلبکه
ساده اسمک اولسون اوغلم علی

قطعه سنک قافیه لرینه تعریفک شمولی اولمازدی .

« و یا بونلرک او اخی منزله سنده بولنان یرلرده » قیدی
کندیلرینی ردیف تعقیب ایدن قافیه لرک تعریفه دخولی ایچوندر .
مثلا :

التفات ایلر آلهیوه کاهی کوزلرک
بن دخی آنلردنم کورسون آلهی کوزلرک

مطالعنه باقدیغمزده مصراعلرک آخیرلرنده (کوزلرک) ی کوررز .
اگر تعریف ذکر اولنان قیدی حاوی بولنسه قافیه یی بونلرده
آرامه من لازم کلیردی . حال بوکه قافیه بونلرده دکل ، بونلرک
تعقیب ابتدیکی (کاهی) ایله (آلهی) ده در . (کوزلرک) ردیفدر .
(کاهی) ایله (آلهی) حقیقتده بو مصراعلرک آخیری دکل ایسه ده
قافیه نظرآ آخیری منزله سنده در .

« تلفظه استقلالی مشروط اولماق اوزره » قیدی تعریفدن
ردیفی اخراج ایدر . چونکه یوقاریده کورلدیکی اوزره قافیه
اولق احتمالی اولبان ردیف دائماً تلفظه مستقل اولور .

« آشناغیده تعداد اولنه جق حروف و حرکاتدن عبارت اولق
اوزره، قیدی (لزوم مالایلم) یا خود (اعنات) و یا (قافیه مقیده)
دینیلن صنعتی اجرا یولنده التزام اولنان حروف و حرکاتدن
احترازه مبتیدر. مثلا :

یکسان نظرمده صیف و سرما
اندوه ایسه اسم بی مسما
شوریده نشوئه شبام

اولمازسهده باغ نزهت افزا
فکرم یتیشیر بکا طربزا
مستغنی نغمه ریابم

نظمنده (سرما) ایله (مسما) ده کی (م) لر، (شباب) ایله (رباب) -
ده کی برنجی (ب) لر، (نزهت افزا) ایله (الربزا) ده کی (ز) لرا التزام
اولتمسهده قافیه یه خلل کلزدی. از جمله آنک آلت طرفی اولان
شو پارچهده (خنده) ایله (سخنده) دن ماعدا یرلرده اعناته رعایت
اولنماش ایکن قافیه مختل اولماشدر :

کوکلده صفا دهندده خنده
مزوج ایکی خنده برسختنده
یاغده اوکل بدن خرامان
بر تازه بیسار وار که بنده
یوق بیکده بری آنک چندده
بیبوده نه فخر ایدر کاستان

« تکرر ایدن، قیدی دخی تکرر سنز قافیه متحقق اوله میه جغنی
کوسترر. (فرد) یا خود (مفرد) تعبیر اولنان :

یوری دریا دل اولوب ایله تحمل بوقسه
روز کارک اوکنه دوشمین آدم یوریلور

کبی غیر مُصْرَع بیتلرده قافیه یوقدر .

حروف قافیه

شمدی یوقاریده « آشاغیده تعداد اولنه جق » دیدیکمز
حروف و حرکاتک نه لردن عبارت اولدیغی کوره لم :
قول مشهوره کوره حروف قافیه طقوز در :

- روی .
- تأسیس .
- دخیل .
- ردیف .
- قید .
- وصل .
- خروج .
- مزید .
- نازه .

روی — قافیه نك حرف اصلیٰ اخیری اولان و یا حرف

اصلیٰ اخیری منزله سنده بولان حرفدر .

بر حرفك قافیه حرف اصلیٰ اخیر منزله سنده بولنمی ایکی

صورتله اوله بیایر : یا تکلفسز اوله رق حرف اصلیٰ اخیر

منزله سنده بولنور یا خود تکلفله او منزله ده بولندیر بلور . تکلفله

او منزله ده بولندیر یله جق حرف ایسه کله نك یا وسطنه و یا

آخرینه کلیر .

شو افاده نك تايجه سنه نظراً رو يده درت احتمال اولمش
اولور .

۱ - حرف اصليٰ اخير اولق .

۲ - تكلفسز اوله رق حرف اصليٰ اخير منزله سننده بولنمش حرف
اولق .

۳ - تكلفله وسط كلمه ده حرف اصليٰ اخير منزله سننده بولنديرلش
حرف اولق .

۴ - تكلفله آخر كلمه ده حرف اصليٰ اخير منزله سننده بولنديرلش
حرف اولق .

بو احتمالاتي امثله ايله ايضاح ايده لم :

روينك حرف اصليٰ اخير اولسنه مثال :

كوردكي يو دامكهده آزاد

بر دامك اسيري صيد و صياد

بو ييتده حرف اصليٰ اخير اولان روي (د) حرفيدر .

طبعمهده كه ذوق وشوق تام ايت

مفتون خرامكم خرام ايت

ييتده ايسه (م) حرفيدر .

روينك تكلفسز اوله رق حرف اصليٰ اخير منزله سننده

بولنمش حرف اولسنه مثال :

مژكاني كه نيم جنبش ايلر

يك چند بلا نايش ايلر

شيخ غالب

بو ييتده (جنبش) ايله (نمايش) ده كي (ش) لر حرف

اصلي اولدقلىري حالده تكلفسز اوله رق حرف اصليٰ اخير

منزله سنده بولنشلردر . حقیقیده (جنبش) ده حرف اصلی
اخیر (ب) اولدینی کبی (نمایش) دده (ی) در .

بویله اولان حرفه « غیر مشهور ترکیب » دینیلیرکه بر کله
ایله بر لکده استعمالی کثیر اولمق جهتیه نفس کله دن کبی کورینور .
تعبیر دیکرله : سطحی بر نظر آنی کله نك حروف اصلیه سندن
ظن ایدر . حال بوکه دکلدر .

بودرلو حرفلر یکقافیه اولان قیسه منظومه لرده بردفعه دن
زیاده روی یا پلماملیدر . قصیده کبی یکقافیه اولان اوزون
منظومه لرده یا پلمق لازم کلیرسه باری یکدیگره تقریب ایدلیه رک
یدی بیت فاصله ایله کتیرلملیدر . هر حالده یا پلمامسی اولادر .

(جو یا ، زیبا) کبی صفت مشبهه لرده بویله در . مثلاً بر بیتک
برنجی مصراعی (جو یا) ، ایکنجیسی (زیبا) ایله نهایت بولسه
قافیه تحقق اتمز یعنی بیت قافیه سز عد اولنور . مع مافیه بونلردن
برنجیسی (جو یا) ، ایکنجیسی (بو یا) اولسه قافیه متحقق اولور .
چونکه ایکسینده ده حرف اصلی اخیر (ی) در . بوندن
طولاییدرکه ضیا پاشانک :

ظن ایته که آز مایش ایتمش

اهل هنره نمایش ایتمش

بیتی شیخ غالبک بالاده کی بیتنه قیاس اولنه ماز .
روینک تکلفله وسط کله ده حرف اصلی اخیر . منزله سنده
بولندیرلمش حرف اولسنه مثال :

دیدیلر : موسم سرماده جیقارمی اودن
 هوس صید ایله هیچ اولیان آدم کودن
 بویتک برنجی مصراعنده روی (او) ك حرف اصلی
 اخیر اولان واوی اعتبار اولندینی صورتده ایکنجی مصراعنده
 (بون) دیمك اولان (کودن) ك واوی حرف اصلی اخیر
 منزله سنده بولندیرلمش اولور .
 رویتک تکلفله آخر کلمه ده حرف اصلی اخیر منزله سنده
 بولندیرلمش حرف اولسنه مثال :

اقتذار ایلز بونکله که بز
 مستفیض مائر عز

بویتک برنجی مصراعنده حرف اصلی اخیر (ز) اولایی
 حالده ایکنجی مصراعنده (عز) تعبیرنده کی (ز) حرف
 اصلی اخیر منزله سنده بولندیرلمشدر .
 بو اسلوب اوزره یا پیله جق قاقیه لرك حکمی دخی یوقاریده
 « رویتک تکلفسز اوله رق حرف اصلی اخیر منزله سنده بولمنس
 حرف اولسی » مبحثنده کوستریلن وجه اوزره درکه یکفایه
 اولان منظومه لرده بردفعه دن زیاده ایراد اولمنسی مقبول دکلدر .
 منظومه لرده اوزوناهی حسیله ایرادی اقتضا ایدرسه کنلاک یدی
 یات فاصله ایله کتیرلماید . هر حالده کتیرلمه سی اولادر .
 اساتده اوتهدن بری بورالره دقت ایتشلردر . ملا
 نهیمک :

اسدی نسیم نو بهار آجادی کالر صجدم

مصراعیه مصدر اولان قصیده سنک قافیه لر نی کوزدن
کچیره جک اواسهق :

سن برشه ذی شانسین شاهنشاه دورانسین
یعنی که سن خاقانسین دورکده بن خاقانیم [۱]

ییتدن بشقه بالجمله ایباتنک رو یلر نی حرف اصلی خیر
اولق اوزره بولورز . دیمک که قصیده ده یالکز بودغه اوله رق
غیر اصلی بر حرفی روی یامش . بونده ایسه بالاده کوسترادیکی
وجه ایله باس یوقدر .
مشار الیه :

سفر مبارک اوله ای خدیو فرخ دم
مصراعیه مصدر اولان قصیده سنده بویله ایکی روی ایراد
ایتمشدر . فقط آره لرنده یکر می ییتدن زیاده فاصله واردر .
بورایه قدر ویریلن ایضاحاتدن آ کلا شامش اولمایدرد روح
قافیه اولان روینک قوافیده تکراری وجوب تحتنددر . قافیه دار
اولا ایبات و مصارعه روی یالکز بر حرف اولور . بشقه
حرف اوله ماز .

[۱] بو ییتده کی (ذی شانسین ، دورانسین ، خاقانسین) مدلری —
(اماله) بحثنده بیان اولنه جنی اوزره — عیوب شعر دن معدود در .
(خاقانیم) ده کی صورتک تلفظ ایسه زما عزده قبول اولنه بیلیر بر شیوه
بجمانه دکدر . شمعی طوغری عد اولنان تلفظ یانک کسریله (خاقانیم)
دیمکه حصوله کلیر .

تأسيس — روى ايله بينلرنده بر حرف متحرك بولنان
الفدر .
مثلا :

تأسيس

افكارم اكر چه نظمه مائل
حالم دكل انتظامى قابل
بيتنده (مائل) ايله (قابل) ده كوربان الفلر تاسيسدركه
بولنرله روى اولان (ل) لر بيتنده متحرك (ء) ايله (ب)
بولنيور .

ايات آتیه ده دخى تأسيسه رعایت اولمشدر :

مادام كه دلبر آنده حاضر
موقعده در احسن المناظر
محسود عوالم اولدى حالم
قارشیده خلاصه العوالم
بولنشوة حسن وعشقى جامع
آقشامه قايير ايسهك نه مانع

قافية مؤسسه قافيه نك بو درلوسنه (قافية مؤسسہ) ديناير . فضواينك :

بت نورسم نمازه شب وروز راغب اونش
بونه ديندر الله الله بته سجده واجب اولمش

مطاعلى غزلنده سراپا قافية مؤسسہ التزام ايدلشدر . باقى درت
بيتك قافيه لر شونلر در : جاذب ، كاتب ، غائب ، طالب .

طباع سلیمه نك شهادتیه ثابت اولدینی اوزره تأسیس ترینات
شعریه دن معدود اولمقله برابر واجب الالتزام دكلدر . عدم
الزامندن قافیه نقیصه دار اولماز بناءً علیه صنایع جمله سندن
عد اولنور .

ینه مشارالیهك :

بئی ذکر ایتمز ایل افسانه مجنوننه مائلدر
نه یكزر اول بكا دردی آنك درمائی قابلدر
مطلع مؤسسنی تعقیب ایدن ایاتدن یالكز شو بیتده تأسیسه
رعایت اولنماشدر :

نه مشکل حالی اولسه عاشقك معشوق ایدر چاره
كر اول بی درد بیتلز سه بو حالی حال منكلدر

ایران شعرا سیله اوزان وقوافیده آنلره تبعیت کوسترهش
اولان عثمانلی شاعر لری بالاده بیان اولدینی اوزره تأسیسه رعایتی
لوازم قافیه دن عد ایتمور لر ایسه ده مولانا جامی کبی بعض
افاضلك افاده لرندن فصیحای عربك تأسیسی التزام ایلدکری
آکلاشیلور . فی الحقیقه (متنبی) نك اییات آتیه سی کبی
مصادف نظر عاجزانه من اولان بعض اشعار عربیه دخی بو
مدعاك صحته دلالت ایتمکده در :

قبالبت مایینی و بین احبئی
من البعد مایینی و بین المصائب
کثیر حیاة المره مثل قلبلها
زول و باقی عمره مثل ذاهب

الی لعمری قصد کل عجبیه
کاتی عجبیت فی عبون العجائب

تأسیس ایله روی بیننده بولته جق حرف متحرک (خاور،
یاور) کی بر جنسدن اولسی شرط دکلدر
دخیل — تأسیس ایله روی یتمده بولنان حرفدر .

دخیل

اولدقجه زمان زمان مصادف
حیرانم اولور نگاه عارف

بیننده کی (مصادف) ک دالی ایله (عارف) ک راسی کی ،
بعضر « رویلر متحرک اولدینی وقت دخیلارک اختلاف
حرکاتنده باس یوقدر ، دیرلر و منلا (کاتبه) ایله (معاتبه) نک
قافیه یاپلمسنی تجویز ایدرلر ایسه ده بو صورت آهنگه ولو کلی
اولسون خال ویره جکندن عدم جوارینک ترجیحی دهها زیاده
موافق طبیعت کورینور .

ردف — آرهلرنده بر حرف متحرک بولنماق اوزره رویدن
اول واقع اولان الف یا خود ماقبلی مضموم و اوسا کنه و یا ماقبلی
مکسور یاه سا کنه در .

ردف

بو تعریفه نظرأ ردف ایکی نوع اولق لازم کلیر: برنجیبی
روی ایله بینلرنده نه منحرک. نه سا کن هیچ ر حرف بولنمیاندر.

کوکلیجه تبسم اولدی معتاد
چشمده جهان تبسم آباد

و :

ای صنع صفا فزای بچون
دل اولدی تزلکله بمنون

و :

حالکز ساده شکلکزده ظریف
سسکز خوش مقامکزده لطیف

بیتلرنده اولدینی کبی .

ایکنجیسی بیتلرنده بر حرف ساکن بولنادر. (باقه) ایله
(ناقه) ، (سوخته) ایله (دوخته) ، (بیخته) ایله (ریخته) کبی .
قافیه بالنسبه آز قوللانیلیر .

ایکنجی صورتده آرده بولنان حرف ساکنه (ردف زائد) ،
الف و یا واوه یاخود یایه دخی (ردف اصلی) نامی و یر یایر .
مطلقا ردفی مشتمل اولان قافیه یه (مردف) و (قافیهٔ مردفه)
دینیلیر. قافیه الف و یا واو یاخود یادن عبارت یالکز بر ردفی
مشتمل ایسه (ردف مفرد ایله مردف) ، هم ردف زائدی همده
ردف اصلی بی محتوی ایسه (ردف مرکب ایله مردف) عنواتی آلیر.
ایران و روم شعراسنک رأینه کوره قوافیده علی الاطلاق
ردفک تکراری واجبدر. عرب شاعرلری ایسه واو ایله یاده
اختلاف ردفی نجویز ایدرلر . مثلا (امور) ایله (امیر) ی قافیه
یاپارلر . بو یولده قوافی اشعار عربده پک جو قدر . از جمله
(کعب بن زهیر) که (رضی الله تعالی عنه) حضور اقدس نبویده
انشاد ایتیش اولدینی مشهور قصبدهٔ بابغه ذکر اولتان اسلوب

تقفیه نك شواهدندن معدود در . نمونه اولمق اوزره ایکی یتتی
ایراد ایدهلم :

انبئت ان رسول الله او عدنی
والعفو عند رسول الله مأمول
لا تأخذنی باقوال الوشاة ولم
اذتب وان كثرت فی الاقاویل

فارسیده اولدینی کبی لسانمز ده دخی بو صورتک اجراسنه
قطعا جواز ویر یله مز .
قید — ردفدن باشقه اوله رق روینک بلا فاصله ماقبلنده
بولنان حرف سا کندر .

قید

سنسین بو کون ای مشرف الفرش
جنتلرک اورتنه سننده بر عرش

و :

ترك حقیقت ایدن اولمازی پست
اولیان انسانی حقیقت پرست

و :

کوهرمی آزار دکلیدر عیب
دل کندی ایکن خریة العیب

ییتلرنده کی (ر، س، ی) حرفلری کبی .

(بزم و رزم، شمع و جمع، درد و مرد، مهر و سپهر، میل و نیل،
نغز و غمز) طرزنده کی قافیلر هب بو قیلدندر .

اكثر فصحا قوافيده قيدك تکرارینی واجب عدا بدرلر .

قاپوسندن چیقوب همان شهرک

اولدی طازم بوینجه بر نهرک

بیتمده اولدینی کبی که قیدلرک ایکیسی ده (ه) حرفیدر. فی الحقیقه
(نرم و بزم) قیلندن اولان کلهلرک قافیه یاپلمسی آز چوق سلامتی
حائر بولنان طبعه خوش کلز . عزت ملانک :

اولوب مال قارون اساسنده خرج

قیلمش ترانی جواهرله مزج

یاتی بو یولده در .

قیدك اختلافی تجویز ایدنلر قید اوله جق حرفلر بیتمده قرب
مخرج بولمنسنى شرط ایتشلردر . بونلره کوره مثلا (بحر) ایله
(شهر) ، (وحی) ایله (نهی) قافیه اوله بیلیر . قول اول موجبنجه
قیدك اتحادی اسلم اولدیغنده شبه یوقدر .

مبحثده کورلدیکی وجه ایله جمهوره کوره (ردف) الف و یا
ماقبلی مضموم و او سا کنه یا خود ما قبلی مکسور یادن، تعیردیکرله :
حروف مددن عبارت ایسه ده بعضلر بوتی « روینک بلا فاصله
ما قبلنده بولنان حرف سا کن » دیه تعریف ایتشلردر . بوقوله
نظراً قید ردفده داخل اولمش اوله رق (قید) تعیرینک استعمالنه
احتیاج قالماش اولور .

وصل - روی پی متعاقب کلن حرفدر :

وصل

اولفدہ نکاہ بی قرارم
جوش آور طبع جذبہ دارم

یبتندہ کی (م) لر کبی .

قوافیدہ وصلک تکراری واجبدر .

خروج - وصلی متعاقب کلن حرفدر :

مست اولور هر کیم که سیر ایلر شرابی رنک کی
رقص ایدر هر کیم که دیکلر دلغریب آهنک کی

خروج

یبتندہ کی (ی) لر کبی

قوافیدہ خروجک تکراری واجبدر .

مزید - خروجی متعاقب کلن حرفدر :

زمانمز سخن افروزیدر زمانمزک
زمانمز حکم آموزیدر زمانمزک

مزید

یبتندہ کی (ک) لر کبی .

قوافیدہ مزیدک تکراری واجبدر

ناثرہ - مزیدی متعاقب کان بر ویا بردن زیادہ حرفدر .
اکثریا بر اولور :

ناثرہ

دانشمده هشیارلر مستیکره
کندکن دشمنسکز هستیکره

یبتندہ کی (ه) لر کبی .

قوافیدہ ناثرهک دخی تکراری واجبدر .

بورا به قدر تعداد اولتان حروف تسعه دن (روی) اساس قافیه
 لولق اوزره نظر دفته آندینی حالده باقی سکر حرفدن (تأسیس،
 دخیل، ردیف، قید) دینیلن در دینک رویدن اول، (وصل، خروج،
 مزید، ناثره) دینیلن دیگر در دینک دخی رویدن سکره واقع
 اولدینی کوریلور. دیمک که بو طقوز حرفک بر قافیه ده اجتماعی
 لازم کلسه روی بونلردن دردی صاغنده، دردی صولنده اولدینی
 حالده اورته ده بولنه جق.

ملاحظه مخصوصه

ظن عاجزانه مزه کوره (روی) دن سکره هر نه کلیرسه
 (ردیف) عد اولنق اولادر.
 بو صورت قبول ای دیله رک بالاده کوردیکمز درت مثالده کی
 (م) لر، (کی) لر، (مزک) لر، (یکزه) لر کبی روی یه الحاق اولتان
 شیر (ردیف) نامیله یاد اولندینی تقدیرده (وصل، خروج، مزید،
 ناثره) تعیرلرندن هیچ برینک استعمالنه احتیاج قالمیه رق کلفت بر
 طرف ایلمش اولور.
 (ردیف) ک (قیده) دخی شامل اولان سالف الذکره روینک
 بلا فاصله ما قبلنده بولتان حرف ساکن، تعریفی قبول ایلدیکی
 حالده ایسه (قید) تعیرینک استعمالندن ده حاصل اوله جفتدن
 میدانده یالکنز (روی، تأسیس، دخیل، ردیف) تعیرلری قالمیه رق
 حروف قافیه مسئله سی دهها زیاده ساده لشیر.

مع هذا (حرکات قافیه) مبحثیله سائر بعض مباحثه لزومی
 اوله جفتدن (وصل، خروج، مزید، نأثره) تمیزلرینی اونوتما ملی بز.
 قدما (ردیف) ی صور مختلفه ده، حتی ایچندن چیقيله میه جق
 صور نلرده تعریف ایتشدر. بواشکال (وصل، خروج، مزید،
 نأثره) اعتبارندن ایلری کلمشدر. یوقاریده ترجیح ایتک ایستدی کمز
 رأیه کوره ایسه مسئله ده بیهوده ذهن یوره جق هیچ بر جهت
 قالماز، بناءً علیه (ردیف) شویله تعریف اولنور:
 - معصرا علرک یا خود بیتلرک او اخرنده روی بی متعاقب عیناً
 تکرر ایدن بر ویا بردن زیاده شی،
 بو تعریفده کی (شی) تعیری بر حرف یا خود بر کله دن عبارت
 اولان ردیفله شاملدر. تعدد صورتلری ایسه «ویا بردن زیاده»
 قیدیه تعریفه ادخال ایدلمشدر.
 مختلف ردیف مثالاری.

ردیف

بر صفا بخش ایدلم کل شو دل ناشاد (ه)
 کیده لم سرو روانم یوری سعد آباد (ه)
 ندیم

قاشلرین بالاده سیر این رخلرین کور ریر (ده)
 قبل تاشا خلدی زیر سایه شمشیر (ده)
 وله

حلاوتیاب اولورمی نعمت الوان دنیا (دن)
 دهن شوی اولمیانلر بوس دامن مدارا (دن)
 راغب تاشا

زیارت ایلدم بر تارپاک خرقه پیری
 کوزل اکراملر کوردوم حنیف نکتته پیرا (دن)
 علامتدر ایدر ابصال بزم قریه اسراری
 بو کون سر رشته کیردی دسته دامان ملا (دن) اسرارده

ایدر از بر پری صورت کوزل (ر)
 نوعی غدای روحدر تازه غزل (ر)

امید و بچدن بکا یارب فراغ (و بر)
 نائلی قدیم جان و جهانی ترن آیده جک بر دماغ (و بر)

کیسه ادراک اجمدی معناسنی دعوا (مزک)
 عوننی بک بز دخی حیراتی بز دعوا ی بی معنا (مزک)

شاخ کاده زاله دوشمش غنچه زبیا (میدر)
 باقی شاه النده یا مرصع ساغر صهبیا (میدر)

کیتدی باشکدن کوکل اول سرو قدک سایه سی
 فضولی آغلاکیم ادباره تبدیل اولدی اقبال (نه سنک)
 تیز چکمزسین جفا تیغنی بنی اولدرمکه
 اولدیرر بر کون بنی آخر بو اهمال (ک سنک)

حیرت ای بت صورتک کور کده لال (ایلر بنی)
 وله صورت حام کورن صورت خیال (ایلر بنی)

کبار بسنه زبان غرور ایمن طوتهلم
 بورهگذرده هزاران سلام (آلیر بولنور
 زبون بولوب بزی پامال جور ایدنلردن
 برای غیرت حق انتقام (آلیر بولنور

تای

عید ایرشسون باعث شوق جدید (اولسونده کور
 سیر سعدآبادی سن بر کره عید (اولسونده کور

تدیم

کل سوبلشلم جله کچن دملری جانام
 حیرانکه ابکم (دیر ایدنه شمیدی نه دیر سین
 کوردکی نه در عاقبت جنت نخوت
 اول کچه آدم (دیر ایدنه شمیدی نه دیر سین

سای

صفا (ی عشق کیم آ کلار کیمکله سوبلشلم
 وفا (ی عشق کیم آ کلار کیمکله سوبلشلم

لا

ردیفلی شعره (مردف) تعبیر اولنور، شعر مردف ایران
 و روم شغراسنه مخصوصدر، فصحای عرب ردیفه اعتبار ایتمزله.

مردف

حقیقت حالده شعر مردفک حلاوتی انکار اولنه ماز، فقط
 شوراسی ده اعتراف اولنماید که ردیفسز شعر سویامکده ردیفلی
 شعر سویامکدن زیاده صعوبت حس اولنور. بونک سببی سائر
 ایضاحات لازمه ایله برابر (غزل) میحثنده بیان اولنه بقدر .

[انتهی]

حرکات قافیه

حرکات قافیه آلتیـدر :

- رس .
- اشباع .
- حذو .
- توجیه ،
- بگری .
- نفاذ .

رس — تأسیس ماقبلنده کی حرکه در :

معرفت انتفاته تابعدر

مشتربسز متاع ضایعدر

یتسده (تابع) ده کی (ت) ایله (ضایع) ده کی (ض) ک فتحه لری کبی .
الفک ماقبلنده باشفه درلو حرکه بوانه میه جغندن رس منحصرأ
فتحه اولور .

قوافیده تأسیس تکرر ایتدیجه رسک دخی تکرری طیبیعدر .
تأسیسی حروف قافیه دن عد ایتینار رسی دخی بالطبع
حرکات قافیه دن عد ایتزلر .

اشباع — وصلی مشتمل اولان قوافیده دخیلاک حرکه سیدر . اشباع
بویله اولان دخیلده حرکات بلائه بوانه بیلیر .
فتحیه مثال :

مسند اچلانک رفعت برادنی بایه سی

در که اقبالنک دوات قدیمی چا کری

باده ادراکک توحید سر جوش نجی

ساقی اندیشه مک تحقیق درد ساغری

نفعی

کسرہ یہ مثال :

آصف خان احمد قازی وزیر بی نظیر
 کیم رقاہ کونہ باعث در وجود نافی
 صاحب الحیرات ابراہیم پاشا کیم اودر
 آسمان بر تو جودک آفتاب لامعی

سامی

ضمہ یہ مثال :

کو کلم پیو پور تعاضم کدن
 پر جوش اولیو رتلاطم کدن

اصحاب اعتنا اشباعک اختلافی عیوب قافیہ دن عدا بدر لر .
 مثلاً (ساعری) ایله (شاعری) و (تفاخر) کبی کلمہ لری
 قافیہ یایماز لر . (دخیل) مباحثہ بیان اولندیغی اوزرہ طبیعتہ
 اوفق اولان ده بودر .

حدو — ردف وقیدک ما قبلندہ کی حرکہ در :

کائناتہ خانہ بیرون اول ده ایت برالتفات
 شکل اسانی بہ کیرمش روح کورسون کائنات

بیئتده کی (ف) ایله (ن) ک فتحہ سی ،

پیش چشمده در اول جند جهانگیر هنوز
 کوش جانمده در اول غلغل تکبیر هنوز

بیئتده کی (ک) ایله (ب) نک کسرہ سی ،

کوکلرده کزن او بال منقوش
 بر کون اولہ جق زمینہ مفروش

بیٹندہ کی (ق) ایلہ (ر) نك ضمہ سی و :

بویلہ یر نغمہ دن کیم اولماز مست
بونه سدر دکلی بانک الست

بیٹندہ کی (م) ایلہ (ل) ك فتحہ سی کبی .

بو مثالردہ اولدینی وجہ ایلہ روی ساکن بولندینی وقت
قوافیدہ حذوک تکراری واجبدر . مثلا (دیر) ایلہ (دیر) ،
(عون) ایلہ (خون) ، (شهر) ایلہ (مهر) قافیہ اولہماز .
روی متحرک اولدینی رمان ایسہ بعض قدما حذوک اختلافی
تجویز ایشلر ، (بسته) ایلہ (شسته) کبی کله لری قافیہ یامیشلر
ایسده بوکا دخی جواز ویرانه مک اولادر .
بو اختلافی تجویز ایدنلر « قیدک ردفہ تبدیلی لازم کلمه مک »
شرطیله ایدرلر . مثلا (دیری) ایلہ (پیری) آملر جده قافیہ
اولہماز .

توجیہ — تأسیسی مشتمل اولیان قوافیدہ علی الاطلاق
رویك ما قبلندہ کی حرکہ در .

توجیہ حرکات ثلاثہ دن اولہ ییلیر .

فتحیہ مثال :

عالم قالیر اورتہ سده ارزن
حولانکھی بویلہ ایسترم ن

کسرہ یہ مثال :

بر آریجه قارلی طاغ کسلمش

هر موجه کف نثار مدهش

ضمه به مثال :

سکا دوشمز بو اعتلا ای کل

اورادن دوش که رشکه دوشدی کوکل

بو مثالارده کورلدیکی اوزره روی ساکن بولندیقی وقت

توجیهک تکراری واجبدر . مثلا (الکن) ایله (ممکن) قاقیه

اوله ماز .

متحرک اولدیقی زمان توجیهک اختلافی تجویز ایدنلر

وارددر . مثلا (مشتری) ایله (سامری) و (عنصری) یی

قافیه یاپارلر . اندرونی واصفک شو بایاغی بیتلرنده کی توجب

بو قیلدندر :

کشورسان بلاغت بر فعنای معرکه

اول فعناتک ناطقه م بردایه دال حجری

عرفا آندم عرفیدن میدان نظمی شاعران

شاه عرفانم رکاءسده پوررلرهر بری

بوکا دخی جواز ویرلمه مک اولادر .

مجرى — روینک حرکه سیدر

باقد قجه او صنع بر کاله

شاهین قضا کلیر خیاله

بیتده (ل) لرك فتحه سی ،

عشقك او نوای دلنشینی
رقصان ایدیورم و حدینی

بیتنده (ن) لرك كسره سی کی .

قوافیده مجرانك تکراری واجبدر .

نفاذ

نفاذ — وصلك حرکه سیدر .

دوشدم سقوط برك خزان بوللو راهکه
بر کره باق شو منتظر نظره خواهکه

و :

کورمه جانلر کی لایق بکا عدوانکی
برجنسایت ایتم ایتدسه اعلا شانکی

بیتارنده (ك) لرك فتحه و کسره سی کی .

خروج ایله مزیدك ، حتی (متحرکی بولنورسه) نأره نك

حرکه سی ده بونام ایله یاد اوانور .

قوافیده نفاذك تکراری دخی واجبدر .

بالاده ذکر اولنان حرکات قافیله ایچون شویله بر خلاصه یاپلم :

رس : { صنایع — منافع .

آذری — خاوری .

نائلی — مائلی .

تغافلک — تجاهلک .

اشباع :

کار - بار .	حدو :
تیر - میر .	
نور - مور .	
رتک - تنک .	
بن - سن .	توجیہ :
مشتہر - مفتخر .	
گل - گل .	
تنہ - زنہ .	مجری :
زمانی - مکانی .	
قلبنہ - جلبنہ .	
عزیمی - جزیمی .	نقاد :
آکرک - شاکرک .	
پشانیکزہ - پشاپیکزہ .	
روی ایکی نوعدر :	ع روی

— روی مقید .
— روی مطلق

ی مقید   روی مقید - وصال عدم اتصال حسینہ ساکن اولان
رویدر .

مثال :

روحبخش اولدی مسیحا،فت انفس بهار
 آجدیلر دیده لرین خواب عدمدن ازهار
 باقی
 روی مطلق—وصله اتصال حسیله متحرك اولان رویدر. روی مطلق

مثال :

هر حباب اشکبه برعکس صائش بیکرم
 شاه ملک محتم طوئش جهانی لشکرم
 فضولی
 تقطیع اعتبارایله قافیه بش نوعدر :

تقطیع اعتبارایله
 قافیه نك انواعی

— مترادف .

— متواتر .

— مقدارنك .

— مزاکب .

— متکاس .

قافیه مترادف — تقطیع حسیله آخرنده فاصله سز ایکی قافیه مترادفه
 حرف ساکن بولان قافیه در .

مثال :

اولجه برده رانداز بطره چشم شهود
 کوردی آیه دلده جهرة مقصود

سای

قافیه متواتره — تقطیع حسیله آخرنده اولان حرف قافیه متواتره

ساکن ایله آکا تقدم ایدن دیگر حرف ساکن بیننده برحرف
متحرکدن باشقه شی بولمیان قافیه در .

مثال :

زهی سمند ملایم که حسن رفتاری
اونوندیرر دل عشاقه جلوه یاری

نقی

یة متدارکه قافیه متدارکه -- تقطیع حسیله آخرنده اولان حرف
ساکن ایله آکا تقدم ایدن دیگر حرف ساکن بیننده ایکی حرف
متحرک بولنان قافیه در .

مثال :

هرکورن عیب ایندی آب دیده کریانی
ایلدن تحقیق کورمش کیسه یوق جانانی

فضولی

یة متراکه قافیه متراکه -- تقطیع حسیله آخرنده اولان حرف
ساکن ایله آکا تقدم ایدن دیگر حرف ساکن بیننده اوچ
حرف متحرک بولنان قافیه در .

مثال :

جان ویرر آدنه اندیشه سهیای عدم
جوهر جانمی عجب جوهر مینای عدم

ماکف پاشا

دیگر :

اونخداوند هنر برور جنگاور کیم
منحصر دولتنه نزیبت نیغ وقله

او یکنه سبه انداز ظفر یاورکیم
جند ارواح و ملائکه در آکا خیل وحشم

نقی

قافیه متکاوسه -- تقطیع حسیله آخرنده اولان حرف قافیه متکاوسه ساکن ایله آکا تقدم ایدن دیگر حرف ساکن بیتده درت حرف متحرك بولنان قافیه در .

درت حرکه مک تعاقبیه ثقیل اوله جنی درکار بولنان بونوع قافیه اولانک مساعده سز لکندن طولانی - بالالتزام یا پلمازسه - همان هیچ بولمیه جق درجه ده آزدر مثلا (کله مه مش) ایله (چله مه مش) وزه صوقیله بیلسه قافیه متکاوسه ایچون بر مثال اولور .

قافیه مک ذکر اولان بش نوعی تعیین خصوصنده اک زیاده دقت اولنه جق جهت تقطیع حسیله ساقط اولان حرفلری حسابه قاتمامقدر . مثلا (ایده مه مش) ایله (کیده مه مش) قافیه اولاق لارم کسه (تقطیع) مبحثنده بیان اولنه جنی وجه ایله انهای تقطیعه حروف املا ساقط اوله جغندن الده یا لکز (ا د م م ش) حرفلری نالیر . بونلرک اخیری اولان (ش) دن ماعداسی ایسه متحرك بولدیغندن قافیه ده (تکاوس) تحقق ایمش اولور .

عیوب ملقبه
قافیه

عیوب ملقبه قافیه درتدر .

- سناد .

- اقوا .

- اکفا .

- ایطا .

- سناد — ردفك اختلافيدر .
- سناد
- زَار) ايله (زير) و (زور)، (مار) ايله (مير) و (مور) كجي .
- اقوا — حذو وتوجيهك اختلافيدر .
- اقوا
- دَوْر) ايله (دور) ، (درد) ايله (درد) ، (كل) ايله (كل) كجي .
- اكفا — روينك بينلرنده قرب مخرج اولان ديكر بر حرفه تبديليدر .
- اكفا
- (صباح) ايله (سپاه) ، (احتياط) ايله (اعتماد) كجي .
- عربي حروف ايله فارسي حروف قافيه ده جمع ايتك ده ا كفا قيلندندر. مثلا (طرب) ايله (چپ)، (حك) ايله (رگ) ، (خواجه) ايله (سراجه) قافيه اوله ماز .
- يك چوق شاعر لرمز زياده سيله شايدان دقت اولان بو خصوصدن ذهول ايتمشلردر. از جمله (خرابات) مقدمه سنده :
- لايقى كه شاعرم دين ذات
فرق اتمه مخرج حروفات
- بيورمش اولان ضيا پاشاينه اوراده شويتلري يازمشدر :
- اولدى شعراسى بونلر كه هب
ترتيب حروف ايله مرتب
-
- سائر لسن عتيقه نك هب
معقولانى اولور مرتب

لکن یو یله اثر لرین هب
اخلاق عمومه صانمه مکتب

ایکار معانی مرتب
صف صف دیز یلیر حضورینه هب

تعقید و رکیکه اوغراماز هب
ایلر او قود قجه طبعی تهییج

لطائفدن اولق اوزره عرض ایدهلم که :
شاعر دقایق شناس عوننی بک مرحومه بر کون پاشانک بو
بیتتی اخطار ایله (هیج ایله (تهییج) ک قافیه اولوب اوله میه جغنی
سؤال ایتدک . بلا تأمل شو جوابی و یردی :
— (هیج) ایله (پیج) قافیه اوله بیلیر .
بر آز دوشوندکن صکره ده عزت ملانک (محنت کشان) ندن
اولق اوزره بیت آتی بی او قودی :

آنک کلدی دهره فرزندى هیج
ایردن تینی اکر بولسه بیج

ملانک شوتقفیه سنه دیه جک یوق ایسه دینه (محنت کشان) ده
مندرج بولتان :

مقدر اعش دیکله دک اوج کیجه
او اوج کیجه دن کور مدم کوچ کیجه

بیتنده عیب اکفاموجوددز . چونکه اوچ (فارسی جیم ایله

اولدینی حالده (کوچ) عربی جیم ایله در .

ایطا — قافیهك بر معناده اوله رق عیناً تکرار یدر .

ایطا

اکثر شعرا مطالعك برنجی ویا ایکنجی مصراعنده کی قافیه یی

مطلعه اولمانق شرطیله تکرار باس کور میهرک تجویز ایشلر ،

حتی بوکا (ردّ مطلع) نامیله برده سوس ویرمشلر در .

رد مطلع

عثمانلی شاعرلری بو تعیری اکثریت اوزرد غزل نهایتنده

مطلعك برنجی ویا ایکنجی مصراعنی عیناً اناده خصوصنده استعمال

ایدرلر .

برنجی یه منال :

جوی کوستردی یه آینه وش روی کلی

بنجه مهر آجدی هسجون شانه زلف سنبل

شویله کلشن بر طرب کیم کوشلر فرق ایلز

قهقههای خنده کلدن نوای بلبلی

ایش کویا که حق ایجاد جسم نازکن

ایلبوب آمیخته بوی کله رنگ ملی

کلین حسنک کورک سنبل هوای کلشن

از مشکین وش طغند قجه نسیم اول کا کلی

نازه معنی روعا نظم سلیسکده (ندیم)

جوی کوستردی یه آینه وش روی کلی

ایکنجی به مثال :

بر شکر خنده یله بزم شوقه جام ایتدک بنی
 نیم صون پیمانه بی ساق تمام ایتدک بنی
 شعله سرو آسا جیقار خاکدن اولیرلرده کیم
 پایمال تو سن آتخیرام ایتدک بنی
 نکهت کیسو ایله کلدک زه آه ای نسیم
 طره سنبیل صفت آشفته کام ایتدک بنی
 جلوه حسنکله هر مویم پری خیز اولده
 عشق ایله سر تا قدم آینه جام ایتدک
 بویله سرمست خراب اتمه (ندیم) زاریکی
 نیم صون پیمانه بی ساق تمام ایتدک بنی

ندیم :

اول پری وش عاشقه رام اولسه ده مانع دکل
 کوندوزین اولمازسه آقشام اولسه ده مانع دکل
 مطاعتک مصراع نایسنی دخی غزلک نهایتنده :
 بک اومار تشریفکی عیدک ایکنجی کون ندیم
 کوندوزین اولمازسه آقشام اولسه ده مانع دکل
 صورتنده اعاده ایتمشدر .

رد مطاعتک مقبولینی اعاده اولسان مصراعلرک بر جسته
 اولسیله منروطدر . گویا که شاعر مطاعتک بر مصراعنی بک
 مطبوع بولدینی ایچون تکرارنده بی اختیار قالیر .

بویله اولیوبده مصراعك اعاده سی تنکی قافیه دن طولانی
 یرطولدر مق کبی بر مقصده مبنی اولورسه پک صوغق دوشر .
 رد مطلع بر مصراعك ایکی دفعه تضمینی دیمک اولدیغندن
 کورل اولدیغی صورتده صنایعدن عد اوانور . عکسی حالده
 شاعرک عجزیه برهان اوله بیایر .
 یالکز قافیه یی تکرار مصراع برجسته اعاده سی کبی لطافت
 شعره مدار اوله میه جفندن طبع سلیم بونک اجرا سندن ایا ایتسه
 بجادر .

ایطاء ایکی نوعدر :

- ایطاء جلی .
- ایطاء خفی .

ایطاء جلی

ایطاء جلی - تکراری پک ظاهر اولان ایطادر .
 (فسونکر) ایله (ستمکر) ، (نیکوتر) ایله (زیبار) کبی .
 قافیه ده برمه ماده اوله رق تکرار ایدن کله لر ، کله لرک او اخرینه
 مطرداً لاحق اولان حرفلر هب ایطاء جلی صایایر . قطعاً بویله
 شیر اوزرینه قافیه بنا ایدله مایدنر .

برقاچ مال دها .

- آتق - آلق
- آتا - آلا
- کیتک - کلک
- کیدن - کن

- چنلر - چیچکار
- صفات - کائات
- علمین - موحدین
- زرین - سمین
- خندان - کریان
- یاران - خوبان

برغزلده بویولده آنجق قافیہ ایراد اولنه بیایر ، ایات آتیه نك
 قافیہ لری ایچنده جمع الف نونیه اولان یالکز (کلرخان) در :

کلیر لطافت آلیر هر جهان خیالندن
 بجر شرف قارایر آسمان خیالندن
 اوکشمسون او قدر و سعته یه بی جادر
 کورشمسون صیقلیر لامکان خیالندن
 سروو ایچنده دخی برملال حس ایدرم
 ہزار کاسه ده کیتمز خزان خیالندن
 طبیعم باقہلم هانکیکرله اکلہ جک
 برر برر بچک ای کلرخان خیالندن

نونده بؤس یوقدر ، ناپینک شوغزلده ایسه (یاران ، ریدان ،
 باشکان ، خوان) هب (کلرخان) قیامتدندر ، بناءً علیہ معیوب
 عد او انور :

جمع اولدی برم صحبتہ یاران برر برر
 جام آلدی دست عشرتہ ریدان برر برر
 ای رهر و اول اورا هکدردن کرر نامی
 جمع اولدی کوه عشقه یلمکان برر برر

اولدی چکان ینه قطرات شراب سرخ
مانند سالك دانهٔ مرجان برر برر
دار الشغای وصلتی ایتدی کشاده یار
پیار هجره ایلدی درمان برر برر
نابی خیال ماه رخاں طولدی سینیه
کویا که کلدی مکتبه خوبان برر برر

قصیده‌ده بویله ایکی، نهایت اویچ قافیه ایرادینه جواز وارد،
فقط بالاده سویلندیکی اوزره آرملرنده یدیشر بیت قدر فاصله
بولنق شرطیله .

نفعی برقصیده سنک ابتداسی اولان آشاغیکی بیتلرده بو افاده‌یه
مخالف اوله رق (اختران) ایله (کرویان) ی تقرین ایتمشدر:

بارك الله ای بهشت آباد وی رشك جهان
صانك الله ای سرای دلکشا و دلستان
سدهٔ پایله باینده اساس کائنات
طرح مطبوعیله نازنده زمین و آسمان
کورمه مشدر چرخ چارمله بهشتی سیرایدن
بویله بر روشن مقام و بویله بر خرم مکان
درکه دولتپناهی ملتجای خاص وعام
خاک پاک آستانی بوسه جای انس و جان
طرهٔ طاق و رواقی همسر ذات البروج
سایهٔ سقف بلندی خوابگاه اختران

پیش درگاهنده بر پاصف نشینان فلك
 زیر ایوانده پرواز ایتمده کرویان
 ندیم دخی بر تاریخنده شو اوچ بیتی متوالیاً ایراد ایلمشدر:

یتر بو ساهه بو سرمایه اقبال کیم آنده
 هلال عز و دولت بدر تابان اولدی برکونده
 که یعنی نجل عالیشانی ابراهیم پاشانک
 وزارت برجنه مهر در خشان اولدی برکونده
 وزارتله اولوب داماد مرآت سعادتدن
 ایکی رخساره شادی، ایان اولدی برکونده

بین الشعرا مشهور اولدینی اوزره کرک جمع اداتی، کرک
 صفت مشبهه علامتی اولان (ان) ی مشتمل بولنان قافیه لره (شایگان)
 عنوانی ویریا برسه ده حقیقتده بو عنوان او ایکی صورته مخصوص
 دکلد، علی الاطلاق ایطاء جلی بی محتوی بولنان قافیه لره (شایگان)
 تعبیر اولنور. هر حله بردن زیاده سی ایراد ایدلمه مک اولادر.
 ایطاء خنی - تکراری پک ظاهر اولمیان ایطادر.
 (آب) ایله (خرناب) و (گلاب) کبی.
 نفی برقصیده سنده:

رنک لفظ و نکهت معنای نظم پا که
 نوله المرسه حسدرنک کل و بوی کلاب

بیتنی متعاقب:

بر کستاندر قصیده‌م کیم صفا و برمش آکا
بو نشاط انگیز و جانپرور غزل مانند آب

بیتنی ایراد ایله ایطاء خفی ایچون بر مثال پیدا ایلمشدر .
مشار الیهک دیگر بر قصیده‌سندن اولان ابیات آتیه‌ده کی
(سیراب) ایله (آب) ده دخی ایطاء خفی جلیدر :

خاک بر مرتبه کرم اولدی که دوران ایده‌من
نیجه طوقان ایله بر ذره غبارین سیراب
دوکیلن خاکه بو فصل ایچره دکلدر باران
خوی فشان اوله‌ده در ناب غوز ایله سحاب
بویله کرماده که درباری خشک ایتدی هوا
کوهدن ظاهر و جاری اولانی صائمکن آب

جلیسندن خفیمی اهون عد اولنان ایطا هر نصل اولسه
طبع سایمه :

اولش اما اولییدی کاشکی

دیدیرر :

عیوب غیر ملقبه قافیه چوقدر .
روینک بر یرده متحرک، دیگر یرده ساکن اولسی بوجاه دندر .
اندرونی و اصفک :

عیوب غیر
ملقبه قافیه

کلدی خروش و جوشه ینه دلده آب عشق
ایتدی اساس صبر و شکبې خراب عشق

مطلعنده (آب) ایله (خراب) کسرۀ اضاقتله متجرک بولنیور.
حال بو که :

فیض مؤثرات خواص آز موده در
واصف ایدرسه نوله ا کر شیخی شاب عشق

مقطعنده (شاب) ساکن اولق لازم کلیور .

ایران مشاهیر شعرا سنک آ نارنده ده بویله شیلره تصادف
اولنه بیلیر . عیید زاکا نینک اک زیاده :

فرض خدا و قرض خلائی بکردنم
آیا ادای فرض کنم یا ادای قرض

بای شہرت بولمش اولان :

مردم بعیش خوشدل ومن مبتلای قرض
هر کس بکار وباری ومن در بلای قرض

مطلعلی غزل هزل آمیزنده کی :

مردم زدست قرض کریزان ومن همی
خواهم پس از نماز ودعا از خدای قرض

و :

عرضم چو آب روی کدایان بیاد رفت
از بس که خواستم ز در هر کدای قرض
بیترنده (خدای) (کدای) ک اضاقتدن انقطاعی بوقیلدندره .

خواجه حافظك :

صلاح كار بجا ومن خراب بجا
بين تفاوت ره كز بجاست تا بجا

مطلعه‌ده دخی بو تقیسه موجوددره . چونکه روی اولان (ب) لردن
برنجیسی ساکن اولدینی حالده ایکنجیسی متحرکدر .

ابن الفارضك :

ولوان ما بی بالجبار وکان طو -
رسینا بها قبل التجلی لدکت

ییتنده کوردیکی وجه ایله شعرای عرب متسراعلر ییتنده برکله بی
ایکی یه بولمکده باس کورمز لر . بو کیفیت قافیهدده واقع اوله حق
اولورسه لسانمزده عیوب غیر منقبه دن عد اولور . فارسیده دخی
بوکا جواز ویرلیور ایلده حضرت مولانا نك :

عائل آن باشد که عرت کیرد از -
مرئ یران در بلای محترز

ییتنده اولدینی کبی ادواتك داخل اولدیمی کلماتدن تفریق اولدینی
وارددر . عبید زاکانینک بالاده کوستریان ییتلرندن برنده (همی) -
نك (خواهم) دن تفریقی ده بویلددره . بو صورت دخی پک چرکین
دوشه جکمدن لسانمزده تجویز اولمه‌ماز .

فردوسینك :

میا زار موری که دانه کنست
که جان دارد و جان شیرین خوشست

بیتده اولدینی کبی شعرای عجم قوافیده واو معدولانک ما قبلنده
بولان ضمه آود فتحه بی فتحه صریحه ایله جمع ایدر لر . شیخ
سعدینک :

یکی آنکه در نفس خود بین مباش
دگر آنکه در خلق بد بین مباش

بیتی ده بو یولده در . بز ایسه « ضمه آود » دیدیکمز فتحه بی قاباجه
ضمه دینیه جک بر صورتده تلفظ ایتمکه اولدیمزدن بونک فتحه
صریحه ایله جمعنی جائز کوره میز . مع مافیه (خوان) و (خویش)
قیلندن اولان کله لرده کی و اولری قافیه خصوصنده شعرای عجم کبی
کآن لم یکن عد ایلرز . مثلاً (یار بخوان) ایله (بی درمان) ی
(خویش) ایله (پیش) ی قافیه پایه بیلیرز .

تغییر املا خصوصی دخی عیوب غیر ملقبه قافیه دندر .
(وطن) ایله قافیه اولمق ایچون (اوتان) ی (اوطن) صورتنده
یازمق کبی . خطاب یا خود اضافت کافی نونه وبالعکس نونی خطاب
یا خو اضافت کافیه تبدیل ایتمکه ده بونوعه ملحقدر نورس قدیم :

چوقدن حصولنی کوره م مدعالرک
تأثیری نده ضدینه دوشدی دعالرک

مطلعلی غزلنده ایراد ایتدیکی :

ای ساکنان بزم وطن یاد ایدک کهی
غربت اسیری درد و بلا مبتلالرک

بیتندہ قاعدۃً (مبتلا لرین) یازمسی لازم کلیرکن غزلک ابیات
سائرہ سیلہ توافقہ اہلاحصولی ایچون مسامحۃً (مبتلا لریک) یازمشدرہ
اندرونی واصفک :

ای مچیہ منت ایلہ یامعسہ البدن
اربات خرابات یقلسون تملدن

مطالعندہ کی (البدن) ک، الکردن) صورتندہ یازلمسی لازم کلہ جکی دہ
محتاج ایضاح دکدر .

شیخ غالبک نشیدۃ آتیه سندہ کی (نشانک) دخی (سن)
صورتندہ یازلمق اقتضا ایدردی :

بر شعلہ سی وار کہ شمع جامک
قلم سنہ صیغہ از آسمانک
بو سینۃ برق آشیانک
سینا دخی کورمہ مش نشانک

افروختۃ عنایتکدر

خطاب کافیہ اضافت کافک جمعندہ بأس یوقدر
منال :

ای باغی شکوفہ آفرینک
کلب یارادر طورر زمینک

عیوب غیر ماقبۃ قافیہ مبحثندہ سوزی بوندن زیادہ اوزامق
ایستہ میورز . باقیسنی حسن طبیعتہ حوالہ ایلرز . ذاتاً حسن
طبیعت اولینجہ قافیہ نک لزومی قالماز .

قافیه برده شویله تقسیم اولنور :

— معمول .

— غیر معمول .

قافیه معموله — بعض تصرفات ایله قافیه اولمغه صالح اولاندر . قافیه معموله
بو تصرفات ایکی لفظی ترکیب ویا لفظی تجزیه دن عبارت
اولق اوزره ایکی صورتده اولور .
تفعینک :

فکر بر مضمونمیدر آینه طبعده یا
عکس نقش کارگاه عالم بالامیدر
سوزتوکنندی نیجه بر دعوی شعر و شاعری
لاف و دعوی بر طرف شمندی دعا هنکامیدر

ییتلرنده (م) روی ، (پدر) ردیف اعتبار اولندی بی صورتده
(بالا) (م) ایله ترکیب ایدلمش اوله جنی کبی (ا) روی ، (میدر)
ردیف اعتبار اولندی بی صورتده دخی (هنکام) تجزیه فیانمش اولور .
برنجی صورتده کوره (بالا) (میدر) ک میمنی آله رق (بالام) شکلنه
کیرمکله (هنکام) ، ، ایکنجی صورتده کوره (هنکام) میمنی (یدر) .
ویره رک (هنکا) شکلنده قالمقله (بالا) به قافیه اوله بیایر
باقینک :

صوکی زنجیر لر طوتماز دل دیوانه سی
حاصلی آواره ک وقتی بهار ابامیدر

دهره مفتون اوله ای باقی فلک رام اولدی طوت
بی وفا دنیا هاله بن ییلدیکم دتیا میدر

یتلرنده ده حال بو یله در .

کوک نفعی، کک باقی بالاده کی یتلری حاوی اولان نشیده لرنده
القی روی اعتبار ایتشلر ایسه ده بز ترکیب و تجزیه بر یرده مثال
کوسترمش اولق ایچون میمل ده روی اولسنه احتمال و یردک .
مشار الیهمانک اعتبار لری وجه ایله بو احتمالی و یرمه مش اولیدق
یا لکنز تجزیه برر مثال کوسترمش اولوردق چونکه او حالده
(بالا) و (دنیا) ک (میدر) ک میله ترکیبی تصور دن خارج قالیردی .
قوافی معموله ایطاء جلی قیاندن عد اولنه جق صورتده
تکثیر ایلمه میایدر .

بوراده ده بعض ایضاحات و یرلسه بلکه فائده دن خالی
اولمازدی ، فقط قافیه مباحثی همان لزومندن زیاده عد اولنه جق
درجه لرده اوزاتمش اولماق ایچون صرف نظر ایلمک .

معموله قافیه غیر معموله — تصرفسز اوله رق قافیه اولنغه صالح
اولاندر .

مثال :

هوا عرائس کلزاره اولدی جهیره کشا
بهار کلشنه کیدردی حله خنرا
فعلنول

نفعی نک ایله ناقینک یوقاریده کوریا یی یتلرنده روی (۱) اعتبار

اولندینی تقدیرده (بالا) و (دنیا)، (م) اعتبار اولندینی تقدیرده
ایسه، هنگام) و (ایام) قافیه غیر معموله اولمش اولور .

ذوقافیتین

ذوقافیتین - ایکی قافیه‌لی شعر در.

ذوقافیتین ایکی نوعدر :

- متقرن .

- محجوب .

متقرن

متقرن - قافیه‌لی متوالی اولان ذوقافیتیندر .

بر قیچ مثال :

اینسه بر اقلیه کر بذل سعادت کوی
هرکدای بی نواسی شوکت (سلطان) بولور
بن او خاقانی عهدم کیم بنم مدوجک
آستان روب سراسر ای دولت (خاقان) بولور

شعی

—

آفتاب صبح معنی یزم اندیشه مده جام
باده فیض لایزال جاودان) مدر بنم
حشر اولجه تا که شوق انکی بزیم اهل دل
کیف صهبای خیال) شادمان) مدر بنم

وله

—

افزونی حیات) کم آزار) لقدمه در
سرمایه نجات) سبکبار) لقدمه در

ناپی

—

حقیدر جانان وداعدن ایدرسہ امتناع
 وہم ایدر اشک رواعدن بلا (باران) یدر
 حزن ہجرانکلہ ماعزازکورددم عالی
 شمدی ہر صحرا بکار کر بلا (میدان) یدر

ہاذکی قافل دیر کہ آنجیق راہ (کلشن) دن بچک
 بردہ غافلرا شونالشاہ (شیون) دن بچک

محبوب - قافیہ لری فاصلہ لی اولان ذوقافیتیندر ،
 مثال :

محبوب

نام (اسیر دست مشیت) دکلیدر
 نامی آدم (زبون پنجه قدرت) دکلیدر

ذوالقوافی - ایکیدن زیادہ قافیہ سی اولان شعر در .
 مثال :

ذوالقوافی

بادر کل تلاش (مقال) کلہ خامہ (لر
 نامی پیچیدہ فرایش (حبال) کلہ نامہ (لر

دیگر :

ارباب (قلم) معرفت آور ام (در
 آباب (ام) ماحصل فیض قلم (در
 عونی مک

ذوقافین ایله ذوالذوائفیده قافیلر بیننده بولسان بر یاخود
 نردن زیاده کلمه یه (حاجب) دینیاپر . (محجوب) حاجلی دیمک
 اولور . حاجب

ذوقافین ایله ذوالذوائفیده قافیه اخبره (قافیه اصایه)، دیگر
 قافیه و یا قافیلر (قافیه ملحقه) نامیله یاد اولنور .
 (ذوالقوافی) ایله (رصیع) بیننده کی فرق (رصیع) مبحثنده
 بیان اولنه جقدر .

قافیه یه عائد بعض ملاحظات مخصوصه

[مجموعه معلم] ده بیان اولسدینی اوزره (حروف املا) حروف املا
 کلمات ترکیده فتحه یه، کسره یه، کسره یه علامت اوله رق یازیلان
 (ا و ی) حرفلیدر بونلر لسانمزدده مستعمل کلمات اخسیه ده
 دخی قوللانیلیر . بعضاً بونلردن (ا و ی) حرفلری حروف مد
 حکمنی آلیر . بو حالده آلره (حروف مستحاقه) دینیاپر . حروف مستخلفه
 (حروف مد) عربی، فارسی کلماتده فتحه یی، ضمه یی،
 کسره یی مد ایدن (ا و ی) حرفلیدر . بعضاً حروف مد
 حروف املا دن اولان (ا و ی) حکمنده قالیر . بو حالده آلره
 (حروف معزوله) دینیاپر . حروف معزوله

حروف املاک اساساً حده تی ماقبلنده کی حرفک حرکه سی
 کوسترمکدر، مد ایتمک دکدر حروف مدک اساساً حده تی
 ماقبلنده کی حرفک حرکه سی کوسترمکله برابر مد ایتمکدر .

بر حرف املا حرف مد حکمتی آایرسہ (حرف مستخاف) ،
بالعکس بر حرف مد حرف املا حکمتیہ قالیرسہ (حرف
معزول) اولور .

(استخلاف) حرف املا بی حرف مد یرینہ، (عزل) بالعکس
حرف مدی حرف املا یرینہ قویتمقدر .

استخلاف
عزل

بولسہ امکان خیال یار کلز یانہ

مصراعندہ (یان) دہ کی (ا) مستخافدر .

ہالم بالایہ سوق ایلر بو علوی جان بنی

و :

حزنہ دار صحبت آچدک ایلدک محزون بنی

و :

ای خود آرا ایلپور آیندلر خودین سنی

مصراعارندہ (جان) و (محزون) و (خودین) دہ کی (ا و ی)
معزولدر . مبحثندہ بیان اولسہ جنی اوزرہ حروف معزولہ
(تقطع) دہ حسابہ داخل اولماز .

استخلاف ہر یردہ اجرا اولنہماز . موقعنی سابقہ صحیحہ

تعیین ایدر مثلا شیخ الاسلام بحی اقدینک :

فرقندہ جکدیکم آلامی جکیز طاعلر

مصراعندہ (طاعلر) دہ کی استخلاف ثقیل کور سور . حال بوکہ

فضولینک :

خیال ایله کورن کیم لعلدن در قهرمک طاشی
مصراعنده (طاشی) ده کی استخلاف ثقلتدن وارسته بولور .
باقینک :

طفل ایکن دایه سی قوجا فنده
کل ایله قو یمق بوداغنده
بیتی ده حسن استخلاف مثالرندندر .
فضولینک :

ویرسیدی آه بجنون فریادمک صداسن
قوشمی قرار ایدردی باشنده کی یوواده
بیتله ندیمک :

ذوقی احباب ایدوب ایواه ندیما ایواه
آدک آکلدی بی چاره سنک آراده
بیتنده (یووا) و (آرا) ده اجرا ایکیلن استخلاف دخی یوقاریکی
(طاغیر) قدر ثقیلدر .

عزل ایسه — ماقبلنده حروف مددن بری بولنمق
سُر طیه — نون ساکنه ایله بیتن کلماته مخصوصدر . نون
متحرک ویا متحرک حکمنده اولور ایسه [*] عزل جائز اولماز .
چونکه بو صورتده اوله جق عزل (زحاف) ک عیبی اولور .
نونک متحرک اولسنه مثال :

[*] متحرک متحرک حکمنده اولسی کندیسنی همزه تعقیب ایتکله
اولور .

المن قيسه قياس ايمه دل محزونك
 يوق ايدى عقلى نه دردى وار ايدى مجنونك
 نونك متحرك حكمنده اولسنه مثال :

ای فراق لب جانان جگرم خون ایتدک
 چهره زردی خوناب ایله کلکون ایتدک   فضولی
 آخر کله ده — متحرك اولسون اولسون — نوندن باشقه
 بر حرف بولندیغی صورتده ایسه (زحاف) مبحثده ایضاح
 ایدیه جکی وجه ایله عزله هیچ جواز ویر یله سر .
 بعض کلانده مصراع آخرنده اولق شرطیله استخلاف
 اجراسی تجویز اولنور .

کلرده اولور بورنک دلجو
 حقل بزه بر عطاسیدر بو
 بیتده (بو) لفظی رایحه معناسنه آلمیه رق اسم اشارت عد
 اولندیغی تقدیرده تحقق ایده جک، استخلافده باس کورنر .

سیرایت شو تلاشی، بق شو شوقه
 شادی دم و صالدر بو
 ای کور په قوزی نه حالدر بو
 العبطه شو حالته، شو دوقه

قطعه سیاه فصولک :

بزه نه سخت بلا در نه قاره کوندر بو

مصراعنده کی (بو) لرده بویه در .

ذ لړ اولنان تجوز او اخر مصارعده بولنه جق (اوی)
 حروف املا سنك حروف مد صورتنده تلفظی طبیعتہ اضطراب
 و یرمه مکده اولسنه ، تعیر دیگرله : طبیعی بولنسنه مبتیدر .
 از جمله مشارالیهك (صو) ردیفلی نعت شریفنی روان بر صورتده
 او قویه بیلنر صانیرز که بو خصوصی بلا تردد تسلیم ایدر لر .
 اما ینه مشار الیهك :

دمادم قطره قطره قان یا شمدر کیم چیقار کوژدن
 وبا بیکانلرک کیم آتش دل آنی صو ایلر
 دیدم کیدر بریشان ایلین عاشقار احوالن
 صبا کوستردی تار سنبل زلفن که بو ایلر

بیتارنده کی (صو) و (بو) قافیهلری زمانمزده شایان تقلیدعد
 اولته ماز .

آخرنده حروف املا دن (ی) بولنان بر کله ایله آخرنده
 حروف مددن ینه (ی) بولنان دیگر بر کله نک تقفیه سی مجازدر .
 مثال :

آلهی باد شهر بادشاهی
 به حیرتبخشدر صنعک آلهی
 اکرم بک

بویله قافیهلرده داٹما حروف املا دن اولان (ی) حروف
 مددن اولان (ی) کی تامغظ اولنور . هیج بر وقت بر ایکی
 اوتہ کنه تابع قیلناز .
 بر ایکی مثال ده :

ترک ایش ایشته آشیانی
خاکی ایکن اولمش آسمانی

آتش کی سومه اعتلابی
کل اوله آسودیکم هوایی

مک نا بچمل انک غروری
برشیی ایش علو صوری

هو هولری آه پک درونی
عاشق بکنیر بو ارغنونی

دامن کوهه طوغری کیتسکه
برکدرکه کورندی نورانی
کلیور بانک آب جوشانی
کوش تحسینه دقت ایتدکه

بومبجسته (یاء معروفه) و (یاء مجهوله) تعیرلر ینک قبولی مدار سهولت اولور. حروف مددن اولانه یاء معروفه، حروف اولادن اولانه یاء مجهوله دیملی یز. الف ایله واوی دخی معروفه و مجهوله دیه توصیف ایده بیایرز. هاء رسمیه ایله واو رسمیه عربی، فارسی کلماته مخصوصدر.

یوقاریده کوسترلدیکی اوزره قافیه ده اء معروفه ایله یاء مجهوله نک جمعی جائز ایسه ده بونده دقت اولنه جق بر جهت واردر. اوده تلفظک فصحای شعرا بیتنده معرف اولان صورته مغایر

یاء معروفه
یاء مجهوله

کورنمه‌سی ، بناءً علیه سمعه وحنی کلمه‌سپیدر . بو حالده یالکنز
یاء معروفه ایله یاء مجهوله‌نک دکل ، ایکی یاء مجهوله‌نک دخی اجتماعنی
تجویز ایتمک مقتضای حسن طبیعتدر .

(خرابات) مقدمه‌سنده لسائمزک نفی ایله نابی طرفندن

تجدید اولندیغندن بحث ایدلدیکی صروده ایراد اولنان و :

ای واقف هر مکانی رومک

برآدی ده وانمی ارضرومک

تعریض مشهورینک صدورینه سبب مستقل اولان :

یادی ایکی طشره لی بو حالی

والی بریسی بری رهالی

یانتده برنجی (لی) کسره خفیفه ، ایکنجیسی کسره ثقیله ایله

نامعظ اولمق طبیعی اولدیغنه کوره قافیتین یاننده امتزاج تام حاصل

اوله مامشدر . ایکسی ده کسره خفیفه ویا کسره ثقیله ایله اوقونه جق

اولسه بری مطلقا سمعه وحنی کایر .

ندیمک :

بعض احباب کمر سپرین ایدر تنهاده

باری بزده کمری سپر ایدلم حمراده

طاغده، صید عزال ایتمکه حسرت می چکر

خانه ده کوزلری آهوسن ایدن آماده

یتلری حقنده مر حظه بیان ایدنلرک « تنهاده ایله حمراده قافیه

اوله بیایر، فقط بو ایکسیله آماده تقفیه ایدیله من ، چوسکه آنلرده کی ده

فتحة ثقیله ایله او قوندینی حالده بونده ک فتحة خفیفه ایله تافظ
اوانیور ، دیمیری شایان قبول دکدر ، زیرا قافیه ده واقع اولان
بویله (ده) لری عمومیت اوزره فتحة خفیفه ایله تافظ ایتمک
معتاد فصحادر .

عزیمی زاده حالتینک :

سن ایدک کلبه احزانه قوان یعقوبی
آیروپ حضرت یوسف کبی کوز نورندن
کتیروب عشق الهی فی کوکل خانه سنه
قبودن باقدیرهیم ای غم دنیاسنی بن

قطعه سنده کی (دن) اداتی دخی (بن) کبی فتحة خفیفه ایله
او قومق ایجون بر مانع یوقدر . حتی اصله مو فوق اولان ده بوصورتدر .
اصحاب فصاحت (نورندن) دیمک (نورندن) دیمکی ترجیح ایدر .
مع هذا (جاندن . جانادن) کبی (دن) ک فتحة ثقیله ایله تافظی
مقضای فصاحت اولان یرلر بوکا قیاس اولنه ماز .

الفاظ ترکیه دن یایبله جق قوافی الحاصه نظر دقه آلمغه
شایندر . نُفیلی پک مناسبتسز یا حود منا . ببتسز ی پک ثقیل اولور .

شیخ الاسلام یحیی افندینک :

نه مجلسر قورلمشدر نه ساغر - سورلمشدر
صبت به سینه بکزر اولماز دپ کورلمشدر

مطالعنده کی قفیلری ضمه لرله بری خفیفه مقبوضه . دیکری
خفیفه مبسوطه اونق صورتیله اختراقندن طولانی کنه مل
لازم کلمه بیله آئی تعقیب ایدن :

کوکل مرآتنی صد باره کوردم راه ذلنده
مقرر بر جفا جو سنگدل یاره اورلمشدر
بیئتک ضمه ثقيله لی قافیه سنی بکنمک ده الدن کلز . ثابتک :

میان نشئه جامه نجار غم کیرمز

بین ایدر سه م او معنایه باشم آغیرمز

مطالی ایسه حقیقه سداغ ویره جک مقفیاتندندر .

ضمه ثقيله مبسوطه ایله ضمه ثقيله مقبوضه نک وضمه
خفیفه مبسوطه ایله ضمه خفیفه مقبوضه نک قافیه ده ازدواجی
کندیلرندن صکره بر حرف متحرک بولنق شرطیله تجویز
ابدیایدنر . فقط نصل اولور سه اولسون ضمه ثقيله ایله ضمه
خفیفه نک ازدواجنه جواز ویرله مایدنر بدیمک شو مصراعلرینه
باقلم :

واروب اول دردشناس دل و جانی کور سه م

خاک بایننه ندیمایه یوزلر سور سه م

کیچهلر آراسه م آغزین لهن امسه م سور سه م

(کور سه) ایله (سور سه م) ده کی ضمه لک بری مبسوطه ،
دیگری مقبوض اولقله برابر ایکیسی ده خفیف اولدیغندن ازدواجلرنده
بأس یوقدر دنیله بیلیر ، فقط (سور سه م) ک ثقیل ضمه سی
اینبی بوز میور دنیله مز . هر حالده کمال اتحاد ممدو حدر .
قافیه یه عائد ده بر خیلی ملاحظاتمز وار ایسه ده شم دیلک
بو قدرله اکتفا ایتمکی النسب عد ایلدک .

شعر — بو مقاله ده شعر دن بحث ایتمک ایستورز . بو گونه قدر یازدیغمز شیر آره سنده شعره دائر در میان ایلدیکمز ملاحظاتی ذهنزدن کچیردیکمز حالده بونلرک اک طوغریسی یا خود طوغری یه اک قریبی اولمق اوزره [مجموعه معلم] ده مندرج بوانان (نظم — نثر) بندینی بولیورز . او بندی تشکیل ایدن فکری بوراده دخی اساس اتخاذا ایده جکمز دن هان عیناً کبی بر صورتده بر وجه آتی درج ایدیورز :

نظم — نثر

بو نامرله ایکی یه تقسیم اولان « سوز » یابلیغدر ، یادکادر . بلیغ ایسه نظم اواسون نثر اولسون « ادبیات » دن عد اولنور . دکل ایسه کذاک نظم اولسون نثر اولسون ادبیاتدن عد اولنماز . نقاد بلاغت صانع حکیمک انسانلردن پک چوغنه احسان بیورمامقده اولدیغی « ذوق سایم » در . سوزک بلیغ اولوب اولدیغی « معیار ادبیات » دینامکه شایان اولان بو قوه جلیله تعیین ایدر .

« شعر » ادبیاتک اک کوزل پارچه لریدر . بو حالده شعر ادبیاتدن بر قسم خاص اولمش اولور .

ادبیاتدن عد اولنمیان سوزه شعر دینیله مه مک لازم کایر ، چونکه هر حالده شعر مفهومی ادبیات مفهومنده داخلدر .

حقیقتده بر سوزک شعر نامنی آله بیلمسی اول امرده

ادبیاتدن معدود اولسه توقف ایدر ، منظوم اولسنه دکل .
 اوله بیلیر که بر سوز منظوم اولورده ادبیاتدن معدود اولماز .
 آکا شعر دینیه من . (ذی روح) مفهومنده داخل اولمیان (انسان)
 دینیه بیلیر می ؟

مادام که سوز ادبیاتدن صاییه بیلیمک ایچون بلیغ اولق لازم
 کلیور ، مادامکه سوز منظوم اولقله بلیغ اولق لازم کلیور ، شعر
 دینیه جک سوز مطلقا منظوم اولسی اقتضا ایتمز .
 مثلا فضولینک زمانی حکامندن شکایت یولو سویلمش
 اولدینی « سلام ویردم ، رشوت دکدر دیه آلدیلر » سوزی
 بلیغدر . بناء علیه ادبیاتدن معدوددر . بوکا شعر دیمک ایستینره ده
 حق ویرپله بیلیر . فقط تابتک :

چرب و شیرینی یوب عاشق ایدر جد و ثنا
 حصه یوقی او سوکشدن بزه بر پاره مدد
 بیتنی بیک پارچه اولسه شعر نامنی آلهماز . نصل آله بیاسون که
 بر کره ادبیاتدن معدود اوله ماز ؟

بویله سوزلره دینلسسه دینلسسه « نظم » دینیلیر . حال بوکه
 یوقاریده بیان اولندینی اوزره منظوم بر سوزک ادبیاتدن معدود
 اوله مامسی جاژدر . ادبیاتدن معدود اوله میان سوز ایسه
 هیچ یر وقت شعر اوله ماز .

کمال بکک « آثار ادبیه یه زاده طبیعت دینیلر خفایای قلبه
 نه سیوک وقوف کوسترمشسلر ! هر منتسب ادبک وجدانسه

مراجعت ایدرم : اسانک یازدینی شیلر سویلشده اولادیله برابر
 دکلیدر؟ « سوزینه باقاسون . پک سویملی بر شعر دکلیدر؟
 بزده هر منتسب ادبک وجداننه مراجعت ایدرز : تابتک
 شو بیتنه شعر دیوبده کالک بو سوزینه شعر دیمه مک موافق
 انصافیدر؟

ادبیات دینیان بلیغ سوزلره طبیعت درجه بلاغتنه کوره
 آز چوق منجذب اولور . بو انجذابی حاصل ایتمین سوزلردا اثره
 ادبیاته کیره من . ادبیات ایچنده طبیعتک الک زیاده منجذب
 اولدینی سوزلر شعردر .

استطراد

مشاهیر شعرای عربدن ابن الرومینک هجوندن حذر
 اوزره بولنان وزیر قاسم بن عبدالله شاعر مشارالیهی بر کون
 مجاسنده تسمیم ایتدیرمش ایدی .
 ابن ارومی تسمیم اولندیغنی حس ایدنجه مجلسدن چیقمق
 اوزره قانقار . قاسم ایله یینلرنده شو محاوره جریان ایدر :

زده به کیدیورسین ؟

— کوندردیکک زده :

— زده پدیره - سلام سو بله :

— حهنه اوغرایه حق دکی :

ایشته ابن الرومینک بو صوک جوابی منضومه اوامقانه برابر

ارباب ذوقه کوره کندینک پک چوق بر جسته مصراعرندن
دها شاعرانه برسوز عد اولتور .

ادبیات بایغ سوزلر ایسه شعر اک بلیغ سوزلردر . شعر
ادبیاتک اک منتخب پارچه لری اولدینندن هر شعر ادبیاتدن
معدود اولدینی حالدده هر ادبیاتدن معدود اولان سوز شعر
اوله ماز

شعر هم نظم هم نثر کسوه سنده تجلی ایده بیلیر . برسوزه
منظوم اولدینی ایچون « شعر در » دینیه میه جکی کبی منشور
اولدینی ایچون « شعر دکدر » ده دینیه منز . شو قدر وار که
اکنریت اوزره طبیعت منظوم اولان شعره منشور اولان شعر دن
زیاده میل ایدر . مثلا لطیف بر فکر نثر ایله شعر دینیه حک
صورتده افاده اولنسه ، ینه اوفکر نظم ایله کذلک شعر دینیه حک
صورتده بیان ایدلسه طبیعت نظمه نردن زیاده منجذب اولور .
بوده نظمه کی اوطبیعت نواز آهنگ مخصوصدن ایلری کلیر .
قافیه ایسه نظمک زیور جاذبه افزاسیدر . بونک ایچوندر که
قافیه لی نظم قافیه سز نظم دن زیاده سویلیر .

ظن ایدر زکه شعرک اوتهدن بری بعض قیود سائره ایله
برابر « موزون ، مقفی سوز » دیه تعریف اولنسی بیان اولدینی
اوزره طبیعتک کلام منظومی کلام منشوره ، قافیه لی نظمی
قافیه سز نظمه ترجیح ایتمک استعدادده بولم سندن نشأت
ایتمشدر یوقسه شعرک مطلقا موزون مقفی اولسی ایچون
لزوم حقیقی بو قدر .

منظوم سوزده عرفده « شعر » دیورلر . چونکه بونامه اک
زیاده لایق کوریله جک جاذبه لی سوزلر نظم آره سنده بولنه بیلیر .
بز علی العموم بلیغ سوزلره « ادبیات » دیمکله برابر بونلرک
اک زیاده بلیغ اولانلرینه « شعر » دیوروز . منظوم و یا منشور
اولسنی قید ایتیموروز مع هذا شعر دینیله بیله جک بر سوزک
منشور اولسنه نسبتله منظوم اولسندن ده ا زیاده ذوقیاب
اولدیغمزی اعتراف ایلیموروز .

بز شعر ی نظم ونثره تعمیم ایدیوروز . آنلر نظمه تخصیص
ایدیورلر . بو تخصیص شایع اولمش . « شعر » دینلدیکی کبی
موزون ، مقفی سوز خاطره کلیور . حال بوکه بالاده کوسترلدیکی
وجه ایله اوله موزون ، مقفی سوزلر وار که شعر اونق شویله
طورسون بایانغی ادبیاتدن بیله معدود اوله میور . بالعکس اوله
منشور سوزلرده وار که بیجه منظوماته فائق بولنیور .

اعتقاد مزه کوره نطق یارادیله لی شعر موجوددر .

آنکه اول شعر کفت ادم صنی الله بود

طبع موزون حجت فرزندئ ادم بود

مدعاسنی آبیات ایچون حضرت آدمه اوغلی هایبک مقتولیتی
اوزرینه :

نغیرت البلاد ومن علیها

فوجه الارض معبر فبیت

دیه صرثیه سویاتمکه نه حاجت ! طبیعتک بو بایده کی تمایلاتنه دوق
اتمک کافیدر .

دنیاده شعر سز آدم اوله ماز . شعر امید کیدر . شو قدر وار که هر کسک شعری کندی ذوقه کوره اولور . وزن، قافیه یوق ایکن شعر وار ایدی، هیچ نطق اولورده شعر اولمازمی؟ بو حالده شعرک نظمه تخصیصی حادث اولدینی تین ایتزمی؟

بزم تعریف اتمکه چالشدیغمز شعر طبعیدر. شعره موزون مقفی سوز دیمک صناعیدر .

بو باده طبعیلک صناعیلکه البته تقدم ایدر . چونکه انسانک هیچ بکنه میه جکی بر سوز و منظوم اوله بیلیر . بالعکس یک بکنه بیله جکی رسوزده منشور بوله بیلور . اوته کنه شعر دیمکه . بریکنه دیمه مکه نهدن مجبور اولسون؟ بو ذوقه عائد بر کیفیتدر . هانکی سوزی شعر اولوق اوزره تاقی ایدیورسه بونامی آکا ویرر . کندیسنجه هیچ بر رمزیتی اولیان سوزلره مجرد منظوم اولدینی ایچون شعر دیمدکن باشقه ادبیات بیله دیمه مک النده در . بوراده شایان دقت اولان جهت شودرکه بلاغته یک مناسبتی اولیانلر متلا بر یتي کورر کورمز « بوشعر دکل، ادبیاتدن بیله دکل » دیمکه احتیاط ایتایدرلر . چونکه اویت شاید کر چکدن شعر ایسه بو ادعا موجب خجالت اولور . هر حالده فکر صحیح اوزر بنه حکم ویرمکه چالشمایدر بو افادادن مقصدمنز « بوندن بویله شعر لفظی موزون ، مقفی سوز معناسنده استعمال اتمیلم » دیمک دکادر . شعر طبیعی نهدن عبارت اولوق لازم کله چکنه دائر حدمنز جه بر فکر و بره مکه چالشمقدر .

حرز ، شعر دیدیکمز وقت یرینه گوره معنای طبیعینی یاخود معنای عرفینی قصد ایده بیایرز .

آیات واحادیت شریفه ذاتاً مستتسادر . بونلری ادبیاتدن عد ایتمک هیچ برادیبک حقیقه تقدیرینه مقتدر اوله میه جنی علویت مقدسه لرینی تجیل ایتمه مک دیمک اوله جنی جهتله مغایر ادبدر . بناءً علیه آیات واحادیت مادام که اک بلیغ سوزلردندره تعریفکزه نظراً بونلرده شعر دینسامک لازم کلیر « اعتراض وارد اوله ماز . حتی شعری «موزون ، مقفی سوز «دیه تعریف ایدنلرک اوزانه موافق اوله رق ورود ایدن آیتلر . حدینلر ، خارجده قالمق اوزره تعریفه علاوه ایتدکاری « فصده مقارن اوله رق سولیلن « قیدی بی لزوم کوریمور . چونکه آنلرک تعریف ایتمک ایستدکاری شعر البته ادبیات مفهومندن خارج دکلددر ، آیات واحادیت ایسه اوزانه موافق اولسون اولسون بومفهومک داخلنده تصور اولمقندن متعالیدر .

اومقدس سوزلر برطاقم معالیدرکه ادبیات آنلردن نه درجه اقتباس ایدرسه اودرجه تعالی ایدر . هیچ تعالی ایدن سی ابلا آنی متعالی ایدن سی بر اولورمی ؛ معنی باشقه . مستغنیینه ، باشقه در . مهر ایله ماهی مساویمی کوره جکیز :

آیات واحادیی اصل ادیبدن عد ایدم ؛ ابلغ الایب
شاعر دیمک ایستینلرک قوای تضری می ایده حکیز ؛
ظنمزه کوره بوافاداندن سوزک قسم عالیسی دیمک اولان

ادبیات ایله ادبیاتک قسم اعلاسی دیمک اولان شعرک ماهیتلری
آکلاشدینی کبی ادیب ، شاعر عنوانلرینک ده کیملره ویرلسی
لازم کله جکی تین ایتدی .

بونکله برابر شعر نه در؟ ، سؤالنه « اک بلیغ سوزلردر ،
جوایی کافی کوریه بیلیر سده « ادبیات نه در ؟ ، سؤالنه یالکز
« بلیغ سوزلردر ، جوایی کفایت ایتز . ادبیات دینینجه باشقه
برمعنی دهها آکلاشیلیرکه اوده « بلیغ سوزلر تألیفی ایچون طوتیلان
اصول « در بو حالدده ادبیات عنوان فن اولمش اولور .

دیمک اولیورکه بو اصوله موافق اولوق اوزره یازلمش بر
مکتوبی ادبیاتدن عد ایده بیله جکمز کبی ینه بو اصولی معرف
اولوق اوزره یازلمش بر کتایی ده ادبیاتدن عد ایده بیله جکمز .

انتهای بند

شو بندک خلاصه الخلاصه سی دیمک اولان « سوز بلیغ
اولمدنجه شعر اوله ماز ، حتی ادبیاتدن معدود اوله ماز ، حکمنک
حقیقتی آ کلاشلمق اوزره بوراده (بلاغت) دن بحث ایدلمک
اقتضا ایدیور :

اول امرده دیلم که :

بلاغت بر صفتدرکه آنکله ماهیتلری مختلف ایکی شی اتصاف

بلاغت

ایدر :

— کلام .

— متکلم .

کلام ایله متکلمک ماهیتلرنده کی اختار ف صفتک متصرفلردن هر برینه کوره ایکی صورت مختلفه ده تجلی اتمسنی ایجاب ایله یکندن علی الاطلاق، یعنی تعیین تجلیکاه اتمکسزین بلاغتی حقیقه تعریف اتمک ممکن اوله ماز. آنک ایچون «کلامده بلاغت» ویا «متکلمده بلاغت» دیه تعیین تجلیکاه ایله ایکی درلو تعریف اولنور .

کلامده بلاغت   کلامده بلاغت فصیح اولقله برابر مقتضای حاله مطابق
تکلمده بلاغت   اولسییه ، متکلمده ایسه کلام بایغ ایله افاره مرام اتمک مالکسنی
حائر بولنسیله تحقق ایدر .

(بلیغ) بلاغته متصف دیمک اولدینه کوره هم کلامه هم متکلمه وصف اولدییایر. (نظم بایغ. قصیده بایغ. خطیب بایغ، ادبیه بایغ، کبی تعبیرات قوللانیایر .

حاک اقتضا ایتدیکی صورت دیمک اولان (مقتضای حال) تعبیرینه بدل (مقتضای مقام) و (اعتبار مناسب) تعبیرلری دخی استعمال اولنه بیایر. جمله ریده (مقتضیات احوال، مقتضیات مقامات، اعتبارات مناسبه) دینیایر .

(حاک) تعبیرینه دقت ایدنم . حالده بولنه جق تنوعات نهدن مقتضای حال
بولنه بیایر؛ انفس و آفاقده مشاهده ایدلمکده اولان بونجه کیفیات مقتضای مقام
رنکارنکان هربری برحالد . هر حاک مقتضاسی اولور. هر اعتبار مناسب
مقتضابه کورده سوز بولنور حال تجلیات آلهیه قدر متنوعدر
مقتضاده اولبه . سوزده اولبه .

سوزک کافه مزبانی مفهومده مندرج اولان بلاغتن مدار

وجودی مقتضای حاله مطابققدر . آندن محروم اولان سوزده فصاحت بولنسهده بلاغت بولنماز .

سوزك درجات بلاغتی مقتضای حاله مطابقتنك در جاتیله متناسب اولور . برحالك مقتضاسنه مطابق برقاچ درلو سوزبولنه بیلیر . بونلردن هانکیدی مقتضایه اك زیاده مطابقت ایدرسه او ابلغ عد اولنور .

مقتضای حال دیدیکمز شیك تیاترو طرزنده یازیلان آثار ادبیهده دخی بیوك اهمیتی وارددر . اشخاص وقعینی نوبت بنوبت انطاق ایده جك اولان تیاترو مؤلفی بونلردن هر برینه مقتضای حاله مطابق اوله رق سوز سویلتمایدر که بلیغانه بر اثر یازمش اوله بیلسون . (استعاره لسان) مبحثنده بورالره دائر ایضاحات ویریله جکدر .

جزئی ملاحظه ایله آکلاشیلیر که سوزده طبعیلك دینیلن مزیت دخی مقتضای حاله مطابقت سایه سنده حصول بولور .

«مقتضای حال مقتضای حال مخاطب دیمکدر ، دینلر خطا ایدرلر . متکلمك حالی یوقمی ؟ او یله بر ادعاده بولنمق کندینی اونونمق قیلندن اولمازمی ؟ یوقاریده « انفس و آفاقدنه مشاهده ایدلمکده اولان بونجه کیفیات رنکارنکک هر بری بر حالدر » دیه اشارت ایتدیکمز وجه ایله حالک تعمیمی واجبدر . انسان یالکزر مخاطبک حاله کوره می سوز سویلر ؟ کندی حالنزی تصویر ایتیه جکمی یز ؟ مثلاً قلبنک بعض حسیات شدیدیه مغلوب اولدیغنی

کورن برشاعر فریاد ایدر . او فریاد تک حسب حالیدر .
باشقه سنک حالی دوشونمکه وقتی بوله بیلیر ؟ عجبا فضولی شیده
آتیه بی یازارکن کیمک حالی خاطر بنه کتیر مشدر ؟ :

دوست بی پروا ، فلک بی رحم ، دوران بی سکون
درد چوق همدرد بوق ، دشمن قوی ، طالع زبون

سایه امید زائل ، آفتاب ، بوق کرم
رتبه ادبار عالی ، پایه تدبیر دون

عقل دون همت ، صدای طعنه پریدن بلند
بخت کم شفقت ، بلای عشق کون کونیدن قرون

بن غریب ملک ، راه وصل پرتشوش و مکر
بن حریف ساده نوح و دهر ریش فسون
هر سهی قد جلوه سی بر سیل طوفان بلا
هر هلال ابرو قاشی بر سر خط مشق جنون

یلده برك لاله تک تمکین دانس بی بیات
صوده عکس سرونت تاثیر دوت واز کون
سرحد مطلوب بر محنت طریق امتحان
هنزل مقصود بر آسب راه آرمون

شاهد مقصد نوای حنک تک برده نشین
ساغر عشرت حباب صاف صهبت تک نکون

تفرقه حاصل ، طریق هاک جمعیت بخوف
آه بیلیم نیلیم بوق بر وافی رهنون

بویله سوزلر غیر اختیاری آهلهر کییدر . بر درجه یه قدر
یالکنر صاحبک حالی معروف اولوو. کیمسه یه بر شی دیمک ایچون
یا زماز .

(آتشپاره) ده مندرج اولان (فریاد) سر لوحه لی منظومه تک
شو پارچه لری ده اولدقجه حالزه موافقدر :

وولقانیسین ای دل هوا خواه
آتشکده اولدی سینه سندن
طورماز نه یانارسون الله الله
یادم سنی شعله بار ایدندن

§

بر شعله مزاج دلفروزه
نار هوسیه مشتعلسین
افکار شبک ، خیال روزک
بردر ، هب انکله مشتعلسین

§

اولسه که ده کهی نمان اولورسین
صبرک طوتیشنبجه اتش افشان
یان طورمه که بر زمان اولورسین
منظور حقیقت آشنایان

§

ای لعه خوش بروز سنسین
نو آتشی دودمان عشقک

ای پرق جهانفروز سنسین
مشعلکشی کاروان عشقک

§

حیرتده بو عشق بی سکوتدن
اک جاذبه لی بتانی شهرک
خشیتده بو جذبۀ اجنوندن
اک جذبۀ لی عاشقانی دهرک

§

بیلم نه دیسه م که ایسه ایما
حال دل حسرت آزما
بر حالدۀ در که ایلم ابکا
بر کریمه ایله ییک آشنای

§

بولسه م او سوزی که ایسه ایما
دنیا ده بولندیم زما
اخلاف کزین ایدردی ایما
دمبسته سی اولدیم فغانی

بونکه برابر « سوزی مخاطبک حانه کوره سویلملی »
قضیه سی ده بر دستور ادبیدر . ذاتاً و صورتک التزامی برعافل
ایچون طبیعیدر . مثلاً بر جاهله سوینیله جک سوز برعالمه سویانامز .
سویانیلیر ، فقط بر نکته یه مبنی اولوق شرطیله .
بر نکته یه مبنی دیمک مقتضای حاله مطابق دیمکدر . نکته سز
سوز مقتضای حاله مطابق اوله میه جفتدن بی لزوم صایبیر .

بعض قدما مخاطبیده اوج حال یولورلر :

- خلو ذهن .
- تردد .
- انکار .
- دیرلر که :

— کلام بو حالاره مناسب برر صورتده سوق اولنور .
 برنجیسنه کوره «ابتدائی» ایکنجیسنه کوره «طابی» اوجنجیسنه
 کوره «انکاری» وصفی آلیر . مخاطبیک بر خالی الذهن یاخود
 بر متردد ویا بر منکر اولسنه کوره سویانیمان سوزه «کلام ابتدائی»
 یاخود «کلام طابی» ویا «کلام انکاری» عنوانی ویریایر . جمعلریده
 «ابتدائیات ، طلییات ، انکاریات» تعیرلری قوللایایر .
 ابتدائیانده — مخاطبده تردد وانکار حالارندن هیچ بری
 بولنیه جنی جهته — اکربا تا کیده احساج مس ایتمز . ساده
 صورتده افاده مرام ایدیایر . یالکز مخاطب نقریر ایلبان
 مسئله نی آکلایه مدینی صورتده تا کیده مراجعت اولنور .
 طلییاتده ساده لکک محافظه بی جاثر اولقله برابر — ترددی
 قطعاً ازاله ایچون — تا کید مستحسن گوریلور . انکاریانده
 ایسه — مقصد انکاری اقراره تحویل اوله جفندن — تا کید
 وجوب تحتنده بولنور ،
 ظن عاجزانه مزه کوره بویله شیر فن بلاغتك اک ساده
 مسائلنددر .

(مجموعہ معلم) ده بو اوچ درلو سوزه مثال اولق اوزره :

حق برستم عرض اخلاص ایتدیکم درگاه بر
بر نفس توحید دن آیرلدم الله بر
یتتک مصراع ثانیسی :

— توحید دن ایرلدم .

— بر نفس توحیددن ایرلدم .

— بر نفس توحیددن ایرلدم الله بر .

صورتلرنده کوستره رک « بو مصراعلردن برنجیسی — تأکیددن
خالی اولدیغندن — ابتدائی و طلبی یه ، ایکنجیسی — « بر نفس »
ایله مؤکد بولندیغندن — طلبی وانکاری یه ، اوچنجیسی —
« بر نفس » دن باشقه « الله بر » ایله ده تأکید اولندیغنان
یالکز انکاری یه مثال اوله بیلیر « دیتش ایدک .

اوت اوله بیلیر . فقط اعتراف ایسهلم که بز اویتی (خلاصه
الاحلاص) نامنده کی رساله جکک ظهرینه یازدیغمز وقت
توحیددن آیرلدیغمزی انکار ایتش بر شخصک ولوخیالاً
اولسون قارشینسده بولنیور ایدک . حقیقتده او بیت محاطی
اولیان وجدانیاتدندر . آنی اخلاص شریف تفسیرینه متعلق
سکز اون صحیفه یازی یازمقدن عبارت اولان حال سویلتمش
ایدی .

بحی تنویع ایدهلم :

بالاده کی افاداتدن آکلاشلدیغنه کوره بلاغت کلامه نظرآ :

- فصیح اولقله یرابر مقتضای حاله مطابق اولق .
 طرزنده ، متکلمه نظراً :
 — کلام بلیغ ایله افاده مرام ایتک ملکه سنی حائر بولنق .
 بولنده تعریف ایدمک لازم کلیور .
 بلاغتک حاوی اولدینی معانی بی بیلمش اولق ایچون بوایکی
 تعریفی کورمک کافی می ؟ دکل .

کلامده بلاغت ، متکلمده بلاغت دیدیکمز کبی برده « فن بلاغت » دیورز . دیمک که بلاغت برفن . سائر فنلر کبی بودخی تعریف ایستر . « فن بلاغت نه در ؟ » سؤالنه جواب اوله رق یوقاریکی تعریفلردن هر هابکی سنی اوقویه حق اولسه ق موافق دوشمدیکنی کوررز . چونکه فن بلاغت نه کلامک فصیح اولقله برابر مقتضای حاله مطابق اولسیدر ، نه ده متکلمک کلام بلیغ ایله افاده مرام ایتک ماسکه سنی حائر بولنمسیدر .

« فن بلاغت نه در ؟ » سؤالنه شو جوابی ویره بیایرز :
 — بایغ سوزلر تالیفی ایچون اساتده طرفندن طوتیلان
 اصولدر .

اصول دیدیکمز شیر لسانمزرک بلاغت کتابلرنده موضحاً مندرج اولسی لازم کلن بر طاقم مسائلدن عبارتدر . ایشته بونلرک هیئت مجموعه سنه « فن بلاغت » دینایر .
 بو اصولی اوگرنمش فرض ایده جکمز هر شیخصک کرک ذاته کرک کلامنه بلیغ دیمک اقتضا ایتیه جکمی آ کلامق ایچون

اتعاب ذهن ایتمک لازم کلز. نیجه آدملا اوله بیلیرکه ذکرا اولنان اصولی تمامیه اوکر نسه لر، حتی باشقه لری نه ده اوکر نسه لر نه کندی لری، نه ده سوزلری بحق بلیغ اطلاقسه لایق اولماز. آنک ایچون بعض بلغا دیر لر که :

— انسان بلیغ اولمق ایچون بلیغ اولمق اوزره طوغمق شرط اقدمدر .

هر ملککنک حسن تحصیلی قابلیتیه موقوف دکلیدر ؟ قابلیتیه مساعد اولیان بر آدم فن بلاغت دینیلن اصولی ولو احاطه صورتیه اولسون اوکر نمکله نصل بلیغ اوله بیلسون ؟ فن بلاغت آکا تعدادی غیر قابل اولان مقتضیات احوالی برر برر تصویر و تعریفی ایده جک؟ بر ایکی نمونه کوسترر . باقیشتی استعدادیه بر اقبیر . فرض ابدلم که مقتضات احوالی برر برر تصویر و تعریف ایتسون ، اولیه جق اولان ینه اولماز . بر یسنه « فلان یرده شو سوزی شو ادا ایله سویلیه جکسین » دیه بر سوز تعایم ایداسه مستعد اولمدینی تقدیرده مطلوب وجه ایله سویلیه بیایرمی ؟ « اوبله ایشه قابلیتیه مساعد اولیان بر آدم نیچون بو فنی تحصیله قالدشسون ؟ » دینیا یرسه شویله جواب ویر یایر :

— هیچ اولمازسه حال طبیعینی دکشدرر ، آنک بر قاچ قات فوقه چیفار، فنک اصطلاحاتندن خبردار اولور ، بلاغته سویلیان سوزلری بر درجه یه قدر اولسون تقدیر ایدر، بر چوق فوائد قازایر ،

برده شوراسنی دوشونه لم :

بایغ سوزلر تألیفی ایچون اساتذه طرفدن طوتیلان
اصول» دیدیکمز شیرک قابلیتی مساعد اولیانلره گوره خارجه
تطبیقی ممکن اوله میه جق دیمک اولور . بونکله برابر ذکر اولنان
اصوله فن بلاغت دینیلیور . برده اصوله تطبیقاً سوز سویلر
بر ذات بر بلیغ تصور ایدلم . آنده فعلاً تجلی ایدن اوحالت
نه در ؟ ینه نقطه نظر دکشدی . « فلان بلاغته سوز سویلر »
دیوروز . نه دیمک ایستپوروز ؟ بو کیفیت متکلمده بلاغت دیدیکمز
شیمیدر ؟ « کلام بایغ ایله افاده مرام اتمک ملکه سنی حائر
بولمق » دیدیکمز کیفیت شخص بایغده فعلاً تجلی ایدن اوحالتیدر ؟
الته دکل . اوله ایسه « فن بلاغت نه در ؟ سؤالنه برده شو
جوابی ویرملی یز :

— فصاحتله مقتضای حاله مطابق اوله رق سوز سویلمک قنیدر .
یوقاریدن بری سرد اولنان ملاحظات گوز اوکنده جمع
ایدیانجه گوریلور که بلاغت دینلدیکی وقت ذهنه درت درلوفکر
وارد اولیور :

- کلامه صفت اولمق اعتبار یله بلاغت .
- متکلمده ملکه اولمق اعتبار یله بلاغت .
- اصول مخصوصه دن عبارت اولمق اعتبار یله بلاغت .
- متکلمده فعلاً تجلی اتمک اعتبار یله بلاغت .

برنجی مثال :

شو منظومه ده بلاغت موجود در .

ایکنجی به مثال :

شو ذات بلاغتی حائز در .

اوچنجی به مثال :

بو افتدیلر بلاغت او قویورلر .

دردنجی به مثال :

او خطیبک کال بلاغتنه حیران اولمش ایدم .

متکلمده بلاغت (ذوق) دینیلن قوه معنویه نك وجودیله
 حصوله کلیر . بلاغت ابن خلدونک دولتو جودت پاشا حضرتلری
 طرفندن ترجمه بیوریلان ذوقه دائر مقاله حکیمانهمسی لسان
 عربی به متعلق اولمقله برابر هر لسانه تطبیق اولنه بیله جکندن
 بر وجه آتی خلاصه درج اولنور :

ذوق

(ذوق) لفظی علمای بیان بیننده متداولدر . معناسی لسانده
 بلاغت مانکه سنک حصولیدر . بلاغت دخی کلام عربده مرعی
 اولان خواص تراکیبه رعایت نتیجه سی اوله رق کلامک مقتضای
 حاله مطابق اولسندن عبارتدر . عربجه تکام ایدن بر متکام
 بلیغ عربک اسالیب و اصول مخاطباتی اوزره مفید اولان هیاتی
 تحری ایدرک کلامنی او وجه ایله ترتیب ایلر . کبرت اشتغال
 ایله بو درجه یه واصل اوانجه کندینه مانکه کله رک سهولته ترتیب
 کلام ایدر ، عربک مسلك بلاغتندن باشقه بر طرفه صایمق احتمالی
 قالماز . بو مساکه او ینماز بر ترکیب ایشته ادنی فکر ایله ، بلکه

ذوق

بلا فکر مجرد ملکه‌سی اقتضاسیله بالاستقیاح آدن تبری ایلر .
 زیرا ملکات راسخ اولنجه طبیعت کبی اولور . احوال ملکاتی
 بیامین غافلار « عرب ایچون اعراب و بلاغتجه صوابده بولمنق
 بر امر طبیعیدر » دیرلر . حقیقت حال ایسه اوله دکلدیر . عربک
 تکلی تمکن ایتیش مایکه لسایه اولدیغندن وهله طبیعت کبی
 کورینور . بو مایکه ممارسه و سمعده تکرر و خواص تراکیبی
 تظنن ایله حاصل اولور ، فن لسان اصحابنک استنباط ایتیش
 اولدقاری قوانینی بیلیمکه حصوله کلز . زیرا بوقوانین آنجق
 معرفت لسانی افاده ایدر ، ملکتهک بالفعل محئنده حصولنی . فید
 اولماز . الحاصل : لسانده حصوله کلن ملکه بلاغت متکلم بلیغی
 کلام عربده واقع تراکیبه موافق صورتده حسن ترتیب کلام
 طریقته ارشاد ایدر ، برحاله که کندیبی بویولدن عدول ایتیک
 ایستسه ایده من . بویله خلاف مألوف اولان طریقته ذهب
 خصوصنده لسان و ملکه‌سی کندیبسه موافقت ایتیز عربک طرز
 بلاغتنه مخالف بر کلام ایستسه درحال مألوف اولدیغی کلام
 عربدن اولدیغنی بیلوب آندن اعراض ایدر . مع ذلك اکریا
 بوابده قوانین نحویه و بیانیه اصحابنک اصولی اوزره دلیل
 اقامه سندن عاجز اولور . چونکه آنلرک مسلکی بالاستقرا حاصل
 اولان قوانین ایله استدلالدر . بونک عامی ایسه وجه مسروح
 اوزره ممارسه ایله حاصل اوله بر امر وجدانیدر . صبیان
 عربدن کندی ایچلرنده نشأت ایله تربیه اولمش برصی آنلرک

لغتی اخذ و تعلم ایلر . اعراب و بلاغته انلره تمامی تمامنه تقلید ایدرک درجه ضایه به واصل اولور . حال بو که علم قانونیدن هبج برشی بیلمز . کندیسنده بو کیفیت آنجق ملکه ایله حصوله ککش بولنور . كذلك عربك اشعار و منشاتی حفظ ایدرک ایچارنده نشوونما بولمش بر آدم مرتبه سنه کلهجه به قدر بومسلکده دوام ایدن کیمسه دن دخی او ملکه حاصل اولور . اما قوانینی بیلمکه بو کیفیت حاصل ایدیله من . ایشه شو ملکه به راسخ اولدینی حالده اصحاب فن بیانک مصطاحی اولان (ذوق) اسمی استعاره اولنمشدر . ذوق فی الاصل برنوع طعمی ادراک دیمکدر . طعم لسان ایله ادراک اولدینی کبی بوملکه دخی لسانده وجدانی برکیصیت اولدیغندن آکا ذوق دینامشدر .

بو مقدمات معلوم اوانجه شوده مجزوم اولق لازم کلیر که مسرقده فرس . روم و ترک ، مغربده بربر کبی عرب لسانه دخیل و اهل لسان ایله اختلاط لرندن طولایی او اسان ایله تکلمه مضطر اولان اعاجک بو مالکدن ، بیلمی قاصر اوله حقندن دیدیکمز ذوق آنلرده حاصل اولماز . چونکه بولرک محصول عملری عمر لر بک بر مقدار ی سرور و لسانلرده بر ملکه دیکر ، یهی کندی لغتلی ملکه می سبق ایندکن صکره اهل امصارک محاوراتنده متداول اولان الفاظ و عباراته محتاج اولدقلی جهتله آلری او کر نمک دیمکدر . حال بو که اهل امصارده کی ما یکه ناشقه در ، مطلوب اولان ملکه اسان دکادر . بوملکه ک احکامی کتالرده

مسطور اولان قواینندن اوکرنمک دخی رمنوال سابق تحصیل
ملکه دیمک اوله‌ماز . بوملکه آنجق ممارسه ایله حصوله کلیر
« سیبویه، فارسی، زنجیری و بونلره مامل اولان فحول علمای
لسان عجم اولدقاری حالدله آلرده بوملکه حاصل اولمشر »
خاطره‌سی وارد اولور ایسه جواناً دیرزکه :

— بوقیلدن اولان فحول آنجق نسباً عجمدر. نشأت و تربیتلری
عرب ایچنده واقع اولمشر . بووجه ایله کلامک بر مرتبه‌سنه
واصل اولمشردر که آندن اوته‌سی اوله‌ماز . آئر مبدأ نشأتلرینه
نظراً کوحک عرب جوجقاری مثابه‌سنده ایدیلر . لغتک کنهنه
واقف اولدق اهل لغتدن معدود اولدیلر . نسباً عجم ایسه لرده
کلاماً عجم دکل ایدیلر . متی مبادیسنده لغتی شباینده بولدیلرکه
آئر ملکه هنوز زائل اولممش ایدی . ممارسه و مدارسه‌یه
مواظبتله اسانک غایتنه واصل اولدیلر »

شم‌دیگی حالدله اعاحدن بری سهرلرده اهل لسن ایله
اختلاط ایتسه عربیدن مقصود اولان ملکه بی زائل اولمش
بولدق برباشقه ملکه حصوله کلش اولدینغی کورر . فرض ایدلمکه
ملکه مطلوبه بی تحصیل ایچون ممارسه و مدارسه ایله اشتغال
ایتسون، ینه اوملکه نک حصول بولدینغی پک نادر اولور . چونکه
یوقاریده دیدیکمز وجه ایله محلدنه دیگر بر ملکه سبق اتمش
اولان ملکه حاصل اولسه ببله نافص قالیر . نسباً عجم اولان
برشخص لسان عجم ایله اختلاطدن بنون بتون سالم اولدینغی

حالده ممارسه ومدارسه ايله بو ملکه یی تحصیله سعی ایتسه آنده بوملکه حاصل اوله ییلیر . لکن بوده نادر اتدندرن . قوانین بیانیه یی تعلم ایدنلردن بعضاری بو ذوق کندیلرنده و جودینی ادعا ایدر لر . بو ایسه غلط و یا مغالطه در . کندیلرنده حاصل اولان آنجق قوانین بیانیه ملکه سیدر ، عباره ملکه سی دکادر .
انتهای مقاله

ابن خلدونک بومقالده تعریف ایتدیکی ذوقک لسانمزده حاصل ایدیله جک ذوقه تطبیقی خصوصنی اصحاب مطالعه یه حواله ایلرز .

محتاج ایضاح اولدینی اوزره برلسانده آکا اتسابی اولانلرک حاصل ایده جکلری ذوق متساوی اوله ماز ، متفاوت اولور . ایشه بونک ایچوندر که ذوقک الک عالی عد اولنان درجه سنه (ذوق سلیم) عنوانی تخصیص ایدمشدر بونک مادوننده بولنه جق ذوقلر سلامت کامله یی حائر اولیه جقلرندن آنلر (سلیم) ايله توصیفه شایان کورلمه مشدر . ذوقده کی سلیمک خاصه جایله سنه (سلامت ذوق) نامی و یریلیر . بلاغته متعلق اولان مزیانک کافه سی بوتعیرک تحتنده مندر جدر .

ذوق سلیم

سلامت ذوق

برده (سلامت حسن) وار . اوده اساساً یک زیاده مهمدر . حتی سلامت حسن اولدقجه سلامت ذوق تصور بيله اولنه ماز . بالاده دیمش ابدک که :

سلامت حسن

— متکلمده بلاغت ذوق دینیان قوه معنویه نک و جوديله

حصوله کابر .

شمعی ده دیزرکه :

— ذوق دینیلن قوه معنویه سلامت حس دینیلن موهبه
فطریه وجودیله حصوله کلیر .

ایشته یوقاریده کو-تریان :

— انسان بلیغ اولمق ایچون بلیغ اولمق اوزره طوغمق
شرط اقدمدر .

سوزینک مالی بودر .

سلامت ذوقده علوم لسانیه تحصیلک بر قاچ درجهیه قدر
دخلی اولمق طبیعیدر . سلامت حسده ایسه حکم (خلقت سلیمه)
تعبیر اولنان ممتاز یارادیلمش مظهریت علویه سنکدر .

دقت ایدلسه (طبیعت شعریه) دینیلن مزیتک دخی سلامت
حسدن تولد ایتدیکی آ کلاشیایر . حسنده سلامت اولیان
بر آدنده او مزیت بولنه میه جفتدن طبیعی اوله رق موزون سوز
سویلیه میه جکی ، حتی سویلسه ده فرقنده اوله میه جفی کبی اوزان
شعریه ده کی آهنکدن دخی طبیعت شعریه اصحابی قدر ذوقیاب
اوله ماز . آ کاکوره موزون ایله غیر موزون بر در دینیله بیلیر .
مثلا فضولینک ندیمک :

نا ملایم لهجه سی مورونی نا موزون ایدر

و :

نا سخنور مصرع موزونی ناموزون اوقور

مصراع لرینی او قوی به جق اولسه مضمون لرینک صدقنه نفسنی اشهاد ایتمش اولور .

بو بر عجبیه خاقتدر که (اعوجاج طبیعت) نامیله یاد اولنور
 اعوجاج طبیعتک درکاتی واردر . آنفاً تعریف ایتمیکمز در که
 الک آشغیسیدر که اعوجاج کلیدر . او بر حاله رکه عروض او قومق ،
 اشعار مطالعه ایتمک کی تدبیر لرله تحولی ممکن اولماز . فن عروضک
 موجودی عد اولنسان امام خایلیک بو فنی کس دیسندن اخذ ایتمک
 اوزره نزدیکه دوامه بانسلا یان واعوجاج کلی اصحابندن اولدینی
 ایچون مشار الیهک جانی صیقمقده صولک درجه یه وار ان برذاته
 شاعرانه بر استنقال اولق اوزره :

إذا لم تستطع شيئاً فذنه
 وجاوزة الى ما تستطع

بیتنی تقطیع ایتمسنی تکلیف ایلدیکی مشهیر در .
 بو یله ذاتلرک عروض او کرمک آر وسنده بولنماری شایان
 تعیب کورلمسه بجادر . انسان بر شاعر بلیغ اولمغی البته ایستر .
 شو قدر وار که عروض او قومقده . حتی او قومقده کیمسه شاعر
 اولما مشدر .

(مدرسه خاطر لر ی) مندرجاتندن ارلان (مصحح) فقره یی
 در خاطر ای دیایر سه بر اعوجاج مالی کورلمش اولور مصحح
 دیدیکمز آدم :

کیم ایدردی آرزو محبوب اصغر وصلنی [*]
 ماشقه زرسزجه رام اولسیدی سیم انداملر
 بیتنی تدقیق ایتدیکی صیردهده مصراع اولی تصحیحاً :
 کیم ایدردی آرزو محبوب اصغر وصلک سنک
 شکلنه قویمش ایدی .

بوندن بر ایکی سنه مقدم ضیلا پاشاک :

ایستر ایسهک آ کلامق جهانی
 اوکـرملی اوروبا لسانی
 بیتنی تحریف ایله :

بیلک ایترسهک جهانی
 اوکـرن اجنی لسانی

صورتنده و « ظن اتمه که جوابسز قالیرسین ، بزدن بویله آفرینلر
 آلیرسین » عباره سنی بیت ظنیله :

ظن اتمه که جوابسز قالیرسین
 بزدن بویله آفرینلر آلیرسین

هیئتنده یازانلر دخی گبرلمش ایدی .

اعوجاج طبیعت اتمه باندن بر طاقی ده واردرکه گاه صوابده ،
 گاه خطاده بولتورلر . نلا درت بیتلی بر قطعه سویاسه لر بش
 مصراعی موزون اولورسه اوچ مصراعی نا موزون دوشر .

[*] « محبوب اصغر » بر تعبیر اصطلاحیدرکه آتونه اطلاق اولتور .

بونلر توغل ایله بر درجهیه قدر تصحیح طبیعت ایده بیایرلر .
 بو خصوصده حکم قومیت دخی نظر دقته آتلمیدر . اقوام
 اسلامیهنک اک مشهور لرندن اولان ولساندی اسلام ادبیاتنک
 مدار بقاسی بولسان عرب ، عجم ، ترك قوملری مله متحد
 اولدقاری حالده خلقه بر اولمدق لرندن طبیعتلرنده اوزان شعر یه
 تمایل مسئله سنده آز چوق اختلاف موجود در ، عربك بعض
 بحوری ، خصوصیه فروع بحوردن اولان بر چوق اوزانی
 عجمك ، تركك طبیعتنه توافق اتمز . حتی عیدزاکانی کبی لغات
 هزلیه جمع ایش اولان بر عجم لطاء فپردازی دیمش که :

— الناموزون = شعر عربی .

شونلرده او ذانک تعریفاتنددر :

— الشاعر = دزدهخن .

العروض = اندازه طبع سقیم .

عیدزاکانی ایسه شاعری شویله تعریف ایدر :

— الشاعر = طامع خود پسند .

بونک ایچوندرکه عجمده عروض مخصوص اتخاذا ایدلمشدر .
 بز ایسه اکثر اوزان عجم طبیعتمهزه موافق کلدیکندن آریجه
 عروض اتخاذاینه حاجت کورمیهرك عجم عروضنی قبول
 اتمنیز در . بونکه برابر شوراسی اونودللاملی که المزده بولنان
 عجم عروضنک بر ترك عروضنی شکلنه افراغی ایچون طبیعتمهزه
 تمامیه توافق ایده جک صورتده حسن تنقیحی لازمه دندر .

مقتضای قومیتك خارجنه چیقيله رق عربيه يا خود عجمه
 مخصوص اولمق لازم کلن بعض اوزان اوزره ترکیه شعر
 تنظیمی داعیه سنه دوشیلورسه بیهوده اختیار کلفت ایدلمش
 اولور . مثلا عربك بحر بسیطی اوزره سویلنلمش بر شعر بلیغ
 عربی ارباب ذوقه رقص آور اوله جق بر آهنگ لطیف حائر
 بولنور . از جمله امام بوصیر ینک قصیده برده سی بویله در .
 حال بو که او بخرده ترکیه شعر سویلنيله جک اولسه لساتمزده
 او آهنگه عربی کی استعداد اولدیغندن کلفت حس اولنور .
 لطافت ایسه کلفت ایله اجتماع ایتمز . آثار اسلاف آره سنده
 ترکیه یازلمش بر خیلی قصیده برده تخمیساری کوریوروز .
 هانکیسنی لذتله او قویا بیلوروز ؟ دانای عربی بر شعری ترکیه ایله
 تخمیس ایتمکده نه معنی واردر ؟ مقصد قصیده مبارکه دن استسعاد
 ایسه آنی او قوملی ، آ کلاملی ، ذوقنه وارملی ، از برله ملی
 یانسه بر طاقم لزومسز ترکیه سوزلر قاتمق مذهب عشاقده
 حرمتسزک عد اولنور . بر کره (توسل) صاحبک شو تخمیسنه
 باقکز ! :

چیقار مبوب دردلدن مسالك حرمی
 همیشه یاد ایدوب احباب یار محترمی
 عجب بو کریه حسرت بو اشک دهبیدی
 امن ناکر جیران بندی سلم
 مزجت دمعا جری من مقله بدم

اویمشهی ؟

مع مافیه بویه اثر لرك اصحاب اقتدار طرفندن ینه عربی ایله
تخمیس ایدلسنه برشی دینیه مه مک طبیعیدره .

فن بلاغت اربابندن بعضری شعری (مرقص، مطرب ،
مقبول ، مسموع ؛ متروک) ناملریله ین قسمة تقسیم ایدرلر .
مرقص انسانی رقصه کتیره جک درجه لرده لطیف اولان .
مطرب طبیعته طرب و یرن ، مقبول بوله شایان کوریلن ،
مسموع دیکله نیله بیلن ، متروک ترک ایدیلن طاقیدره .

مرقص
مطرب
مقبول
مسموع
متروک

بو قسمی ایدنلر مثاللر ایرادیله اقسام خسته تک ایضاحنه
جالشه شلر ایسه ده طبایع مختلف اولدیندن بر طبیعتک مرقص
عد ایدم جکی شعری دیکری مثلا مسموع عد ایدم بیله جکی
جهته بوبانده متساا ایرادینه پک ده ایوم کورلمه مایدیر . حتی
برشعرك مطلقا بو بش وصفدن بر یله وصیفنه دخی احتیاج .
بالکده امکان اولمدینی ایضاحدن مستغنی کوریلور .

اسانده طرفندن تنظیم شعره دائر د. میان ایدیلن ملاحظاتدن
بعضلرینک بوراده ایرادینی فائده لی عد ایلدک :

۱ — معانی قوافی ایلا یك آهند، اولنی . قافیه خاطر
ایچون حسن جریان معانی به خال ویره جک صور افاده به التفات
ایدلمه ملی ، دائما الفاظ معانی به تابع قیامی .

۲ — زواند تحریرندن اجتناب ایله برابر مقصد نه ایسه
تماماً افاده اولنلی . فقط بعض کره .خی تصریح مقصددن

اصحاب ذوقك انتقال ایده جگه کبری بر صورتده عدول ایدملی .
مع هذا ایجاز مغل سهته کیدلملی .

۳ — طرز افاد، ممکن اولدینی قدر تنويع ایدملی . یکطرز اولان بیان اوصاندریحی اولور . موسیقیده تنوع نعمات حیاتی نه قدر تهییج ایدر ! حال بوکه بردوزی به کیدن بر آهنگ حواسی یورار ، اوصاندریر . شعرده بویله در . اثنای تحریرده طرز افاده نك حسن بیدیلی مهارت ایستر . ماهرانه اجرا ایدیلیرسه نك لطیف اولور . مهارتکارانه اولمازسه آهنگی بتون بتون بوزار . مثلاً لئلانقندن عبارت کبی کورینن بر منظومه نك ایچنده بر حقیقت کوسترمک لازم کلنجه اراثة نك موقع طرزینی کوزل دوشوره بیللمک بیوجک بر معرفتدر .

۴ — ساده لك ایچنده صنعت ، صنعت ایچنده ساده لك اراثة سنه چالشملی . صنعت اجبار طبیعت شائبه سندن وارسته بر صورتده اجرا ایدملی . بویولده اجرا ایدیله میه جک ایسه صنعتنر ساده لك ترجیح اولنملی .

۵ — آهنگلی ، طمطراقلی الفاظ انتخاب ایدملی . فقط اوالفاظ افاده ایدیله جک معانی ایله متناسب اولملی . بعضاً کوزل بر شعر بر کله ایله چرکیناشه بیایر . الفاظ آهنگلی ، طمطراقلی اولوبده معانی عادی اولورسه گولنج اولمغه استعداد کوسترر .

۶ — یازمه دن دوشونملی ، دوشونمه دن یازماملی . دوشونمکسزین

یازیلان شیلرک سروینی اولماز . نه قدر این دوشونیلورسه او قدر
ای یازیلیر .

۷ - پرکولقدن احتراز ایتلی . آز سویلملی ، کوزل
سویلملی . چوق سویلین کوزل سویلیه منز .

۸ - انسان کندی شعری حقنده بر مؤاخذ شدید اولملی که
سائر مؤاخذلره بگنندیره بیله جک سوز سویلمکه موفق اوله بیلسون .
جهل آدمه کندی آثارینی کوزل گوسترر . شعردن آکلایانلرک
تھسیننه قاپیلانلر آنلردن اجهل عد اونور .

۹ - انسان کندنده حس ایتدیگی بر فکری ای یازمه باز .
مثلا بر مرثیه حسیات ذاتیه اوزرینه مؤثر اوله رق یازیه بیلیر .
ایصارلامه مزار طاشی یازمق باشقه در .

۱۰ - ممکن اولدینی قدر طبعیلکنن آیرلاملی . هر لطافتی
طبعیلکنده بولملی .

مصراع - موزون بر پارچه درک کندیسینه بحرأ متساوی مصراع

دیگر موزون بر پارچه یه مقارنتدن بریت تشکل ایدر .

بوکله (مصرع) صورتنده دخی قوللانیلیر

قرینی اولمیان ، یعنی تک اولان مصراعه (مصراع آزاده) مصراع آزاده

دینیلیر . بوندن اوچ درت سنه مقدم نبسم حائنده جیقاردیلان
بر رسمک آلتنه یازدیغمز :

مضحکات دهره بن اولسه م ده تصویرم کولر

مصراعی کبی .

قرینی ایله مناسبت معنویه سی اولیوب هر بری باشقه برسوز
عد اولنه جق صورتده واقع اولان مصراعلره دخی (آزاده)
تعبیر اولنور . بو درلو آزاده مصراعلر طبیعت رکیکه احسابی
آثارنده بولنور .

مثال :

هوس زلف یار وار سرده
سر کرائم نجار وار سرده
خواجه نشأت

متین ولطیف اولان مصراعلر (بر جسته) ایله توصیف

بر جسته

ایدیلیر .

مثال :

ا کرچه طبع ناچیزانه مده بر مصرع بر جسته نظمنه بیله ذره قدر
استعداد اولدیغنی بیلیر ایسه مده (باقی قالان بو قبه ده بر خوش صدا ایش)
فحوا سنجیه احلافه یادکار اولوق آرزوی خاصانه سیله ...

صبا پاشا

دیگر :

ا کر مقصود اثرسه مصرع بر جسته کافیدر
عجب حیرتده یم بن سد اسکندر خصوصنده راغب پاشا

(بر جسته) وصفی مصراعلر مخصوص دکلدیر . عمومیت اوزره

اشعار و افکار حقنده استعمال اولنه بیلیر .

مثال :

اشعاری لطیف لیک آزدی
بر بر جسته قصیده یازدی
صنیا پاشا

دیگر :

تنقیح ایبر سوزی او دانا
بر جسته در آنده لفظ و معنا
وله

یازمقدمه اولدیغمز لغت کتابنده شو یله دیمش ایدک :
— بر جسته تعیری اکثر یا اشعار و افکار حقنده قوللانیایر.
مثلا (شعر بر جسته ، مصراع بر جسته . فکر بر جسته) دنیایر.
انسان بعضاً کمال سهولتله بر شعر سویلر که باشقه وقت نه قدر
چالشسه آنک کبی سویا بدمز . کذاتک بعضاً کندی کندیته ذهنه
اویله بر فکر کلیر که معتادک فوقنده عد اولتور . ایشته اصل
(بر جسته) او درلو شعر لره ، او درلو فکر لره دنیایر «

- ۵۵۵۵۵۵ -

بیت — بر وزیده اولان ایکی مصراعدن منشکل نظمدر.
متحد الوزن اولیان ایکی مصراعدن تشکل ایدن نظمه بیت
دنیایه مز . مثلا روح البیان صاحبی اسماعیل حقیقک :

نته کیم نهمس عره قونیه ایدوب
ایندی ملا جلالی ارشاد

سوزی ایکی مصراعدن منشکل ایسه ده مصراعلر مختلف الوزن

اولدیغندن بیت عد او انه مار . بناءً علیه بیتک تعر یقنده «ایکی
مصراعدن مرکب نظم» دیمک ناقص اولور .
بر بیتی لشکیل ایدن مصراعسلرک یکدیگرله مقفی اولسی
سرط دکلدو . مثلاً :

جو قیدر اولدیسسه مهرکدن سویدا غرق نور
سن کس لدم بن ، نه وار اولسه م سراپا غرق نور

نظمی بر بیت ، :

شوق رویتدن نصل برق جهان اولماز کلیم
سینه بر آتش، نظرکاهنده سینا غرق تور

نظمی دهینه بر بیتدر .

بر قصیده نك الك پارلاق عدا اولنان بیتته (بیت القصید) عنوانی
ویر یایر . مترجم قاموس دیرکه :

— بیت القصید منبى عایه اولان بیتدر که ایات سائرهدن
رنکین وجودت طبعه تصادفله دلنشین اولور ، نته کیم دیمشلردر :
«قصیده ده بر اولور بیت نادر المضمون»

کدک بر غزلك الك پارلاق عدا اولنان بیتته (بیت الغزل)
اطلاق اولنور .

(بیت الغزل) بدل (شاه بیت) و (شه بیت) تعیرلری
دخی قولانیایر .

کاظم پاشا بك :

بر غزل طرح ایده‌یم لعل لبك و صفنده
اوله هر مصرع برجسته‌سی شه بیت قصید

بیتته اوچ صورتله اعتراض ایدلشدرد :

اولاً — (شه بیت) ایله (بیت قصید) آیری آیری ایکی
تعبیر اولدینی حالده بونلری مزج ایدهرک (شه بیت قصید) دیمك
یولسزدر . (شه بیت) دینیلنجه (قصید) ك ، (بیت قصید)
دینیلنجهده (شه) ك لزومی قالماز . مصراع :

اوله هر مصرع برجسته‌سی بر بیت قصید

صورتنده یاز یله بیایردی .

ثانیاً مصرع برجسته (شه بیت) اوله میه جنجی کبی (بیت قصید) ده
اوله ماز . بته مخصوص اولان بر عنوان مصراعه نصل ویر یله بیایر؟
ثالثاً — (شه بیت) غزلده اولور ایسه ده (بیت قصید)
قصیدهده بولنور . حالبوکه « بر غزل طرح ایده‌یم » دینیلیور .
او جنجی اعتراضه شویله جواب ویر یله بیایر :

— شاعرک « طرح ایده‌یم » دیدیکی غزل امام علی (کره
الله وجهه) و صفنده کی بر قصیده‌سی میاسنده اولدیغندن بوغزلده
بوانه جق برجسته مصراعلرینه او قصیده ده بوله‌حی حنه‌ه
بونلره (بیت قصید) دیمك نامحل اونامش اولور .

ایکنجی اعتراضده سؤیله جواب ویریه بیلیر :

— برجسته بر مصراع مدحده مبالغه مقصدینه منی مجازاً
(شه بیت) یاخود (بیت قصید) مثابه سنده طوتیله ییایر .
برنجی اعتراضه دخی (شه) لفظنک (بیت قصید) مفهومی
تأکید ایچون کتیرلش اولدینی درمیان ایدیلدرک جواب ویریه -
یلیرسه ده دیگر ایکی جوابدن دها ضعیف دوشر .

تصریح - بیتک هر ایکی مصراعی قافیهدار قیامقدر .
او بولده یازیلان بیته (مصرع) دینیایر . اکرم بک افندینک
منظومه آتیه سنی تشکیل ایدن بیتلر هب مصرعدر :

بویله ده شعر یازیله بیلیریا

هیچ بردم سنهز اولوق ایسته من جانم بزم
اولدی کویا تاب حسنک نور ایمانم بزم
جورنک اولماز کاسر شوق فراوام بزم
راحت ایتمز محنتک کورمزسه وجدام بزم
متصل عالمده ایتسون کریمه چشمام بزم
راضیم یانسون مؤبد قلب سوزانم بزم
موت طوتسون دامنم، خسران کر پیام بزم
ترک ایدرسه م عشقکی ای مهر تابام بزم

(اثتلاف) مبحثده (رقت) ه مثال اوله رقی ایراد ایدلمش
اولان (صوك تشیه) عنوانی منظومه دخی بوفیلدندر .

.....

فرد - مُصْرَعٌ اولیان تک بیتدر .

مصراع اولور ایسه (مطلع) نامنی آلیر . فرده (مفرد)
دخی دینیلیر . حتی جمعی لازم کلنججه (افراد) یاخود (فردات)
دینلمیه رك (مفردات) تعیری قوللانیلیر .

مفردجالب نظر دقت بر مضمونی مشتعل بولمیلدر که تحریره
شایان گورلسون . یوقسه ناینک ، ندیمک :

نشاط وصلت ایله یاره قارشی سینهمزی
طورر طورر دوکرز طبل عیدگاه کی

و :

بزمده سازینه مضراب اوروب بنه مطرب
سمند شوقی جست ابتدی نازیانه ایله
مفردلری کی شیر حقیقت حالده یازمغه دکز .

مطلع - بر منظومه تک ایلاک بیت مصرعیدر .

بو تعیر قصیده ، خصوصیه غزل حقنده زیاده استعه - ل

اولنور .

رد
فرد

لمع

علی الاطلاق (مطلع) دینلدیکی کبی بالاده کوستریلین معنی
آ کلاشیایر قصیده و غزل آره لرنده تجدید کلام یوللو ایراد
اولسان مصرع بیتله دخی ا مطلع) نامی و یر یلیسه بونلر
مرتبه لرینه کوره (مطلع ثانی، مطلع ثالث) طرزنده تقید اولنور.
شو حالده منظومه نك الك باشده کی مطلعنه (مطلع اول) دینلمک
لازم کلیر .

ذات المطالع
ذو المطالع

بردن زیاده مطلبی حاوی اولان شعره قصیده و یا منظومه
اعتباریله (ذات المطالع) ، نظم و یا شعر اعتباریله (ذوالمطالع)
تعبیر اولنور .
ندیم :

حبذا ای تاج و تختک مایه زیب و فری
حالمک آرایشی ملکک طراز و زیوری

بیتیه مصدر اولان قصیده سننده طور آتی ایله تجدید . مطلع
ایتمشدر :

جست و جوی معنی و صفکله عقل و فکرم و فهم
کشت ایدرکن زیروبالی سپهری سر سری

راست کلدی بیک اندیشه م بوغرا مطلعنه
چرخ چارمدن اوتنه عرش معلادن بری

دست قهرکده رخ چرخ کهن نیلوفر
باغ لطفکده بهشت هشت برورد طری

شوده غزل ایچون بر مثال اوله بیایر :

فضولی به پیرو اوله بیایرمی بم ؟

ای تعالی ایلدیکجه ایلین حیران بنی
 خاک پای ایتدی سکا میل علو شان بنی
 خاک پابک اولمه دن آسودکی بولماز تم
 عالم بالایه سوق ایلر بوعلوی جان بنی
 شعله یارم، دوردن سیر ایلسون یاران بنی
 ایتدی هجران آنتی سیار روولقان بنی
 لطفنه لایق کوروب اولدرمدی جانان بنی
 شمیدی هر ساعت آنکچون اولدی رهجران بنی
 غمزه سی رو یاده اولسون ایلسون قربان بنی
 تگری حقیقون او بوت ر لحظه ای افغان بنی
 ویرمه ای آرام جان یهوده زجت تبعه
 جسمدن تجرید ایدر بر جنبش مزکان بنی
 دوندی بر کرداب خونینه کوزمده کاینات
 کردش چشمک خیالی قیلدی سرکردان بنی
 دوستم دور وصالکده عجیب حوشحال ایدم
 باق نه حاله قویدی عهدندن دونوب دوران بنی

بر منظومه نك مصرع اولمیان ایلک یاتنه دخی (مطلع) دینیله.

بیایر .

برده (حسن مطلع) تعبیری واردرکه غزلده . مطلعی اعقیب
 ایدن بیت رنگینک عنوانیدر . شوکت فراهینک .

حسن مطلع

فلک حسن ترا از حسن یوسف کرده کلکون تر
 که رنگین تر کند شاعر ز مطلع حسن مطلع را
 قولچه شاعر بوییتی مطلعدن دها کوزل سویلمکه چالیشیر.

مقطع - بر منظومه نك نهایتنده اولان بیتدر .
 بوتعبیر اکثریا غزل حقنده قوللانیلیر .

مقطعك آلت طرفنده کی بیته (حسن مطلع) دینلدیکی کبی
 مقطعلک اوست طرفنده کی بیته دخی (حسن مقطع) دینیلیر .
 شاعر بونک ده حسن تنظیمنه صرف همت ایدر . مثلاً یدی
 بیتلی بر غزلده بر حسن مطلع اتخاذا ایلدکدن صکره مقطعدن
 باشقه الله قاله جق درت بیتک الک کوزلنه مقطعلک اوزرنده بر
 تعیین ایتک دأب دیرین شعرادر .

قصیده - مطعی مَصْرَع اوله رق اون بشدن زیاده بر قافیه قصیده

اوزره سویلنلمش بیتدن متشکل اولان نظمدر .
 ابیات قصیده نك اقلی اوتوز بر ، اکزی طقسان طقوز
 اولور . ایکسی اورته سی بر مقدار اختیار ایتک اعلادر .

(مجموعه معلم) ده ملاحظه آتیه در میان ایدلش ایدی :
 قصیده اکثریا مدایح اکبری متضمن اولور . بعضاً اولنده
 ویا آخیرنه قریب تغزل ایدیلیر . ندیم (کلیر) ردیفلی قصیده سنه :

ناز و شیوه یله که آغوشمه جانانه کلیر
 سیننه بی قلبی کچوب تاحرم جانه کلیر
 دیه بر غزل ایله ابتدا ایتمشدر . نغی :
 شکر کیم بر بارگاه لطفه قیلدم انتساب
 مصرعیه باشلایان قصیده سنک آخرینه قریب .

کوز اوجیله عاشقه که لطف ایدر کاهی عتاب
 برسواله یر قوماز اول غمزه حاضر جواب

مطلعلی غزلی سویلمشدر . بو ایکنجی صورت اکثریت اوزره
 دها مطبوع دوشر .

قصیده ده مقصده انتقال ایچون مناسبت پیدا ایدن بیته
 (گریز) یاخود (گریزگاه) تعبیر اولتور . ندیمک مشهور قصیده
 رائیه سنده کی :

گریز
 گریزگاه

دیدنی که برایکی بیت القصید کیم اولمش
 آنکله حضرت صدر کزینته خدمتکار
 یاتی کبی بونی متعاقب مقصدی اولان ابراهیم پاشا وصفنه
 (حباب) ی یاخود (حضرت) ی زانڈ کورینن :

جناب حضرت دستور آسمان مستند
 که مهر ذاته بر کرد بالمش ذرتار
 بیتیه گیرشمشدر .

قصیده ده اکریا گریزدن صکره کلوب شاعرک مخلصنی

تاج
مشمعل بولنان بیته (تاج) عنوانی ویریلیر . آندن صکره دعا
کلیر . نفعینک سلطان عثمان وصفنده کی قصیده سنک آشاغیده
گوستریلین صوک بیتلری کبی :

باشلا شمدن صکره ای نفعی دعای دولته
بر دعا ایت کیم اوله حسن قبولک مظهری

ایلیه تاخسرو صاحبقران شرق و غرب
اشب زریالهنگ صبح ایله جولانگری

حق سرافراز ایلسون رایات دین و دولتن
قنده عزم ایلسون قح و نصرت رهبری

ایلدیجه عزم میدان غزا اول قدم
پایمال اولسون یولنده دشمن دینک سری

انشی
معروف اولدینی اوزره بزده اک پارلاق قصیده سویلین
شاعر نفعیدر . صکره دن بو وادیده مشار الیه یتشمش ، حتی
یاقلاشمش بر شاعر گورلمه مشدر . بر مقاله مزده دیدیکمزوجه
ایله عصر مزده نفعی ایله اک زیاده اوغراشانلردن بری قوت
طبعی ، کفایت دانسی کندیسنی بیئلرک مسلمی اولان اسماعیل
پاشا زداده صاحب دیوان حتی بک اقدیدر . مقایسه اولنسون :
نفعی ایله آره لرنده خیل مسافه اولدینی گوریلور . بوراسنی
کندی ده هر زمان اعتراف ایدر . حال بوکه نفعیدن صکره کلن
ارباب نظم ایچنده اقدار شاعرانه جه حتی بکه معادل طوتیله
بیله جک بک آز آدم بولنه بیلیر .

بونکله برابر شم دیلرده نفعی مسلکی هان بالکلیه گوزدن
 دو شمشدر . نفعیانه برقصیده سویلمک بیهوده اختیار کلفت
 ایلمک قیلندن عد اولنیور . « نفعی موده سی کچدی » دینیلیور .
 صحیحاً کچدی . طرز جدید ادبیات شعرک طبیعتیه موافق بدایع
 فکریه مصوری اولق لازم کله جکنی یدانه قویدی . بوندن
 بویله نفعی مسلکنک اعاده اقبالی قابل دکلدرد . شو حالده بوندن
 بویله دخی نفعی کبی بر شاعر یتشمک احتمالی قائم دی دیمک
 اولور . افکاره بودرجه لرده تحول کلدن صکره عمرینی الی
 آلتمش یکنسق قصیده ایله سکر اون غزلدن عبارت اولق
 مرتبه سنده بر مجموعه میدانه کتیرمک اوذرنده صرف ایده جک
 بر شاعر مقتدر بولق نصل ممکن اولور ؟ بوندن بویله
 یتیشه جک شاعر لر من بدایع فکریه نه کبی شیردن عبارت ایسه آنلری
 بزه گوستره جک زمینلر بوله رق و فقط ادبیات غربیه دن استفاضه نامیله :

دیوانه بجه سوزلری دیمکدر ادبیات
 آثار ترقی دیوروز بز بو کا هیهات

دیدیره جک معناسز لاقیر دیلر سویلمک سودا سنده بولمیه رق
 ملتزمه ، دولتمزه گر چکدن خدمت ایده جکار .

نفعینک قصیده لری ایچون « یکنسقی » دیوروز . اوت
 اویله در . هر قصیده سی تشیب ، توصیف ، فخریه ، هجویه ، دعا
 ماده لرندن عبارتد دینیه بیلیر . ذاتاً قصیده بو اسلوب اوزره

تنظیم اولنور . شمديکي شاعرلک عالمی بویله غایت محدود بر
دائرہ دن عبارت اولنی ایستمیور ، ضیا پاشانک دیدیکی کبی :

محدود میدر دیار افکار

تقی بی اودائرہ دن چیقار میان شی بولندیغی زمانک حکمیدر .
یوقسه اوقوتده یرشاعر میلان طبیعتنه نظراً مثلاً عثمانلی محاربات
مشهوره سنی تاریخ طرزنده و پک پارلاق بر صورتده نظم ایده رک
بزه حسیات ملیه ایله مشحون بر ظفرنامه بدایع نمون براقه -
بیلردی .

۱ مشار الیهک قصائدنده بعض غلطات لفظیه گورلدیکی کبی
بر خیلی غرائب معنویه دخی بولنور . مثلاً دیرکه :

کر اولسه فیض حکم عدل ودادی عالمه شامل
ایدردی بچه کبک دری شهباز ایله بازی
کر اولسه همی عاجز نواز و تقویت کستر
کبوتر جره شاهین کبی صیدا ایلردی شهبازی

بر یسی چیقوب دیه بیایرکه :

شاعر بو سوزلرله مدح ایتمک ایستدیکی ذاتی ذم ایدیور .
« کر اولسه » دیور . دیمک که او ذاتک نه فیض عدالتی عالمه
شامل اولمش ، نه ده همی عاجز نواز و تقویت کستر !

نفعیده بویله شیر آز دکدر . فقط شوراسنه دقت ایتملی که

بولر :

اولیدی آب و تاب فیض طبع فیضیده
ایدردی فیضه مستغرق سواد ملک لاهوری

دیگه بکنزه من .

بو مسلکده مشار الیهه پیرو اولانتردها زیاده غرائب نمالق

ایتمشاردر . مثلاً :

لاملایی بر ایدر ادخنة فحم آمل
مطبخ جودی اکر آجسه سپره باجنگ

دینلمش . مضامی شو اولیور :

— مطبخ جودی سپره باجه آجسه لاملایی امل کوموری

دومانلری طولدیرر . فقط آجیور . . . . .

غزل — مطلبی مصرع اوله رق طرز مخصوصده یازیلان

نظمدر .

اقلی درت ویا بش ، اکثری اون ویا اون بش بیت اولور .

غزل اساساً حسن و مشقه تعلق ایدن مضامین ایله تزین

ایدیلیر که بو وادیده یازیلان غزللر شریک (غرامیات) تعبیر

اولتان و صرف حسیات عاشقانه تصاویرندن عبارت بولتان

قسمندن صاییلیر . بو وادیده :

غزلدر صفا بخش اهل نظر

غزلدر کل بوستان هنر

عزال غزل صیدی آسان دکل
 غزل منگری اهل عرفان دکل
 غزل پیلدیرر شاعرک قدرتن
 غزل آرتپورر ناطمک شهرتن
 کوکل کرجه اشعاره چوق رسم وار
 غزل رسمن ایت جمله دن اختیار
 که هر محفلک زینتیدر غزل
 خرد مندرلر صنعتیدر غزل
 غزل دی که مشهور دوران اوله
 اوقومقده یازمقده آسان اوله

نشیده سیله اقسام شعر آره سننده غزلاک درجه اهمیتتی کوسترمک
 ایتمش اولان فضول تفرد ایتمشدر . کندیسنک از جمله شو
 غزلی اوقویلم :

قیلدی زلفک تک بریشان حالی خالک سنک
 بر کون ای بی درد صورماز سین نه در حالک سنک
 کیتدی باشکل کوکل اول سرو قدک سایه سی
 آغلاکیم اباره تبدیل اولدی اقبالک سنک
 زینت ایچون جسم دیوارنده قیلمازدم یرین
 چکمسیدی عشق جان لوحنده تنالک سنک
 تیز چکمز سین جفا تیمن بی اولدرمکه
 اولدیرر بر کون بی آحر بو اهمالک سنک
 غرق خوناب جکر قیلش کوزم مردملرین
 آرزوی خال مشکین ورخ آلك سنک

دامگاه عشقندن طوت بر کنار ای مرغ دل
 صینه‌دن سنک ملامندن پر وبالک سنک
 سایه وش چوقدن فضولی خاک پایک یاصلانیر
 اول امید ابله که بر کون اوله یا مالک سنک

سائر غزلسرا شاعر لر مزك آثاری ایچنده یو تأثیرده بر
 غزل بوله بیلیرمی یز ؟
 اربابنه :

« يك بيت عاشقانه به از صد قصیده است »

دیدیرن بو وادیده اظهار کمال ایده بیلدک طبیعتده شاعر لکله
 عاشقنک اجتماعنه متوقف اولدیغندن هر شاعر م دینه میسر
 اولماز .

طرز افاده‌نک غایت جدی اولسی بو وادیک شرائط اساسیه
 سندندر . ولو یک جزئی اولسون هزل جهتته میل ایدلدیکی کبی
 غرامیاتک اک بیوک مزیت معنویه سی اولان سوزش تباعدایدیر .
 مثلا اندرونی واصفک غزلیاتنده سوزشدن همان هیچ اثر
 کورلمز . چونکه هزلیات مقوله سندندر .

فضولی ایله ندیمک شو غزل لرینی مقایسه ایدم :

حیرت ای بت صورتک کوردکده لال ایلر بنی
 صورت حالم کورن صورت خیال ایلر بنی
 مهر صالمازسین بکا رحم ابلز سین بونجه کیم
 سایه تک سودای زلفک پایمال ایلر بنی

ضعف طالع مانع توفیق اولور هر نیجه کیم
 التفاتک آرزو مند وصال ایلر بنی
 بن کدا سن شاهه یار اولوق یوق اما نیلیم
 آرزو سر کشته فکر محال ایلر بنی
 تیر غمزه که آعه کیم باغرم دیر قائم دوکر
 عقد زلفک آچه کیم آشفته حال ایلر بنی
 دهر وقف ایتمش بنی نورس حوانلر عشقنه
 هریتن مهوش اسیر خط وخال ایلر بنی
 ای فصولی قیلزم ترک طریق عشق کیم
 بو فضیلت داخل اهل کال ایلر بنی

§

بوس لعلک شو یله سیراب زلال ایلر بنی
 کیم کورن آب حیات ایچمش خیال ایلر بنی
 شاعره سوز بولعه منت نه اما نیلیم
 آه کیم حیرت سنی کوردکه لال ایلر بنی
 سودیکم جام میه حاجت نه در لعل لبک
 بر شکر خند یله مست بی مجال ایلر بنی
 باغده زلف و رخک آ کدیکه بو کیم درد یو
 سنبل و کل پیری بیرندن سوال ایلر بنی
 نکهت زلفکله کلدیکه نسیم نو بهار
 طره سنبل صفت آشفته حال ایلر بنی
 نا توأم شو یله چشمک حسرتدن کیم کهی
 سایه مز کان آهسو پایمال ایلر بنی

کردش کوردیجه ساقی ملایم مشربک
 « آرزو سر کشته فکر محال ایلرینی »
 حسرت چشمکله بن خالک سیاه اولسه مدخی
 بخت آخر سرمه چشم غزال ایلرینی
 کویا بئلز اقدام بنده دیرینه سن
 کیم ندیما بومیدر دیو سوال ایلرینی

بو نظیره ندیمک اک کوزل غزللرندن معدود در. فضولی یه
 پیروک یولنده یازلدینی ایچون کندیسنگ سائر غزللرنده کوچ
 بولنه بیله جک بر تأیری ده حائر بولنیور. احتمال که فضولینک
 غزلندن پارلاق کورینور. نه قدر پارلاق اولسه سوزش حهتیه
 آندن خیلی آشاغی قالیر. فضولی غزلنده مخل سوزش اوله جق
 هیچ بر شی سویلمدیکی حالدده ندیم نظیره سننده تضمین بیتیه
 مقطعه سوزشی اخلال ایتش. فضولینک « آرزو سر کشته فکر
 محال ایلرینی » فکرینی « کردش کوردیجه ساقی ملایم مشربک »
 توفیتیه سسیله تقید بر شوخاق، تعیر دیکرله: پرده پیرونلق
 اولیور. مقطعمک محتوی اولدینی مال ایسه ساده بر شطارت
 ندیمه دن عبارت بولنیور. بناءً علیه نظیره نک ابیات سائر سننده
 وجود و تخیل اولان جدیت افاده یه کلی خال کلیور، تضمین
 بیتیه مقطع آرهدن چیقارلسه نظیره یه بر نظیره صحیحه نظریله
 باقیله بیله جک.

بالاده افاده اولدینی اوزره غزل اساساً حسن و عشقه

تعلق ایدن مضامین ایله تزیین ایدلمک موافق طبیعت اولدینی
حالده اکثر شعرا بو طریقهدن عدول ایدرک غزل ایله قطعاً
مناسبتی اولماق لازم کلن سیاسیاته وارنجیه قدره درلوا فکری
غزل میاننده ایراد ایلمشلر . مثلاً سکنز بیتلی بر غزله باقیلیر ،
ایچنده سکنز درلو فکر کور یلور .

بو یله غزللرک بیتلری غزته نسخه لرینک حاوی اولدینی
مختلف بندلره بکزر . او فکر لر بعضاً یکدیگره مناقض ده اولور .
دیملک که شاعر غزلده تصریح مطالع ایله قافیهدن باشقه برشی
گوزتمک لزوم کور میور ، وزن وقافیهدنک سوقنه تابع اوله رق
علقنه کلنی یاز میور . بزدهخی شمدی یه قدر بو مسلکده برخیلی
غزل یازدق . بونلرک ایچنده تصادفی اوله رق بیتلری ییننده
ارتباط معنوی اولانلرده بولنور .

مثال :

ای عشق بلای جانم اولدک
آتشزن دود مانم اولدک
اول او جهان مستردن
کلدک الم نهام اولدک
اظهار ایچون آتش درونی
آتش فکن زبانه اولدک
چوق کچمدی باشلادک ظهوره
دنیا لره داستانم اولدک

بندن کورینوب جبرانیانه
برهان علو شام اولدک

دیگر :

ای عشق یاقارسهک ایشته جانم
یاق دیردم اولیدی خانم
ویردک خلیجان دل و دماغه
صارصلدی زمین آسمانم
بر عالم ذوقکه ویردم
باری کی اولسه یک جهانم
خضر اولسه ایدم ایدرم اینار
راهکده حیات جاوداتم
طالبه قالیر سنکله نام
محو اولسه ده جسم ناتوانم

عصر من ده ظهور ایدن مجادلات ادبیه اکثرین اوزره
حد معروفک خارچنده گورنمش ایسه ده آرزویه موافق بعض
نتایج دخی انتاج ایامشدر . ایشته ایاتی آره سننده ارتباط
معنوی بولسه جق صورته غزل سو یلمک هوسنک تعم
درجه سنه کلسی او جمله دندر .

ایکی مثال :

رنک بخش لطف اولوب فیاض قدت کلره
لؤلؤ شبنم ایله ویرمش لطافت کلره
اول نه خوش رنک لطافتدرکه ارباب صفا
منشرح اولمقده در ابتدیکه دقت کلره

مظهر اولش التفات حضرت پیغمبره
 منعطفدر دیده تقدیس امت کلره
 کاستانه رونق دیگر و پر هر غنچه سی
 دینسه ده شایسته در ازهار جنت کلره

اقتضار ایلم وجودیله شهنشاه بیار
 فیض رنگین طبیعتدر طراوت کلره

شیخ وصفی

§

سنگ عشق ای دلربا بر بلاد
 اومبرم بلا یه کوکل مبتلادر

بیلیرسین که سندن دریغ انلم بن
 بولسکده سنگ ایشته جام فدادر

نیچون کریه ی اوله تعیب ایدرسین
 نصل آغلام بن بو بر ابتلادر

یا بن آغلا دقجه نیچون سن کولرسین
 بو خنده نئسنگ طوغریسی بابجادر

و فاسزلق ایتمکده سین بویله اما
 یه بن دیم سودیکم بی وقادر

خریم ملولم جفادیده ایم بن
 صفا کور یکم بو قدر اسم صفا

اسماعیل صفا

کنج شاعر اسماعیل صفا افدینک (تأسف) عنوانیله

یازمش اولدینی شو تحف غزل دخی بو مبحثده خاطره کله جک
آئاردندر :

غزلسراق ایچون قلبه امل کلدی
بش اون دقیقهده میدانه بر غزل کلدی
بکشم بونی کوزدن بکبردیکم آنده
او سوزلرک بکا معناسی مبتدل کلدی
اوت شو اوچ سنه اول یازمش آئارم
حقیقه بکا بوندن دها کوزل کلدی
بنا برین نه قدر وارسه بنده شعره هوس
تو کندی هبسی همان طبیعه کسل کلدی
صفا بو حاله نصل بن تأسف ایتمیم
یازیق طبیعت شعره مه خلل کلدی

بویله بیتلری آره سنده ارنباط معنوی بولمق اوزره یازیلان
غزللره (یک آهنگ) عنوانی ویرلملیدر کچنلرده (رنگ) ردیفلی
برغزله دائر بیان ملاحظه ایتدیکمز صیره ده :

یک آهنگ

کوزل اما غزل رنگ یک آهنگ دکل
دیمش ایدک (یک آواز) تعبیری ایسه باشدن آشاغییه قدر بر
قوتده سویلنلمش منظومه لره تخصیص ایدلملیدر . بعض منظوماتک
ابتدالرنده کی بیتلر قوتلی اولورده آلت طرفلری ضعیف
دوشمکه باشلار . ایشته اویله منظومه لر حقنده « یک آواز دکل »
دینیپر ضیا پاشانفی وصفنده :

یک آواز

ایتدکمه قصیده یه سر آغاز
تا اخره دک اولور یک اواز

دیش ایدی .

برغزل هیئت مجموعه سیله مقبول اولق ایچون یا یک آهنگ
اوللی یا خود ایاتنک، محتوی اولدینی افکار بر برینه یک آهنگ
دینیه جک درجه لرده متقارب بولنلیدر مثلا ندیمک :

ناز اولور دمبسته چشم نیم خوابکدن سنک
شرم ایدر رنگ تبسم لعل ناپکدن سنک
کبی نازک بر مطلع ایله موشح اولان غزلنده خطابی زاهده
جویره رک :

زاهدا معذور طوت جلدکده نقلت وار براز
غلظتک فهم اولنور حجم کتابکدن سنک
دیا جکی کیهک خاطرینه کلیر ؟
ینه مشار الیهک :

لعل تابک چاشنی سنج عناب ایتمز میسین
لطف ایدوب قهر ایله اولسون بر جواب ایتمز میسین
مطلعنندن صکره :

قامتن سیر ایله انصاف ایت اوبالا مصرعی
زاهدا سر شاعر اواسهک انتخاب ایتمز میسین
دیمسی دخی یک مناسبتلی دکل ايسهده طبیعتیه یوقاریکی قدر
گران کلنز .

غزلک هر بریتندہ باشقہ بر شیدن دم اور مق معرفتی بزہ
 شعرای عجمدن انتقال ایتشدرد . عرب شاعر لری غزلی یک -
 آھنک دیدیکمز یولدہ سویلر لر آنلرک اثرینہ اقتفا ایتملی ایدک!
 بر عرب شاعرینک شوغزلی (عبت) ایله باشلا یورایسہدہ یک آھنک
 اولدیغندن لذتله او قونیور :

عبث النسیم بقده فتاودا
 وسری الحیاء بخدہ فتوردا
 رشاً تفرد فیہ قلبی بالهوی
 لما غذا بجماله متفردا
 قاسوه بالعصن الرطب جبالہ
 تالله قد ظلم المشبه فاعتدی
 حسن العصون ادا اکتست اوراقھا
 وتراه احسن ما یكون مجردا

دیورکہ :

- سودیکمک قامت نازکی نفحات سیمک لا ابالیانہ ایلشمسندن
 تمایل ایلدی . رخسار لطیفی سریان سرم ایله فی الحال کلکون
 اولدی . او بر غزال بی منالدرکہ کوزلاکدہ تفردایدنجه کوکلم
 دخی عشقندہ متفرد اولشدر . کسیدینک قد موزوننی جهل
 ایله نہال تازہ یه تشبیه ایتدیلر . بو تشبیهی ایدیلر والله حدی
 تجاوزله ظلم ایلدیلر ! تازہ نہالدرک حسی سبز پوش اوراق
 اولملریله قائمدر . حال بوکہ سودیکم لباسدن تجرد ایتدیکجه دھا
 گوزل اولور .

سکا ای نور مجسم نیجه تشبیه ایدیم
 یوق ایکن وجه شبه تازه نهال چنی
 او بولور جامه سبزیں ورقله رونق
 سن ایسه احسن اولور سین چیقاروب پیرهنی

قطعه سی بو غزلک صوک بیتلرندن اقتباس ایدلش اوله بیلیر .
 ابن کمالک اولق اوزره مشهور اولان بوقطعه یی مستظرف
 مترجمی اسعد افندی « خیلی سال اول بو فقیر ابن هلال صاینک
 کرک أخذ طریقیه اولسون کرکسه توارد قیلندن بولنسون
 بیتین اخیرین مذکورین معناسنده بر قطعه سنی کورمش اولوب
 « سکا ای روح مجرد نیجه تشبیه ایدیم — یوق ایکن وجه شبه
 تازه نهال چنی — او بولور کسوه سبزیں ورقله رونق — سن
 ایسه احسن اولور سین چیقاروب پیرهنی » نظم ساده معناسیله
 ترجمه یه جرأت ایتشیدی « دهرک بنسه مک ایستشدر .
 مردف شعر سویامک خصوصی دخی بزه شعرای عجمدن
 انتقال ایتشدر . باغای عربک اشعارنده ردیف کورلمز . بونکله
 برابر مردف اولان شعرک کندینه مخصوص بر لطاقنی اولدینی
 انکار ایدیله مز . مثلا مردف بر غزل بلیغک مطای اوقوندینی
 وقت آنی تعقیب ایدن بیتلرده ردیفک بصل بر مهارتله تکرار
 ایددیککی کورمکه طبیعت متشوق اولور . ردیف تکرار ایتدکجه
 تشوقی آرتار . ردیفسر شعرده ایسه بو حالت بولماز . آده یالکز
 قافیه ذوقی واردر . حال بوکه طبیعتله ردیفلی شعر سوبلمک

ردیف‌سز شعر سویلمکدن قولای کلیر . چونکه مضامینی ردیف جذب ایدر . طبیعت ده آنک جاذبه‌سنا قایلیر کیدر . بونک ایچونددر که اکزیا مردف اولان غزللر یک آهنگ اوله‌ماز . شاعرک تعقیب ایتمک ایستدیکی مضمون ردیفه یاخود ردیف اومضمونه اویماز . بو وجه ایله سویانیلن غزل ردیف اسارتی تحتده اوله‌رق اتمام ایدیلیر . میدانه بیلری مضامین مختلفه‌ینی حاوی بر شی چیقار . مردف اولیان نزللرده ایسه وزندن صکره یالکز قافیه غائله‌سی بولنه‌جغندن تعقیب مضمونده او قدر کوجلاک چکلمز . بناءً علیه بلاغتجه دستاوی اولان وبری مردف . دیکری غیر مردف بولسا، ایکی غزلدن برنجیسی ایکنجیسنه ترجیح اولتور .

توراسی ده اونودلما ایدر که بعضاً ردیف مضامین ابیابک یکدیگره مرتبط اونسنی ایجاب ایدر . مثلا (کوزلرک) ردیفلی بر غزلده ایراد ایدله‌جک مضامین هب کوزلره ناظر اولق طبیعی اوله‌جغندن او غزل یک آهنگ دینله‌جک صورتده وجوده کتیریلیر . بالاده‌مندرج اولان (کالره) ردیفلی غزلده بوقیلدندر . اسماعیل صفا افدینک غزل آتسی ده ار یوله‌در .

سحابدر اولیور قطره بار سالغله‌ره
هجوم ایدوب طور ییور رورکا، طاغله‌ره
شو بحر اعظم طوفانخروشه، قت ابدک
باقک شو طاغله‌ره . دهشت نثا - طاغله‌ره

مشابه اولری بولوتلره طالغله طاغه
دینلمش اولسه بجا کوهسار طالغله

فلکله چاریشه جقلر صانیورده دیر انسان
عونته غضب کرد کار طالغله

صفا بوبویله دوام ایلمز کنجه ربیع
سکونت آور اولور بی قرار طالغله

قطعه - مطلعی مصرع اولدیغی حالده یکقافیه اولان قطعه

نظمدر .

اقلی ایکی بیت اولور .

بر قاج متال :

نوک فلکده در همیشه
خک قدمکده در دمام

- ایماز کف کلیم عمران
آزار دم مسیح مریم

حالی

کرم مقاطعه سی تا رمان حاعدن
فالوب مزده بر کیمسه اولدی طالب
کیک بقود مطایابی وار آنی آلا جق
مکر جناب . . . . . اوله راعب

خاکی

قلم اولسون الی اول کاتب بد تحریرک
کہ فساد رقی سوزمزی شور ایلر

کاه بر حرف سقوطیلہ ایدر نادری نار
کاه بر نقطہ قصوریلہ کوزی کور ایلر

فضولی

دست کوتاھمزی ایتمیش الله رسا
منبع لطفنی یوقسه المزلہ قاپارز

بزه ویرسونی خدا آب حیات توفیق
خضری بولسه قرہ ظلمتده کلاهن قاپارز

عزت ملا

یا رب نه اکیلیردی دریای عزتکدن
بیانہ وجوده زھراب طولسیدی

آزاده سر اولوردم آسیب درد و غمدن
یا دھرہ کلسیدم یا عقلم اولسیدی

منیا پاشا

ارزان متاع فضل و هنر نا اورتبه کیم
بیک معرفت زمانه ده بر آفرینه در

اینسای دھر هر هنره آفرین ویرر
یا رب بو آفرین نه توکشمن خزیسه در

نابی

لسقو قیجہ لی غالب نکاک :

تجلی برق اورر یرر سواد داغ جامعدن
جهانده طور عشقم نور اقرار هر کستانمندن

مطالعیه باشلایان نشیده مشهوره سنه ینه کندی طرفندن :

نوله باغ جهاده اولسه مهر و ماهدن مشهور
 بو قطعه م تازه بر کلدز کاستان بیاندن
 بیتیه قطعه اطلاق اولنسی (قطعه) نك معنای لغویسنه گوره
 اولق لازم کلیر . چونکه یوقاریده ایما اولندینی اوزره قطعه ده
 مطلع مصرع اولماق شرطدر . اصطلاحه مراجعت ایدلدیکی
 صورتده ذکر اولنان نشیده یه (نظم) دینلمک اقتضا ایدر .
 (نظم) ایله (قطعه) بیننده شو قدر فرق واردر : مطلع نظمده نظم
 مصرع ، قطعه ده غیر مصرع اولور .

رباعی — بحر هزجك اخرم و اخرب [ ] اولان وزنندن رباعی
 مأخوذ برون مخصوص اوزره سویلیان ایکی بیتدن عبارت
 نظمدر .

رباعینک برنجی ، ایکنجی مصراعلریله دردنجی مصراعنده
 قافیه بولنور . اوچنجی مصراعده قافیه بولنمق شرط اولمدیفندن
 او مصرع اکثریا قافیه دن آزاده قالیر . اوچنجی مصراعی دخی

[*] عروضیون اصطلاحنده (خرم) (مفاعیلن) رکننک میمی اسقاط
 ایتکدر . بو حالده (فاعیلن) قالیر . آنک یرینه (مفعولن) اقامه اولنور .
 (خرب) دخی (مفاعیلن) ک میمی ایله نوننی اسقاط ایتکدر . بو حالده (فاعیلن)
 قالیر . آنک یرینه ده (منعول) اقامه اولنور .

قافیه دار اولان رباعی به (رباعی مصرع) نامی تخصیص ایدلمشدرکه
بیت ثانیهی مصرع اولان رباعی دیمکدر .

رباعی وزناً یکرمی درت درلو اولور . بو نوعلر (اخرم)
و (اخر ب) عنوانلر یله ایکی به منقسمدر . بو قسملراون ایکیسر
نوعی شامل اولدیغندن مطلقاً رباعینک نوعی یکرمی موده بالغ
اولمقده در .

قسیندن برینک جزء اولی (مفعولن) اولور . بوکا (اخرم)
نامی ویریلیر . دیگرینک جزء اولی (مفعول) بولنور . بوکا
(اخر ب) تسمیه اولنور . اسهل و العائف اولان قسم ثانینک
آهنکنه متابعت دهها زیاده موافق طبع اولدیغندن اغاب
رباعیات اخر ب واقع اولور .

(مدرسه خاطر لری) مندرجاننان اولان (شعرده رباعی)
بندنده رباعینک ذکر اوانان یکرمی درت نوعی ایچون برر مال
کوسترلمش ایدی . بوراده مختلف بعض امثله ایرادیه اکتفا
ایده جکنز :

مشافه دکل قید علابق لایق
هرکز غم روزکاری چکنز عاشق
قید غم روزکار بر ملتدر
اول علیه عشقدر طیب حاذق

فضولی

ارباب کمال بیسوان نیلر
شهراهی بولان راهتینی نیلر

اسباب یقین دلیله محتاج اولماز
سکین حرم قبله نمایی نیلر [*]

سید و هی

دلدن هوس عارض آلك چیقماز
مانند سویدا غم خالك چیقماز
چشمه دن آکر چه نقش عالم چیقدی
بر وجه ایله تصور بر جالك چیقماز

فصیح دده

سینه مده یا نار نار تجلا در بو
تکریم اولنسان آدم معنادر بو
قنقنده قلاطون خرد عاجزدر
دل نمنه بر نکتته عرا در بو

اسرار دده

رباعی (ترانه) و (دو بیت) نامر یله دخی یاد اولنور.
ترانه، دو بیت

ساحر یسین ای ترانه برداز شهیر
بر نغمه ابله بیک کوکل ایتدک تسخیر
تبیح طبیعت ایتدی اهنک نوره
یکدن سکا بر ترانه ایتدم تحریر

رباعیسنده ایکنجی (ترانه) رباعی معناسنده قوالانامشدر

[*] سید و هی بو مضمونی :

مستغنی ارشاد اولور ارباب حقیقت
سکان حرم یلر ایش قبله نمایی
صورتیله ده افاده ایتشار .

. نديك :

حالی اوج رباعیده اوچار عنقا کی
دیمسندن دخی آ کلاشدینی وجه ایله عثمانیلیرک اک چوق واک
کوزل رباعی سویلین شاعری عزمی زاده حالی اولوق لازم
کایر . مشار الیهک بر مجموعه مخصوصه تشکیل ایتدیکی ترجمه
حالنده محرر بولنان رباعیاتندن پک آزی رسیده نظر استفاده من
اولمشدر .

عجمده اک بیوک رباعی ناظمی :

قوی متفکرند در مذهب و دین
جعی تمیزند در شک و یقین
ناگاه منادی بر آید زکین
کای بی خیران راه نه آنست و نه این
دیمش اولان عمر بن الحیامدر . عربده ایسه اک لطیف ، اک عاشقانه
ترانه لر حضرت عمر بن الفاراضدن ایشیدلمشدر . شو رباعی
مشار الیهکدر :

روحي لك ياز اتر في الليل قدا
يا موسى وحشتي اذا الليل هدى
ان كان فراقنا مع الصبح به
لا اسفر بعد داك صبح ابداء

(تجاهل عارف) مبحثك نهایتنده ایما اولدینی اوزره
بز رباعیده بیت اولک دخی غیر مصرع اولسنی تجویز ایدرز .

مثنوی - هر بيتی باشلی باشنه مقفی اولان نظمدر .
 مثنوی
 نظمك بو درلوسی اك زیاده حکایات قیلندن اولان آتارده
 یاقیشیق آیر .
 مثال :

آفتاب قریش اولجه عیال
 ظلمات اوزره اولدی نورفشان

نور وجهی اولجه پر نو بار
 سینه لر اولدی مطلع الاور

مست شیر اداکن ایلدی عربی
 کوز نطق جانقزای نی

قیلدی الله او قوم فیروزی
 شرف اندوز وحدت آموزی

آز زمان ایچره ایلدی رهین
 ادلس خلقتی اونور مین

بور علم اول دیاره عکس ایتدی
 ظلمت جهل نحو اولوب کیتدی

دیگر :

جمعیتی سیر ایت کیدیور صاکنه جهاده [۶]
 دین عبرتی سوق ایتش آنی فتح بلاده

[*] وقتیه اوروبادن قدس شریفه طوغری حرکت ایدن اهل صلیب
 هنکامه سی *

طوفان جنون دینسه بو طغیانہ سزادر
 هم قهقهه زا طوغریسی هم کریه فزادر
 آلدقوری هر ناحیه بر مسکنه دوندی
 قالدقوری هر بلدهده ییک عائله سوندی
 اول طسائغهیه بیشرو اولمشدی دواهی
 دینایی خراب ایتدی زهی جند آلهی

مربع - هر بندی در در مصراعدن مرکب اولان
 نظمدر .

برنجی بنسده دردیجی مصراعک دیگر اوج مصراع ایله
 همقافیه اولسی شرط دکلدر . دردیجی مصراع تکرار ایدرسه
 آکا (مربع متکرر) نامی ویریلیر .
 مثال :

حاصلم رق حوادندن ملامت داغیدر
 مسندم کوی ملامتده فنا طوراغیدر
 ژار کوکلم تده زندان بلا طوتساغیدر [*]
 رحم قیل دولتلو ساطانم مروت چاغیدر

§

دور جورندن تن وجاعده راحت قالمدی
 صورت حالمده آثار قراغت قالمدی
 [*](طوتساق) اسیر دیمکدر .

محنت و غم چکمه که من بعد طاقت قالمدی
رحم قیل دولتلو سلطانم مروت چاغیدر

۲

کور قشولینک رخ زردنده اشک آلی
برده ادبار طوتوش صورت اقبالی

درد مند کدر عنایتلر ایدوب صور حالی
رحم قیل دولتلو سلطانم مروت چاغیدر
فضولی

بر مربعی تشکیل ایدن بندلرک دردنجی مصراعلری تکرر
ایتمیوبده قافیهجه یکدیگره توافق ایدرسه آکا (مربع مزدوج)
تسمیه اولتور . (وقا ایله صفا ییتنده شاعره) سرلوحه سیله
یاریلان منظومه آتیه مربع مزدوجک ایکیشر ایکیشر توافق
ایدن قسمندندر :

و — المده ساغر ایسترم

یاغده دلر ایسترم

تراه پرور ایسترم

یرمده کلشن اوللی

ص — نجاری واریمی ایسترم

اوزون کیدرنی ایسترم

خلاصه : برشی ایسترم

فقط کوکل شی اوللی

و — جهانی طوندی دودغم

کورغیور حدود غم

آلی آلی جنودغم

نصل مظفر اوللی

ص - هجوم ایدنبجه غم سکا
بنم کچی کورین آکا
طورری قارشى باق بکا
ار اوللی ار اوللی

و - زمانه خلقی بی وفا
نهدر بو چکدیکم جفا
جهانده کورمدم صفا
او باشقه عالم اوللی

ص - سن آلت جفا ایکن
جفادن اشتکاته دن
وقالی آدم ایستین
و قالی آدم اوللی

نخمس - هر بندی بشر مصرعدن مرکب اولان
نظمدر .

نخمس متکرر
بشنجی مصراع تکرر ایدرسه آکا (نخمس متکرر) نامی
ویریلیر . صریعه اولدینی کچی نخمسک دنخی برنجی بندنده بشنجی
مصراعک دیکر درت مصراع ایله همقا فیله اولسی شرط دکلدر .
برنخمسى تشکیل ایدن بندلرک بشنجی مصراعلری تکرر ایتیوبده
نخمس مزدوج قافیه جه یکدیگره توافق ایدرسه آکا (نخمس مزدوج) تسمیه
اولنور .

خوش گلدك ایا خدیو اکرم
 لطفکله کوکلر اولدی خرم
 شاد اولدی مکارمکله عالم
 هرگونه مائرک دمادم
 آرایش عرصه جهاندر
 رأیکله ایدر زمینی تسخیر
 کردون کهن دیدکلری پیر
 کیم سنده کی پاک رای وندیبر
 چرخک انه کشیده شمشیر
 بازوسنه آهنین کاندور
 باب کرمک جهانه ماوا
 فخر ایتمده خدمتکله دنیا
 ای صدر کزین عالم آرا
 تشریفک ایله بو صدر والا
 مغبوط فراز آماندر
 ندیم

خمسك بندلرنده تکرار یا خود قافیه جه یکدیگره توافق ایدن
 شی مطلقاً مصراع اولق لازم کلز ، بعضاً بیت ده اوله بیایر .
 مثال :

سایه دیگر کوزتم مستظل یار ایکن
 سایه حواه اولسونمی فکرم بویله برتوبار ایکن
 سایه طوبایی اکم نونیم وار ایکن
 واراپسه بدن جدادوشسون رجاک سایه سی
 الویرر بر شاعره برتونهالك سایه سی

گرچه مهر دور فیض اولقله بولدم اشتهار
 پاینه دوشمک مراقدر هر اقسام سایه وار
 بنده مستغنی طبیعت ' نونہالم سایه دار
 وار ایسه بدن جدا دوشسون رجالک سایه سی
 الویرر پر شاعره برنونهالک سایه سی

مسدس   مسدس - هر بندی آلتیشر مصراعدن مرکب اولان
 نظمدر .

مسدسده درت مصراعدن صکره بر بیت ایراد اولنور .
 مسدس متکرر   بوییت تکرر ایدرسه آکا (مسدس متکرر) نامی ویریلیر تکرر
 ایتمیوب ده دیگر اوچنجی بیتارله قافیجه توافق ایدرسه آکا
 مسدس مزدوج (مسدس مزدوج) نسیمه اولنور .
 واصفک :

کیم اولور زور ایله مقصودینه رهیاب ظفر
 کلیر البته ظهوره نه ایسه حکم قدر
 حقه تفویض امور ایت نه الم چک نه کدر
 قیل سوزم عارف ایسه ک کوش قبوله کوهر
 محنتی ککندیه دوی ایتهدر عالده هنر
 غم و شادی قلک بویله کلیر بویله کیدر

بندی محتوی اولان مسدس متکرر . فضولینک :

دون سایه صالیدی باشه بر سر و سر بلند
 کیم قدی دلربا ایدی رفتاری دلپسند
 گفتاره کلدی ناکه اچوب لعل نوشخند
 بر پسته کوردم آنده دوکر ریزه ریزه قند
 صورت مکر بودرج دهندر دیلم دیدی
 یوق یوق دوی درد نهانکدر سنک
 بندینی مشتمل بولنان مسدس دخی مزدوج قیلدندر .
 مربع و شمسده اولدینی کبی مسدسک دخی برنجی بندنده
 اوچنجی بیتک دیگر درت مصراع ایله همقافیه اولسی شرط
 دکدر .

مسمط - بیتلری اکثریت اوزره قافیه‌لی جزءدن مسمط
 متشکل اولان نظمدر .
 مثال :

کوکلم لیال فرقتک	بیدار یارب خوانیدر
فکر ایندیکم بر افتک	دیدار نور افشانیدر

عکس ایندی بیک واحسرا	طاغزله چیقدم آشنا
هر طاغده کی قلبی صدا	اقغاعک افغانیدر

بیهوده دوشش یاره دل	دلبردم سنک خاره دل
چوقدن بری بی چاره دل	نالنده هجرانیدر

اولمقده در دامنغشان	فیض حقیقتدن جهان
لبریز فریاد اولیان	یارب کچک وجدانیدر

ای فارسانک سروری اول سن ده بئلکدن یری
 زیرا جهانک هر یری بر اتمهان میدانبدر
 نفعینک مشهور قصیده ربیعیه سی سراپا بویولده در . مسقط
 کوزل یازیلیرسه پک دلنشین اولور .

(مربع) مبحثده مندرج اولان (وفا ایله صفاییتنده
 مشاعره) منظومه سی شو صورتده یازیلیرسه مسقط نوعندن
 عد اولنور :

المده ساغر ایسترم یاعده دلبر ایسترم
 ترانه پرور ایسترم برمه کلشن اولمی

ترجیع بند - مختلف القوافی برقاچ قسمندن مرکب اوله رق
 هر قسمنک نهایتنده یالکز بریت تکرار ایدیان نظمدر .
 قسملرک نهایتلرنده باشقهجه بر بیت ایراد اولورسه آکا
 (ترکیب بند) دینیلیر . مثال اوله رق ضیا یاشانک انک کوزل واک
 مشهور اثرلرندن اولان ترجیع بند ایله ترکیب بندی اخطار .
 ایدرز .

ترجیع بندک هر قسمنه (ترجیع خانه) ، ترکیب بندک هر
 قسمنه ده (ترکیب خانه) تعمیر اولنور . کربک ترجیع بندک ، کربک
 ترکیب بندک اقسامی آره لرنده بولنان بیتلره (واسطه) یاخود
 (بند) نامی ویریایر . بر قسمه واسطه سیله برابر (بند) دینلدیکی ده
 واردر .

ترجیع خانه
 ترکیب خانه
 واسطه
 بند

ضیا پاشایہ کلنجہ ہ قدر روحی بغدادینک مشهور اولان
ترکیب بندینہ شعرا طرفندن یازیلان نظیرہ لردن هیچ بری
آندہ کی لطافتہ حقیلہ اشتراک ایدہ مہ مش اولدینی خالدہ پاشا
نظیرہ کویانک جملہ سنہ نقدم ایتک کبی عالم ادبیاتجہ حقیقہ بیوک
صاییلہ جق بر موفقتیہ مظهر اولمشدر . حتی روحی بہ خطاباً :

میدان سخندہ بوق ایکن سن کبی برار
برشاعر روم اولدی سکا شمدی برابر
دیمسی فخریہ سویلمک دکل ، تواضع کوسترمک قیلندن عد
اولنسه لایقدر . ترجیع بندی ایسه اشمال حکم جہتیلہ البتہ
ترکیب بندینہ فائقدر . کال بکک :

ترجیع ایله فکری قیلدک اعلا
ترکیب ایله شعری ابتدک احیا

اعترافی حقیقته موافقدر .

ترجیع بند سسولمک ترکیب بند سسولمکدن کوجدر .
چونکہ ترجیع بندده سرد ایدیله جک افکار دائماً بر نقطہ
اوزرینہ کیدر . یوز یکریمی بیت سویلیوب ده هر اون بیتده کال
مناسبتله بر کره :

سبحان من تحیر فی صنعہ العقول
سبحان من بقدرتہ یعجز الفحول

دیمکده کی اشکالی شاعر اولانلر تقدیر ایدرلر . ترکیب بندده

ایسه افکارینه مناسبت دائره‌سندده اولمنله برابر نقاط مختلفه‌یه توجه ایده‌جکندن تنظیمنده او درجه صعوبت چکلنز .

تر بیع اولدن سویلنلمش بر منظومه تک هر بیتتی مطلعده هر ایکی مصراعیه ، دیکر لرنده یالکنز برنجی مصراعیه همقافیه اولق اوزره ایکی مصراع ضم ایده‌رک دوت مصراعیه ابلاغ ایلمکدر .

تر بیع

مثال :

آدم آتش بر زمان بر آتشین رخساره‌دن
فرق اولنم شمدی بر آتشفشان سیاره‌دن
« ویردم آتش دلره سوز دل آواره‌دن
« ایلدم ایجاد بیک یانغین بر آتشیاره‌دن

بیم هجرک و یردی دهشت طبع غمپروردمه
ایله کل انصاف باق بر کره روی زردمه
« چاره سازم ، کیتته کیم روز فراقک دردمه
« قطع امید ابتدیکم کوندر حصول چاره‌دن

وارسون اولسون شیوه ایران طباع ناسده
باشقه‌در فکرم ، دکدر طبعم اول مقیاسده
« کر چه مهالک بر تأثر وار دل حساسده
« اشتکا ایتمز عجم طرزنده سینهم یاره‌دن

§

چشم بی فر یاد چشماتکله پر آب اوله ده
 جسم لافر تاب هجر اتکله بی تاب اوله ده
 « طفل نوسودای دل کیتدیکه بی خواب اوله ده
 « کرچه درقید اولدینم یرقالمیور کهواره دن

§

دقت ورفقت ایدر اربابی محنت سرشت
 راحت ایتک ایستین دل اولسون دقت سرشت
 « سالب آرامدر تاجی دل رقت سرشت
 « مالک اولسه م کاشکی بر قلبه سنک خارهدن

ایکی مصراع کذلک ایکی مصراع ضمندن اوچ یاخود درت
 مصراع ضمی — ضمیمه نك اصلدن زیاده اولسی اصل ایله
 متساوی بولمسندن دهاطیبی کورنمسنه منی — انسب اولدیغندن
 تربیع اک زیاده غزله یاقشدینی حالده (تخمیس) ویا (تسدیس)
 قدر لطافتلی اولق استعدادینی حائر بولنه ماز .
 تربیعه اک زیاده دقت اولنه جق جهت ضمیمه نك معنی
 اصله کمال ارتباطیله برابر لفظاً دخی آنکله هم آهنگ اولمسیدر .
 اکثریا اولدینی وجه ایله اصل باشقه برشاعرك اثری ایسه تربیع
 سراپا بر طبیعتک محصولی کبی کورنمسیدر . بویله اولیوب ده
 ضمیمه اصله نسبتله آشاغی بولنورسه یامه کبی کورینه رك
 اصحاب ذوقی مجبور تبسم ایدر . بو ملاحظه (تخمیس) ایله
 (تسدیس) دخی شاملدر .

(تریب) ایله (مربع) بیننده کی فرق تعریفارینه مراجعتله
 آکلاشیلیر . هر تریبیدن بر مربع وجوده کلیرسهده آکا
 اصطلاحاً مربع دینیه منز . تریبک میدانه کتیردیکی بر بهینه
 تریب تعیر اولنور .

تخمیس — اولدن سویئلشمش بر منظومه تک هر بیتنی
 مطالعه هر ایکی مصراعیله ، دیکر لرنده یالکز برنجی مصراعیله
 همقافیه اولق اوزره اوچ مصراع ضم ایده رک بش مصراعه
 ابلاغ ایلمکدر .
 تخمیس اکثریا غزلده اجزا اولنور .
 مثال :

تخمیس

شو بر غریب کی وقت احتضارنده
 که باره باره کفن دوش انتقارنده
 این حسرت ایدر قبر بک کنارنده
 « ندر اونوحه شو ویرانه تک جوارنده
 » طوقندی خاطر مه حال انکسارنده

§

نه ذوق الفت یاران نه شوق اس کتاب
 شرابدر بکا امداد ایدن شراب شراب
 دوشوب رهنه سر آلوده غبار و تراب
 « دکل عریب بولنسه م مدام مست خراب
 » مسافرم و طنک بر خرابه زارنده

§

نه درد در که ایدر بویله زار زار بی
 نه بختدر که ایدر بویله بی قرار بی
 ایدن نه در بیلهم بویله بی مدار بی
 « هواده باپراغه دوندردی روزکار بی
 « خزانه منتظرم عمرمک پبارنده

§

زیانه چیقدی بتون انتفاع ملک وجود
 یتر بکا یتر اولدی صداع ملک وجود
 وطنده اولسه چکلمز نزاع ملک وجود
 « ایدرسه دل یری واردر وداع ملک وجود
 « غریبه یر بولنورمش عدم دیارنده

§

رجای بده ایله دستبوس نجارم
 شرابسنز طوره‌م نشسته‌دن ده بیزارم
 شو بزم کهنه ده بر سودسنز کنه‌کارم
 « قرار یاب اوله‌م کرچه مست سرشارم
 « حسد اورنده که آسوده در مزارنده

§

روای (اکرم) اونوتقی اومهر غتاجی
 رواده اولسه نه ممکن کولدن اخراجی
 خیاله بارقه‌لر صالدی شوق منه‌جی
 « کولک اونوسفیر نور طلعتک (ناجی)
 « یانار قیامتہ دک نار انتظارنده

(تخمیس) ایله (خمیس) بیننده کی فرق تعریفلرینه مراجعتله
آکلاشیلیر . هر تخمیسدن بر خمیس وجوده کلیرسه ده آکا
اصطلاحاً خمیس دینیه مز . تخمیسك میدانه کتیردیکی خمسه ینه
تخمیس تعیر اولتور .

تسدیس — اولدن سویلنلمش بر منظومه بك هر بیتتی
مطلعهده هر ایکی مصراعیه ، دیگر لرنده یالکز برنجی مصراعیه
همقافیه اولق اوزره درت مصراع ضم ایدهرك آلتی مصراع
ابلاغ ایلمکدر .

تسدیس

تسدیس اکثر یا مطلع منتخبهده اجرا اولندیغندن شویلهده
تعریف اولنه بیلیر: اولدن سویلنلمش بر مطلعی برنجی بندده آك
هر ایکی مصراعیه همقافیه اولق و دیگر بندلرده یالکز مصراع
ملحقه بر لر یله مقفی بولتمق اوزره درت مصراع ضم ایدهرك
آلتی مصراع ابلاغ ایلمکدر .

مثال :

هجراندن شکایت

بیقبلوب قصر فلك خاك ایله بکسان اولسه
مهر و ماهی عدمك قعر یته غلطان اولسه
حالك عنصر واجزاسی بریشان اولسه
غرق طوفان قضا لقمه نیران اولسه

دار دنیا دلی کوکلم کبی ویران اولسه [۵]
 « نه جهان اولسه نه جان اولسه نه هجران اولسه

§

هجره دوشدم ینه چشمانه تار اولدی جهان
 یاغده ده آتش سیال کبی جسمی جان
 نه پان درد ایش الله بو درد هجران
 اوله شاید که خلاصه بو بلادن امکان
 « دار دنیا دلی کوکلم کبی ویران اولسه
 نه جهان اولسه نه جان اولسه نه هجران اولسه

§

آهنک سوز شنه باقدک ای ماه چال
 ایلدک (اکرمی) هجرکه پریشان احوال
 ایدرک یأس ایله قورتلغه ییک چاره خیال
 کلپور خاطره بی چاره لکمدن بو مال
 « دار دنیا دلی کوکلم کبی ویران اولسه
 نه جهان اولسه نه جان اولسه نه هجران اولسه

(تسدیس) ایله (مسدس) بیتنده کی فرق تعریفلرینه مراجعتله
 آکلاشیلیر. هر تسدیسدن بر مسدس وجوده کلیرسه ده آکا
 اصطلاحاً مسدس دینیله منز. تسدیسک میدانه کتیردیکی مسدسه
 ینه تسدیس تعبیر اولتور.

[*] بوه طلع یحیی بککدر.

تهز یل

تهز یل — جدی بر اثری هزل صورتنه قویمق ، تعبیر
دیگره : هزل صورتنده تنظیر ایتمکدر .
تهز یل — که اکثریا نظمده اجرا اولنور — دائرة ادبدن
چیقلمامق شرطیسه لطائف ادبیه دن معدود اولور . بو یولده
اسلاف ایچنده اک زیاده مشهور اولانلردن بری :

بیا بیا نکهی کن زمن بخسواه مرکب
چیقار بوده ده دیکن عجب سیاه مرکب

دیمش اولان (مرکبجی هوایی) در که بعض تهزیلاتی اصللریله
برلکده بر وجه آتی ایراد اولنور :

درد سردن نیجه آزاد اولور اول طائفه کیم
باده نوش ایلیه جک یرده کلاب ایسترلر
سن همان دلدکی نقش هوسی عمو ایله
سندن ای خواجه نه دفتر نه کتاب ایسترلر

نابی

صانجبدن قیشده نیجه قورتلور اول طائفه کیم
چوربا نوش ایلیه جک یرده خوشاب ایسترلر
سن همان قیشده چارقسز قومه شا کردلری
سندن ای اوستا نه قالجین نه جوراب ایسترلر

هوایی

دلی نه نائل ذوق وصال یار ایده بیلدک
نه قائل الم کنخ انتظار ایده بیلدک

رجای وصل ایله اول شاهه عرض حالر ایتدک
نه بر محلی دیدردک نه در کنار ایده ییلدک
نابی

دلی نه مائل وادی کسب وکار ایده ییلدک
نه سائل در تابسته کبار ایده ییلدک
پیوک صاریق ایله شا کردمز بوبابه کتیردک
نه بر افندی دیدردک نه کیسه دار ایده ییلدک
هوایی

کردون ویرردی چهره مهر ومهه کساد
حفظ غبار خاطر مه بر یر ایستسه م
نابی

شا کردلر سیلر سوپورر خردوئی هپ
دکانده بوریا بوله م مندر ایستسه م
هوایی

طاغندک خواب ناز یاری ای فریاد ییلرسین
ایدوب فتنه یله دنیا یی خراب آباد تیلرسین
بیای
طاغندک آربه وبوغدایمی ای باد نیلرسین
ایدوب خرمنکهم یکر خراب آباد نیلرسین
هوایی

طر بزونی حافظ زهدی افندی مشهور :
بر ملکسیایی کوژلر کورلرم

نقراتلی شرقی بی :

اولم اوج بیك بش بیك آلتون طالبی
چونکه بوفدر بویله امیدک دیبی
شمیدیک اولسه بکا کافی کبی
بر بشی بر یرده کوزلر کوزلرم

یوللو تهزیل ایتمش ایدی .

توصیف — بر شیئی کوز اوکنه کتیره رک تجسم ایتدیره جک
صورتاه او شیئک حالنه مناسب بر طاقم تعییرات ایله تعریف
ایتمکدر .

توصیف

بو یولده تعریفی مشتمل اولان اثرده توصیف دینیلیر .
مثال :

سلطان سلیم قاضی طوله مائل ، کیکلری قالین ، اومورلرینک آره سی
غایتواسع ، وجودینک نصفاعلاسی نصفاسفلندن قیصه ، باشی بیونک ،
ناشلی چاتیق ، بوزی مدور وقرمزی ، ییقلری چهره سنه بر غریب
هیبت و در حالده بیونک ، آرسلان کی آغزی ابری ، چکه کیککی واسع
وقوی بر دهشتلی قهرمان ایدی . هله جبهه سنک انتظام ونورانفتیله
کوزلرینک گاه بر فکر حکیمانه کی منظورینک کوکلنده اولان اک بنهان
کوشه لره دخول ایدر یولده وگاه بر زبان کویاکی نظرلره افشای مرام ایدر
سورنده باقشلی استعدادینک فوق العاده لکنه برر واضح برهان ایدی .
سیرته ایسه قدرتک نادراً تزیننده بذل کال ایتدیکی خوارق عاداتن

معدود بر ذات اوله رق علوهمت ، متانت عزم ، کبر نفس ، اتساع تصور ،
حدت ذکا ، عمق نظر ، سرعت انتقال ، اصابت ظن ، جلالت فطریه ،
مهارت حریره ، میل انقلاب ، تحقیر عادات ، نفوذ امر القای دهشت ،
شدت شکیه ، غلبه مشکلات ، نفرت لذائذ ، استخفاف حیات کبی هر بری
بر قهرمانه سرمایه افخار اوله حق بر جوق مزیات جلیله بی جامع اولمغه
برابر فطرتنده شهوت و راحتہ انهماک اولماق جهتیه خالی زمانلرینی
صحبت علما و مذاکره علوم ایله امرار ایتمش ایدی .

کال

توصیفاتده تفصیلات زائده دن احتراز ایله برابر لزومی قدر
ایضاحات اعطاسنه اعتنا ایدلمیدر . توصیف بر صورتده اولملی که
مقتضای حاله نظراً آ نده نه زیاده ، نده نقصان کورملی . بر طاق
زواندی مشتمل توصیفات فنا یازلمش رومانلرده پک جوق
بولنور « بو آلو » نک دیدیکی کبی برکاشانه توصیفنده قرق صحیفه
یازی او قونماز .

توصیفاتده لزومنه گوره طمطراقلی ، پارلاق الفاظ و عبارات
قولانمق ممدوح اولمقله برابر اغراقات ایرانیه بی تنظیر ایدر جهسنه
کیفیتی طبیعی کدن چیقارمق مقدوح اولور . هنر توصیفه طبیعیک
ایچنده بر شمشعه ویرمکدر . برینجره جامنی کونشدن دها ضیادار
گوسترمکه قالقشمق عیدر . ناینک :

آیا صوفیه خود او اعجوبه دهر

قبه سی ثامن اجرام سپهر

بیتنده کی قبه ایله نفعینک :

نه در اوقصر معلى كمنار درياده
كه عكس قبهسى اولمش نظيره كردون

بيننده كى قبه عكسنه باقه جق اولسه ق نه لطافت كوره بيليرز ؟
اسكى آثار ادبیه من ایچنده فنا توصیف ایچون مثال نه قدر چوق
ایسه ایی توصیف ایچون مثال اودرجه آردر . بونك سببی قدمای
ادبانك ایثنی طبیعیكدن چیقارمنی بر بیوك معرفت عد ایتمش
اولملر یدر . مثلاً بر طاغ توصیف اولنه جق ، آنلرك مذاقنه كوره
« چون فراز كوه یتدی بر سرا فراز كوردی كه سایه دامنی
سر آسمانه سایبان وزبانه تیغی خنجر مریخ ایله همزبان » یاخود
« ناكاه بر كوهه ایردی كه علو مرتبهده شرفهسى كنگره افلا كه
همسر و غایت عظمتدن كره زمین زیر دامننده بر توده احقر » [۱]
كبی بر طاقم یاوه لر سویلنله لی . بویله شیلردن آرتق نفرت
ایلدی . واقعا مبالغه سز ادبیات اوله ماز ، حتی ادبیات ایچون
مبالغه بر لازم غیر مفارقدر اما بویله لرینی سلامتدن بهره دار
اولان هیچ بر طبیعت قبول ایتمز . بونكه برابر مثلاً عزت ملانك
بر مطبب حقنده كی :

اوئقلنه چوكدی كلوب مندره
مريضی بانیردی همان قانزره
كوروب آنی علت فرار ایلدی
صاووشدی دیو افتخار ایلدی

[۱] بو عبارت لر (همایون نامه) دندر .

توصیفی مبالغه‌لی اولدینی ایچون رد اولته‌ماز . اک کوزل
توصیفاتدن اولق اوزره کال بکک کلیبولی یه عاند اولان (توصیف
غروب) فی اخطار ایدرز . (ده لیل) دن مقتبس اولان شوپارچه بی
دخی اسلوب ساده ایله یازلمش برتوصیف اولق اوزره عرض ایلرز :

آغاز پرواز

باقکز شو یاورو قوشجغزی طیرانه آلسدرهغه آناسی ، باباسی نه قدر
جدی بر غیرت شفقت پرورانه ایله چالیشیورلر !
وقت آقشام ، طبیعت سکون حالنده ، هوا لطیف و خوشبو ،
اورتهلق یشیک .

طائر نورسیده لطافت ایچنده بولنان اطرافه باقه باقه کندنده بر
شوق پرواز حس ایدرک مینی مینی قانادلرینی آجوب او زمانه قدر محبس
تریه سی اولمش اولان یووهدن برکره هوالاتیر ، چیقار . جوارده بولسا
بر آغاجک انجه دالی اوزریه قوه‌رق دال ایله ساللاعه باشلار .
اوجه بیله جکندد اوزره بولنور .

بر آره‌لق تتره مکده اولان قانادجقار یله بر تجربه طیران اجراسنده‌دها
جسارت ایده‌جکی آ کلاشیلیر . ینه طورر . اوچغه یلتنیر .
بویلتنشلر اساسنده تلاش ایچنده بولنان والدینی نو هوس
یاوروجقاربک اطرافنده اوتیشه اوتیشه اوچیشهرق حس احترازینی
تعديل ایله کندیسینه جرأت جدیده ویرمکه سعی ایدرلر . بوکره دخی
کال احتراز ایله پرواز ایدر . بر آز کیدر ، اوجه بیلمکده اولدیغنی کورنجه
آرتق اجنه نورسته سنه کرکی کی اعتماد ایده‌رک ، انبساط ویره‌رک یول
آلغه باشلار .

هوا بو بار لطیفی قوجاغنده بر آز کوتوردکن صکره اوراده کی

چنستان اوزرینه خفیجه یراقیورر . پدر و مادر کال اقتضار ایله نغمه
 مسرتلرینی تکرار ایدرلر .
 نو طیران یا وروجق بودغه دها جسـورانه برطور ایله قلقه رق
 پروازه آغاز ایلر . ینه دوشر . ینه قلقار .
 بویله دوشه قلقه عاقبت قاذلرینه جدا کوه نه بیله جک برحاله کله رک
 بی پروا پرواز ایدر کیدر .
 ایشته اوزمان والدینبه کندی بیتمده تعاطی اولنان دغریب آوازه لر
 اجرای وداع خدمتی ایفایلش اولور .

اعنات   اعنات   سجع ویا قافیه ده بونلرک صحتده دخلی اولمیان
 برحرفی التزام ایتمکدر .

مثلا (کمال) و (مثال) کله لرندن یاییلان سجع ویا قافیه
 صحت اوزره بولنور . فقط (کمال) ه (همال) ترفیق ایدیلیرسه
 (م) حرفی التزام ایدلش اولور . بوصنت لفظیه (التزام)
 و (لزوم مالایلم) عنوانلریله دخی یاد اولنور .

مثال :

« داخل حکومتده خودبخود دخوله فرد آفریده جسارت ایده من ایکن
 نصل کله بیلدیکز ومو اخذه وجزادن نه وجه ایله فوریه بیلیرسکز؟ » یولو
 خطاب وعتاب (۱) و بوزندن لمان ایدن شعله مسروریتی ستر و اخفاده
 بیج وناب (۲) ایلدکده . . .

کامل پاشا

دیگر :

نستور وقلو قنت نخطئه نیتنه خیه سنه کله ركه ندامت عنیه سنی
 کوردکارنده معامله مو' اخذه بی لسان تسلیته تبدیل (۱) ویاس وفتورینی
 تعدیل (۲) ایلدیله ایسه ده . . . کذا

دیگر :

دنیاده شرف انسانیت فیض معرفتدن عبارتدر ، یوقسه نصاب علمه
 مالک (۱) ویا تحصیلیه سالک (۲) اولیان عوامک هوامدن هیچ فرقی
 اوله ماز . کال

دیگر :

بر واقعه در بوقلبه ساند
 اولماز صانیرم بیانی زاند
 مضمون حزینی اشتکادر
 تأثیری مهیج بکادر
 معذور طوتار بلاشناسان
 یازمازدم اولیدی کتبی آسان
 زاند کورن اهل دل دکدر
 انسان فیلغنده آب وکلدر
 کیم دیردی کوکل کلیربو حاله
 امکان ویریور قعنا محاله
 واسعدی خیالک مسیری
 اولماز ایدی بریرک اسیری
 هر طاله التحاق ایدردی
 اکلجه سی چوقدی بوقدی دیردی

ایواه دکشدی شمدی حالت
ایلر بو اسارته دلالت
الله ییلبر ککه بر زماندر
وردم کیجه کوندور الاماندر
برآه کسلدی جسم مجروح

ایاس بک

بویولده اولان سجع وقایه لره (سجع مقید) و (قافیه مقیده) دینیلیر .

سجع مقید
قافیه مقیده

اغناات طبع و سماعه غایت حوس کلیر بر کلفتدر . سوزک
جریان طبعیسنه حلل و یره رک معنائک لفظه تابع اولسنی انتاج
ایده بیله جکنندن التزامنده احتیاطه رعایت ایدلملیدر . افاده طبعییک
داثره سندن چیقه جق اولدقدن صکره اغنائک نه اهمیتی قالیر ؟
اغنائسر اوله رق سو یللمش بر شعر طبعی اغنائت ایله یازلمش
بر نظم غیر طبعییدن البته بیک قات اغلادر .

.....

طرد و عکس — ر مصراعی ایکی شطرنندن بری تقدیم

طرد و عکس

ویا تأخیر ایدیلنجه مصراع دیگر حاصل اوله حق صورتده
سویلیوب بونلردن بر بیت تشکیل ایتمکدر .

جناب حقى ذاته نظراً بيلمك ، صفاته نظراً بيلمه مك
امكاده اولديغنى ناطق اولان :

مكن دكل خداي بيلمك ده بيلمه مك ده[*]

مصراعنك بر شطرى « مكن دكل خداي » ، ديكر شطرى
« بيلمك ده بيلمه مك ده اولوب شطر تاينك تقدیمی ويا شطر
اولك تاخیری حالده :

بيلمك ده بيلمه مك ده مكن دكل خداي

مصراعى ظهوره كله رل:

مكن دكل خداي بيلمك ده بيلمه مك ده
بيلمك ده بيلمه مك ده مكن دكل خداي

صورتسده بریت تشکل ایتمش اولور. بیت آ تی دخی طرد و عکسی
مشملدر :

هنكام جوايدير تحصيل هنر وقى
تحصيل هنر وقى هنكام جوايدير

[*] و مصراع قائلی مجرولر اولان :

on ne peut le comprendre ` on ne peut l'ignorer

مصراعندن مقتبسدر.

حافظ شیرازینک بو اسلوبده اولان :

ذوقی چنان ندارد بی دوست زندگانی
بی دوست زندگانی ذوقی چنان ندارد

بیتی ضرب مثل حکمنده در .

بالاده کی ایاتده گورلدیکی وجه ایله طرد و عکس ایکی
شطردن برینک منتظماً تقدیم و یا تاخیری صورتیله میدانه
کتیریلیرسه آکا سادهجه (طرد و عکس) دینلدیکی کبی (طرد
طرد و عکس
نام
و عکس تام) دخی دینیلیر . اما ضیا پاشاک :

کسه درگاهکه اکرام کوررلر کرما
کرما درککه کسه کوررلر اکرام

ییتده اولدینی کبی تقدیم و تاخیر غیر منتظم بر صورتده اجرا
ایدیلیرسه آکا (طرد و عکس ناقص) نامی ویریاپر .

طرد و عکس
ناقص

بر نوع تکرار دیمک اولان طرد و عکس مقبول طبع ساییم
اوله یلمک ایچون آنی وجوده کتیره جک مصراعک حقیقه
برجسته اولسی لارم کلیر .

رجوع — بر نکته‌یہ مبنی کلام سابق نقض ایتمکدر .
 رجوع اکثریا افاده ایدملکده اولان فکره قوت ویا شدت
 ویرمک مقصدیله اختیار اوانور . حسن اجرایه مقارن اولوق
 شرطیله بر صنعت مقبوله صاییلیر . عاکف پاشا قصیده
 مشهوره‌سنده :

چشم امان ایله باقدقچه وجود عدمه
 صحن جنت کورینور آدمه صحرای عدم
 دیدکن صکره بروجه آتی اجرای رجوع ایله مقصدی اولان
 مدح عدمی تقویه ایتمشدر :

غلط ایتدم نه روا جنته تشبیه ایتک
 باشقه‌در نعمت آسایش مأوای عدم

طوته لم آدده ده اولمش نعم کونا کون
 اویله نه‌محتاج تناولیدر آلی عدم

نقی دخی شیخ الاسلام محمد افندی وصفنده کی قصیده‌سنده:

نامکی نظم بلندمله چیقاردم فلکه
 ابدہ تا خازن اسرار قضائش ختام

خطابی تعقیب ایدن :

کیدره رک‌عرشه چیقارمق ده اولور، عرشه‌دکل
 ایدرم خابت امکانه وارنجبه اقدام

درکه حاسد اولورلرسه محلددر هرکس
کا ولهده ملهمة کوکله مدحک الهام

کبی سوزلری نیچون سویلهلی ؟

اسلاف ادبا بو اسلوبده دخی بد طولی ککوسترمشلرددر.
مقامات صاحبی حریرینک (مقامة سمرقندیه) ده « الحمد لله
الممدوح الاسماء المحمود الالاء الواسع العطاء المدعو تحسب اللاواء ،
مقدمه سیله ایراد ایلدیکی خطبه آثار محذوفه کک اک مشهور لر بدندر .
فیضی هندیکنک بر نسخه سی حمیدیه کتبخانه سنده موجود اولان
(سواطع الالهام) نامنده کی تفسیر شریفیه یته بر نسخه سی اوراده
محموظ بولنان (موارد الکلم) عنوانی رساله سی دخی سراپ
نقطه سزدر . بر مکتومزده بو یابده ملاحظه آتیه بی در میان ایتمش
ایدک :

- فیضی هندیکنک (سواطع الالهام) ی کبی (موارد-
الکلم) ی ده معجز عد اولنه ییلیر ، فقط بونلرله اوغراشیله جق
زمان دکلددر . بن آندن (مترجم) . درج اولنان پارچه لری نمونه
اولق اوزره یازهش ایدم . کویا اک قولایلرینی انتحاب ایتدیکم
حالده قاموسه باقه یورلش ایدم . بزم بضاعه منر آنی حل
و ترجمه یه کافی دکل . او قوجه آدم لزوم گورمش ، اطهار
اعجاز ایتمش . بز حیرتله تماشا ایدیوروز ، فقط آنکله اشتغاله

لزوم کورمیورز، چونکه دهام مهم مشاغلمز وار. مثلا اسان
(سواطع الالهام) ه بدل (مفاتیح الغیب) او قورسه البته پک چوق
زیاده استفاده ایدر. فیضی مثلا (نصاری) دیه جک یرده (رهط
روح الله) دیور. بو کلفت نه ایچون؟ نقطه قویماق ایچون ا
بز یازیمزه نقطه قورز، فقط اوچ کله ایله افاده اولنه جق معنایی
بر کله ایله افاده ایدرز. دهام مناسب دکلی؟»

بر مقاله مزده دخی ینه بو مبحثده بیان ایتدی کمز افکاره
شو فقره ایله نهایت ویرمش ایدک:

— شونی ده علاوه ایدیم که حیران کالی اولدیغمز فیضی
اگر عصر مزده بولنوب ده گوندن گونه ترقی اینمکده اولان علوم
و فنون حاضره ایله اشتغال ایتسیدی یازه جفی شیر البته اله
بولنان آثار جلیله سندن زیاده استفاده مزه موجب اولوردی .
بلکه او زمان بویله نقطه سز کتابلر یازمغه وقت بیله بوله مازدی،
بو ملاحظاتی اراددن مقصد مز گنجلر مزی حذف کبی
اضاعه اوقاتدن باشقه بر شیئه یارامیه جق اولان شیرله اشتغالدن
تخذیر در. حذفه دأثر بو قدر جق معلومات استحصالی آنلره کفایت
ایدر .

(حذف) ه (تجرید) نامنی ویرنلر بو صنعتی مشتمل اولان
آثاره (مجرد) دیرلر .

تجرید
مجرد

خیفاء - بر کلمه سی نقطه‌لی، دیگر کلمه سی نقطه‌سز اوله‌رق سویلنیلن سوز در .
 (حذف) کبی مصنعات مردوده دن اولان خیفا ایچون بدیعیات
 فارسیه ده :

نیفت مدام زینت اسلام و پشت ملک
 تختت معد و بخت مدد جیش کامکار

کبی بعض امثله رکیکه ایراد اولنور. مقامات صاحبی حریرینک
 (مقامه مراغیه) ده « الکریم ثبت الله جیش سعودک یزین واللؤم
 غض الدهر جفن حسودک یشین » جمله لر یله باشلایان مقاله سی
 خیفانک اک بلیغ عد اولنان مثالر ننددر .
 ترکیه مثال بوله‌مدق . بولنی آرزوده ایتیمورز .

رقطاء - هر کلمه سنک بر حرفی نقطه‌لی، دیگر حرفی
 نقطه‌سز اوله‌رق سویلنیلن سوز در .
 (حذف) و (خیفا) کبی مصنعات مردوده دن اولان رقطا
 ایچون بدیعیات فارسیه ده :

چون من از هجر پری رخ صنم توبه شکن
بسی آشوب کند بلبل خوش طبع چن

کبی بعضی امثلهٔ رکیکه ایراد اولنور . مقامات صاحبی حریرینک
(مقامهٔ رقطا) ده و اخلاق سید نا تحب و بمقوته یلب ، جمله لریله
باشلایان مقاله سی رقطانک اک بلیغ عد اولنان مثالرندندر .
ترکجه مثال بوله مدق . بولمنی آرزوده ایتیمورز .

منقوط - کلمه لرینک کافهٔ حروفی نقطه لی اوله رق سویلنیلن
سوزدر .

(حذف) ایله (خیف) و (رقطا) کبی مصنعات سردوده دن
اولان منقوط ایچون بدیعیات فارسیده ده :

زلفزی زیب تخنی ز بن جیشی
ز بی جز بختت ز بنت تخت

کبی بعضی امثلهٔ رکیکه ایراد اولنور .
عربی وترکی مثال بوله مدق . بولمنی آرزوده ایتیمورز .

مقطع

مقطع - صرف حروف منفصله ایله سویلینلین سوزدر .
(حذف) و (خیفا) ایله (رقطا) و (منقوط) کبی مصنعات
مردوده دن اولان مقطع ایچون بدیعیات فارسیه ده :

زدر دوداغ دوری زردوزارم
زروی ورای او آزم دارم

کبی بعض امثله ریکه ایراد اولنور .

عربی وترکی مثال بوله مدق . بولنی آرزوده ایتیورز .

موصل

موصل - صرف حروف متصله ایله سویلینلین سوزدر .
(حذف) (وخیفا) و (رقطا) ایله (منقوط) و (مقطع) کبی
مصنعات مردوده دن اولان موصل بعض بدیعیات فارسیه ده
حرفلرک ایکیشر ایکیشر، اوچر اوچر، دردر دردر و تمامها
متصل اوللرینه کوره درت قسم اعتبار اولنهرق برنجی، ایکنجی،
اوچنجی قسملر ایچون برنجی بیتک مناسبی پک ده آکلایه .
مدیغمز شورباعی مثال اولق اوزره گوسترلمشدر که مصرع
اولی (مقطع) قیلندندر :

ای درد دل آزرده از رخ اذر
مانی بر هرگز خط تو چون چاکر

غیرشکن بعد کشت کلک قضا
مشکل بکشد بشکل چنبر عنبر

دردنجهی قسم ایچون دخی مثال (مدرسه خاطره لری)
مندرجاتندن وشاعر مشهور سلمان ساوجینک آثارندن
اولان :

سسیتیش تپیش تبتیت نیست
بتپیش تنفس ستنشکست

بیتیدر که شویله او قونور :

سسیت پیش تپیش تب تن پست
بتپیش پشت تن سست شکست

اوراده بروجہ آتی بیان ملاحظہ اتمش ایدک :

— بوجہ ایله مصراعلری سراسر بتیشیک یازیلہرق
چوجقلرک قوۂ ذکاسنی امتحان ایچون درمیاں اولنور ترکیه
ایکی بیت مشهور وار ایسه ده آنلر بعض حروف منفصله بی دخی
حاوی اولدقلری حالده قاعده املایه بتون بتون مغایر اولہرق
صورت متصله ده یازدقلری جهتله بالاده کی بیتہ مقیس اولہ مازلر.

آکا قیاس اولنه جق بیت وزن دیکرده بولنقله برابر اولسه
اولسه شو اوله بیلیر :

لیبیمشه ملکیمجنم
ملکچنتسینینمجنم

السان نه مقلد شیدو ! بو ییتی معاصرین ارباب قلمدن
سرلوحه یابدیغم بیته برکتابده بنمله برابر تصادف ایدن برذات
یاریم ساعته قریب زمان صرفیله سویلمشدر . بو یله حروف
متصله دن کلام منشور ترکیبنده بیله کوجلك اولدینی حالدده کلام
موزون ، خصوصیه بر مطاع خوشمضمون انشاسی دهامشکل
اولق طبیعی بولندینی جهتله مقلد افندی یه بر آفرین اولسون
ویرلملیدر . بیت شویله اوقونور :

لیبیم شه ملک بی جنم
ملک جنتمسین بتم جنتم

معجم - هیچ بری مکرر اولماق اوزره عربی ویافارسی
حروف هجانك كافه سنی حاوی اوله رق ایراد اولنان جمله در .
مصنعات مردو دهنك اك بر باد لرندن بری ده بودر . بونك

ایچون مثال اوله رق بدیعیات فارسیه ده — معهود دالی ذال
 او قومق قاعده سنه استناداً (ندهد) ك دالی ذال اعتبار ایدلك
 اوزره — شو بیت ایراد اولنیور :

اثر وصف غم عشق خطت
 ندهد حظ کسی جز بضلال

عربی و ترکی مثال بوله مدق . بولغی آرزوده ایتیورز .
 جناب حق بویله شیلرله اوغراشان شاعر لره شعور احسان
 بیورسون .

~~~~~~+

مستزاد — بحر هزج اوزانندن اولان « مفعول مفاعیل
 مفاعیل فعولن » یا خود « مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل » و زننده
 بولنان مصراعلر « مفعول فعولن » و یا « مفعول مفاعیل » جزء لرینه
 مساوی برر پارچه ضم ایتک صورتیله میدانه کتیر یان نظمدر .
 او پارچه لره (زیاده) نامی ویربایر .
 مثال :

مستزاد

زیاده

لاله نك كوشه عرض ایتدیكى بر نیاز [ ]

سندن آلیور فیعن	ای کوکب رخشان که بنم جسم و جام
ناقص قالیور فیعن	اولسون بککا آرایش باقی بو کالم
غمدار زمانی	منع ایله امان ! ایتمه دن اوراقی بی ربک
سوسون بنی جای	اولسون (زولی) [°] نك جبهه ناکسی بکا اورنك
طالع اوله رق یار	ایلرسه اوپوزدن بنی رنگین و ضیادار
شاهنده ازهار	ارتق اولورم بن شرف و شان ایله هر بار

(ذات النطاقین — یاخود — ابن الزبیر) منظومه سنده
ذات النطاقین لسانندن اوغلنه خطاباً ایراد اولان شو پارچه لر
دخی مستزاد مثال لر ننددر :

اوغلم ، بولن آگاه	سرد ایلدیکم سوزلری اس الحركات ایت
اجرین ویرر الله	زهار عدول انطه ، صبر ایله ، ثبات ایت

§

مردایسندی میدان	شاهانه یوررسین ، یوری ای مفخر مردان
عاشوسکایک شان	برشان ده بو صورته قازان وارایکن امکان

[°] (قورنه ی) دن مقتبس .

[°] شاعرک معشوقه سی .

مستزاد طبع و سماعه خوش کلیر ، فقط زیاده سی فضله
اولماق شرطیله .

عزت ملانك :

بلبل ، یتیشیر باغری خون ایتدی فغانك
خنجر کچی دلدی یورکم تیغ زبانك
ضبط ایله دهانك
تأثیر لسانك

و :

آه ایتسه نوله بلبل دل مشهدم اوزره
جوق چکدی غم خارینی کلزار جهانك
تا بحشر اولجه
بو باع فنانك

پیتلرنده کی (تأیر لسانك) و (بو باغ فانك) ضمیمه لری
حشو کی گورینور .

الحاصل : مستزاد سویلیه جک شاعر اصحاب دقته « زیاده سی
زیاده » دیدر مه مکه چالشمیلیدر .

بعض بدیعیا بده مستزاد اوچ قسم اولوق اوزره گوستریلیور سده
عثمانلی شاعر لری آره سنده مسهور اولان بالاده تعریف اولان
صورت اولدیغندن آنکه اکتفا ایدلدی .

اعاده — بیت متقدمك آخرنده واقع اولان تله یی بیت متأخرک اولنده تکرار ایتمکدر .

اعاده

بواسلوب اوزره سویلنیلن شعره (مُعاد) عنوانی ویریلیر . معادک مطلبی وار ایسه مطلقنده دخی اکنزیا اعاده اجرا اولنور . تکرار ایدیله چک کلمه یه ادات لاحق اولمش بولندیغی صورتده ادات ایله برابر تکراری مستحسن ایسه ده اداتک ترکی دخی جاژ اولور .

معاد

اعاده بر صورت ماهرانه ده اجرا اولنماز ایسه مناسبستز تکرار لر کبی طبیعته ملال کتیرر . بومبحدده بوله بیلدی کمز اک کوزل مثال فضولینک شو غزلیدر :

ای وجود کاملک اسرار حکمت مصدری
مصدری ذاتک اولان اشیا صفاتک مظهری
مظهری هر حکمتک سنسین که کلک قدرتک
صفحة افلا که نقش ایتمس خطوط اختری
اختری مسعود اولان اولدرکه طبع با کنک
قابل فیض اوله نطقکدن صفای جوهری
جوهری معیوب اولان ناقص بئم کیم متصل
ساده در خطک خیالندن ضمیرم دقتری
دقتر اعمالک خطی حطادندر سیاه
قان دوکر چشم خیال ابتدکجه هول محشری
محشری اشکم ویرر سیلابه کر روز جزا
اولسه مقبول درکاهک سرشکم کوهری

کوهر یدر عشق بحرینک فضولی آب چشم
 لیک بر کوهر که لطف حق آکادر مشتری
 (رد العجز علی الصدر) مبحثدن مستبان اوله جفی اوزره
 آنکه (اعاده) بیننده فرق واردر .

سهل ممتنع — سویلنلمسی قولای کورندیکی حالده پک سهل ممتنع
 کوچ اولان سوزدر .

سهل ممتنعک الک بیوک زینتی کلفسنزلکدر . غایت طبیعی
 وروان اولدیغندن آنی ایشیدن « بنده بویله سوزسویلیه بیلیرم »
 دیر . ایشه او زمان آکاینه سهل ممتنع قیلیدن اولان :

« طن ایته که شویله بویله برسوز »

« کل سن دخی سویله بویله برسوز »

حطاب امتحایسی وارد اولور . چالیشیر حالیشیر ، کلفتلی
 برسوز سویلر . بو صورتله سهل ممتنعک ضدینی میدانه کتیرمش
 اولور .

سهل ممتنع منجذب اولیه جق طبیعت یوقدر ، فقط آنی
 وجوده کتیره جک طبیعت آز بولنور .

عثمانی شاعر لری آره سنده سهل ممتنع سویلیه بیله جک
قابلیتده بولنانلردن بری مشهور نابیدر . از جمله شو بیتلری
او قیلدن عد اولنمقده در :

﴿ اولدی سرمایه حیرت بکایم واتمید
بیله مم ایلیه جک کریه میدر خنده میدر

﴿ شهرتی مال ایله در معبد اسلامک ده
جامع کهنه بی وقفه جماعت کلز

﴿ یوسف کی انواع محن چککه موقوف
آسان دکل اخوانه ولی النم اولوق

﴿ اولبای نعمک عادت دیرینه سیدر
کندی اوضاعنی اباعنه اسناد ایتمک

﴿ یوق بی غرض معامله اهل زمانه ده
کچسه عبادت ایتمز ابدی جنت اولسه

سهل ممتنع نظمه تخصیص ایدلمه ملیدر . نژده ده ایلری
بولنور .

عجمده شیخ سعدینک اکر آثاری سهل ممتنع اولوق
اوزره تاقی ایدیلیور حقیقت ! بر عثمانی بیله قوتابجه فارسی
تحصیل ایدنجه «رکستان ده بن یازسه می ؟» کی واهمه لره دوشه

بیلیر . حال بوکه او کاستان شمدی یه قدر بلغای ایران طرفندن
دخی تنظیر ایدیه مه مشدر .

ارصاد — مسجع ویا مقفی اولان کلامده — صورت ارصاد
تسجیع و تقفیه سامعک معلومی اولدیغنه کوره — نهایت کلامک
نه دن عبارت بولندیغنه لفظاً ویا معنی دلالت ایده جک بر شی
ایراد ایلمکدر .

لفظاً دلالت مثال :

نیجه بر خدمت مخلوق ایله مخذول اولهلم
سائل حق اولهلم نائل مستول اولهلم

آقلم پایسه بر بحر حبت بولهلم
صله همتنه ما کبی موصول اولهلم

بزده صورت ویرهلم کندمزه قابل ایسه
کیرهلم اهل صفا بزمنه مقبول اولهلم

کتیر ای ساقی یتر ایلدک اشعال بزنی
برزماندهمی بی غش ایله مشغول اولهلم

قاله دن خاک مذلتده همان ای حاصم
مازم سوی سماسای ستانبول اولم
مترجم قاموس

بو غزلك محصول عینتاب اولدیغنی اشراب ایتمکده اولاز
مقطعندن ماعدا پیتلری مثل لهه تطبیق اولنه بیایر :
بونی اولدن ایستمه مش اولدیغنی حالده :

نیجه بر خدمت مخلوق ایله مخذول اولهلم

مصراعنی طوینجیه قافیهنک نه دن عبارت بولندیغنی آکلایان
بر سامع (سائل) دن (مشغول) ، ، (صلاه) دن (موصول) ، ،
(قابل) دن (مقبوله) ، ، (اشغال) دن (مشغول) ، انتقال ایده بیلیر .

سنبلزاده وهینک بر فکر سخینی حاوی اولان :

قابلیت اترین محو ایدهلم قابل ایسه
یز دخی جاهل مقبل کی مقبول اولهلم

پیتیه ر مضمون خفیی مشتمل بولنان :

طفل نارم یوری کیت مکتبه تنها بولدن
حرف آ تارداکه سکا رایکی بدلهجه حریف

یتی دخی بو قیلدندر .

بودرلو ارصادات — مبحثده ایضاح اولنه جنی وجه ایله
 — لزوم طبیعی گورنمدیجه اجرایی محسناتدن عد اولنمیان
 (ارشتقاق) صنعتی سونلرک آ تارنده کثرت اوزره بولنور .
 معنی دلالته مثال :

هانکی لاله چن ملاحظدر که صاقیت رول بولدی . و هانکی آفتاب فلک
 صباحتدر که نهایت افول بولدی ؟ . . . نیجه هلال درخشان اولور که بدر
 اوله دن خسوف بولور و بیجه آفتاب تابان اولور که افقدن طاهر اوله دن
 کسوف بولور .
 سنان پاشا

دیگر :

المن قیسه قیاس ایتمه دل محزونک
 یوق ایدی عقلی نه دردی وار ایدی مجنونک

باقی

مثال اولده (زبول) و (خسوف) — جمعری معلومی اولان
 ر سامع « هانکی آفتاب فلک صباحتدر که » و « نیجه آفتاب تابان
 اولور که » دینیلیر دینلمز بونلرک آلت طرفلری (افول) و (کسوف)
 اوله جنفی آ کلار .

مثال ثانیده دخی (محزونک) قافیه سنک معلومیتی اوزرینه
 « یوق ایدی عقلی نه دردی وار ایدی » دینلمسیله برابر بونی
 (مجنونک) قافیه سی تعقیب ایده چی آ کلاشیلیر .

فضولینک (کوردیکک کوکلم) ردیفلی غزلنده کی :

دیار هجرده سبل ستمدن اولدی خراب
فضای عشقده آباد کوردیکک کوکلم

بیتی دخی بو قیلدندرکه (خراب) لـ دلالتیه قافیه نک (آباد)
اوله جنی ذهنه تبادر ایدر .

(تسهیم) نامیله دخی یاد اولنان ارساد ذهن سامعی مضای
آ تینک فهمنه آماده قیله جنی ، حتی بعض کره معنای آتی بی ذهن
سامعه سویلمه دن القایده جکی جهته صنایع مقبوله دن عد اولنور .

تسهیم

لف ونشر — عبارده اول امرده ایکی یا خود دها زیاده
شیشی ذکر ایدرک بعده آ بلردن هر برینه عاقد اولان شیلری
ایراد ایلمکدر .

لف ونشر

نزدن زیاده نظمه یا قیشان بو صنعت ، که بین الشعرا کزرت
اوزره اجرا ایدیلان صنایعدندر — اول امرده وبعده ذکر
اولنان شیلر یئینده ترتیب تقابلی یه رعایت اولنمق ویا اولنماق
صورتلردن بریسیله وجوده کلدیکندن ایکی قسمه منقسم اولور .

لف و نشر مرتب
لف و نشر مشوش

برنجیسنه (لف و نشر مرتب)، ایکنجیسنه (لف و نشر مشوش) تعیر اولنور. مثلا « ابو بکر و عمر حضراتی صدق و عدل ایله شهرت بولشاردر» دینسه « صدق (ابو بکر ایله . (عدل) عمر ایله تقابل ایله جکندن عبارده لف و نشر مرتب بولنه جنی کچی بالعکس « ابو بکر و عمر حضراتی عدل و صدق ایله شهرت بولشاردر» دینسه لف و نشر مشوش بولنور. کذلک « صدق، عدلی، شجاعتی صدیقی، فاروقی، حیدری آکدیریور» عبارده سنده کی لف و نشر مرتب بونک « عدلی، شجاعتی، صدقی فاروقی، صدیقی، حیدری آکدیریور» صورتنه تحویلیله لف و نشر مشوش اولور.

بو افاده لردن آکلاشیله جفته کوره مرتب اولمیان لف و نشر معکوس اولسه ده، مخلوط بولسه ده (مشوش) وصفی آلیر . بناءً علیه لف و نشر دینیلن سی حقیقتده اوچ قسم اولدینی حالده عنوان جهتیله ایکی قسمه منحصر قالیر .

بعض ادبالیف و نشرک برنده ترتیب معکوسه رعایت اولنان، دیگرنده هیچ برکونه ترتیبه رعایت اولنمیان ایکی قسمندن برنجیسنه (معکوس الترتیب) ایکنجیسنه (مختلف الترتیب) عنوانی ویردرلر . (لف و نشر مرتب) « مقابل بو ایکی قسمدن هر برینه (لف و نشر غیر مرتب) دیمکله اکنفا ایدنلرده واردر .

معکوس الترتیب
مختلف الترتیب
لف و نشر غیر
مرتب

لف و نشر مشوش نثرده بر مقصد مخصوصه مستند اولمدقجه
 حائر لطافت اوله ماز. نظمده دخی اکثریا وزن و قافیہ الجاسیله
 اختیار اولسور. لف و نشر مرتب افسه نظمده اولدینی کبی
 نثرده دخی ترینتدن معدود اولور. آشاغیکی مثالده اول امرده
 (حرب و صلح) ذکر اولنه رق بعده حرب به عائد اولان (آلت)
 ایله (خشت خون نمون) و صلحه راجع بولسان (اشارت) ایله
 (شاخ شجر زیتون) ایراد ایدلمشدر:

. . . ایشته منظور کز اولدینی وجه ایله حرب و صلحه آلت و اشارتدن
 کنایه برالمزده خشت خون نمون و برالمزده شاخ شجر زیتون اولمعه ایکسندن
 برینی انتخاب و قبول بیورکز. . . کامل پاشا

ینه تله ماق ترجمه سندن اولان شو پارچه دخی بونک نظیر یدر:

بنی بشر علی ما هو علیه واقف حقایق (خبر و شر) اولمدقلرندن درجه
 (حظ و نقر تله یه) کوره بر شینک (له و علی بنده) حکم ایدر لر ایسه ده بوراده
 اوله اولیوب . . .

بالاده کی مثالارده گوردیکی اوزره لف و نشر ایکسر ایکسر
 اولدینی کبی اوچر اوچر و دردر دردر دخی اوله بیلیر .

استطراد

صورت اخیرده اوله رق فردوسی طوسی طرفندن شاهنامه ده
ایراد اولتان واوته دن بری شاعر لرك نظر تقدیرینی جلب اتمش
بولان :

بروز نرد آن یل ارجند
تیغ وختجر بکرز و کند

بریدودرید و شکست و بست
یلان راسرو سینه و اودست

بیتلر نده اول امرده (تیغ ، خنجر ، گرز ، کند) ذکر اولته رق
بعده تیغه عائد اولان (برید) ایله (سر) ، خنجره مناسب بولتان
(درید) ایله (سینه) ، گرزه راجع اولان (شکست) ایله (پا) ،
کنده ملایم بولتان (بست) ایله (دست) ایراد ایدلمشدر .

لف ونشر مشوشك مقبول اولسی مأله هیچ بر کونه
قاریشیقانی موجب اولماسیله مشروطدر . هله سوء ایهام بونده
اک زیاده احتراز ایدیله جک بر شیدر . مثلا :

کوله کی اتم اول ذلیله قیاس
متساوی اولور می تاج و مداس

و :

قارہ طاشمی کرانبہا ، زری
 ہندک اوغلی۔ حسینہ بکزری
 بیتلر نندنہ کی لف ونسر مرتب مداسک تاجدن ، حسینک ہندک
 اوغلندن مقدم ایرادیلہ لف ونسر مشوش حالہ کتیریلہ جک
 اولسہ میال ترتیب اولان ذہن و ہلہ مداسک کولہیہ ، تاجک
 ذیلہ ، حسینک قارہ طاشہ ہندک اوغلنک زرہ مقابل طوتلمش
 اولدینغہ ذاہب اولور . مقصود ایسہ بونک تمامیلہ خلاقی اولمق
 اوزرہ کولہی تاجہ ، ذیلی مداسہ ، ہندک اوغلنی قارہ طاشہ ،
 حسینہ زرہ تشبیہ ایتمکدر .

او یولدہ سوء ایہسامہ قرین اولہ جق لف ونسر مشوشلر
 صنایع مقبولہ دن عد اولنمقدقدن باشقہ قطعاً مردود اولور .
 قائلنی در خاطر ایدہ مدیکمز :

کورن اول غمزہ مردمشکار و چشم شوخک دیر
 طعبدر ایتمش آمیزش غزال و شیر بریردہ

بیتندہ کی لف و اشر مشوش ضرر سزدر .

تنسیق — صیره ایله ذکر اولنه جق شیرلی آشاعیدن
یوقاری یاخود یوقاریدن آشاعی ترتیب اوزره ایراد ایلمکدره.

ترتیب آشاعیدن یوقاری اولدینی حالدده (تنسیق ارتقائی) ،
یوقاریدن آشاعی بولندینی صورتده (تنسیق انحطاطی) دینیاپر .
تنسیق ارتقائی به مثال :

شیر خوارلر بشیکنی، چوجقلر اکلندیکی یری، کنجیلر معیشتکاهنی،
اختیارلر کوشه فراغنی، اولاد والده سنی بدر عائله سنی نه درلوحسیات
ایله سورسه انسانده وطنی او درلو حسیات ایله سور .

کمال

تنسیق انحطاطی به مثال :

پدرک، برادرک، بنم مکتبده او قود بغمز یازمه «صحف شریف حالا
زدمزده محفوظدر .

بو ایکی درلو تنسیقدن برینک دیگری مقامنده اجراسی
بعضاً سوزه بیوک بر او یغولسزلق ایراث ایده جکی جهته مقامک
بولردن هانکیسنه دها الویرشلی بولندیغندن غفلت اولناملیدر .

حضرت ابن الزبیر لسانندن اوله رق امام حسین اقدمزده
خطاباً ایراد ایلمش اولان تسلیات آتیده اولاً (انیس جان

بتول)، ثانیاً (فروغ قلب علی)، ثالثاً (حفید پیغمبر) ذکر
اوله رق تسبیق ارتقائی به رعایت ایدلمشدر :

السلام ای امیر آل رسول

السلام ای انیس جان بتول

السلام ای نهفته نورجلی

السلام ای فروغ قلب علی

السلام ای شهید غبرور

السلام ای حفید پیغمبر

بوراده بالفرض تسبیق انحطاطی گوزه دلش اولیدی خلاف
مقام اوزره سوق کلام ایدلمش اولوردی .

مثال آئیده وطنه مقابل کله جکی ایچون (مربع) ک ابتدا ،
خارج وطن ایله تقابل ایدله جکی ایچون (مثلث) ک بعده ذکر
ایدلمسی دخی انواع تسبیقدندر :

عقل «مربع باشقه در» مثال باشقه «فضیه سنک حقیقته به قونده حکم
ایلیورسه وجدانده «وطن باشقه در» خارج وطن باشقه «سوزیسک
صحنه او قونده اعتماد ایدیور .

کال

تغلیب — ایکی یا خود دها زیاده شیدن برینی دیگرینه
 ویا دیگرلرینه غالب عد ایده رک او وجه ایله ایکیسنی یا خود
 هپسنی برلکده تعیر اتمکدر .

مثلا (فضولی) بردانه اولدینی حالده (فضولی) واقتدارجه
 آ کا قریب اولان شاعر لر (یعنی (فضولی و امثالی) دینیله جک
 یرده (فضولیلر) دینیلیر که فضولی سائرلرینه تغلیب ایدلمش
 اولور. کاظم پاشانک بر مرثیه سندن اولان شو بیتده کی (ایوبلر)
 تعیری بوکا محاملدر :

باخصوص اول شهریار عالم توفیق کیم
 صبر بی پایانشه ایوبلر حیران اولور

ضیا پاشانک بطم آتینی دخی بو بایده بزه بر ایکی مثال
 گوسترمکده در :

ایراندہ کلن هنرورانک
 آرایش هر بری جهسانک

ایراندہ ظہور ایدن افاضل
 دهرک فضلاسنه مقابل

ایتدی هنر آوران اعجام
 احیای علوم دین اسلام

بیضاویلر   زغخیریلر
 شیرازیلرله   جوهریلر
 هپ اولدی اوخا کدن نمودار
 آنلردر ایدن علومى اظهار

ابوبکر و عمر ایله حسن و حسین حضراتنه (عمرین) و (حسین) ، آنا ایله بابایه (والدین) و (ابوین) ، آی ایله کونشه (قرین) اطلاقى دخی تغلیب قیلندندر . جناب فاروق حضرت صدیقدن افضل اولماقسه برابر آنک تغلیبی (عمرین) دیمک (ابوبکرین) دیمکدن اسهل اولدیغنه مینیدر . حسن مجتبانک حسین کربلایه تغلیبی دخی هم کندیسنگ بیوک برادری اولسندن هم ده (حسین) دیمک (حسینین) دیمکدن اسهل بولمسنندندر . (والد) لک (والده) یه ، (اب) ک (ام) ه ، (قر) ک (شمس) ه تغلیبی ایسه حقیقی اولسون اعتباری اولسون مذکرک مؤننه غالب عد اولمسنندندر . تغلیبک بو درلوسنه (متناسیندن برینک) تغلیبی) تمیر اولتور .

تغلیب متکلم ایله مخاطب و عاتبیدن عبارت اولان اشخاص بلائه بیتنده دخی جریان ایدر .

متکلم مخاطب و عاتبیدن اقوی اولداغندن ایکسسه تغلیب اولندیغنی حاله مخاطب یالکز غائبه سبتله دهاقوتلی بولندیغندن آجق آ کا تغلیب اولتور . غائب مخاطبه ، غائب و مخاطب متکلمه تغلیب اولنه ماز .

متكلمك مخاطبه تغلیینه مثال :

بن و سن - سن و بن - بن و سز - سز و بن بزوسن - سن و بز -
بز و سز - سز و بز یازیورز .

متكلمك غائبه تغلیینه مثال :

بن واو - او و بن - بن و آنلر - آنلر و بن - بز و او - بز و آنلر -
آنلر و بز یازیورز .

مخاطبك غائبه تغلیینه مثال :

سن واو - او و سن - سن و آنلر - آنلر و سن - سز و او - او و سز -
سز و آنلر - آنلر و سز یازیورسکز .

اشخاص آره سنده جاری اولان بو تغلیب قاعده سنه نظرآ
کمال بکک برمکتو بندن اولان شو عبارده (جهلی) مقامنده
(جهلمز) دینلمک لازم کلیردی :

لاقیردی بی یالکز کندی اوزریکه آلوبده مناسبتسز سوز سویله .
ماهیات علوم یازمقده یالکز سنک دکل، همیزک، طوبعزک جهلی مانعدر .

اکمال - برعباره ایله افاده اولنسان معنایی عبارۀ اخری اکمال

ایرادیله اتمام ایتمکدر .

آشاغیده قوس الجنده کوستریلس عباره لر اکمال قیلندندر:

هیچ برزونی متصرف اولی کتم عدمدن برابر کتیرمه مشدر دیاده
مال اطلاق اولور نه وار ایسه اقدام ایله طوبلایر (سعی ایله وجوده
کلیر) .

کمال

انسان کندی سعیله یاشاملیدرکه زمانک قیچی نیلسون، (حیانتک لذتی طویسون .
 کذا

رحم ایت که غریب و درد مندم
 (بی مونس و یار و مستندم)
 فضولی

مرد اولان کذبہ تنزل ایتمز
 (ذلت کذبہ تحمل ایتمز)
 نابی

آنی سن لطف ایله ایله بنده
 (عفو و اکرا ایله ایت شرمنده)
 وله

بخت ایتسه ایدر جهانی الزام
 (رسوزله ایدر فحاشی افحام)
 شیخ غالب

آلدی سخن عزم راه قیلدی
 (هد هد کی قصد شاه قیلدی)
 وله

شیخ غالبک (حشو) مبحثده ایراد اولنان :

هنکام هر مده سوتلشدر
 پیر اولدیغی دمه سوتلشدر

و :

واری هله سوتلشدرک سوز

قالشی مکر دبتلشدرک سوز

بیتلرینک ایکنجی مصراعلری اکیال قیلندن عد اولنه ماز .
 حشوی اکیال صامق اکیالی حشو ظن اینک کی دقاسزلکدن
 ایلری کلر) .

جناس — که (تجنیس) نامیده دخی یاد اولنور — ایکی
لفظك معناری مختلف اولدینی حالده تلفظ ویا کتابتده
یکدیگره مشابه اولسیدر .

جناس تام
جناس غیر تام

لفظین بیننده مشابهت کامل ویا ناقص اولمقدن خالی
قالیه جنی جهتله جناس اول امرده (جناس تام) و (جناس غیر
تام) عنوانلریله ایکی قسمه آریلیر .

جناس تام ایکی لفظی تشکیل ایدن حروفك نوع ، عدد ،
ترتیب ، هیئت جهتلیله متفق اولسندن حصوله کلیر . بو اتفاقه
« وجوه اربعه ده اتفاق » تعیر اولنور که آنسز جناس تام تحقق
ایتمز . هیئت حرکه وسکوندن عبارتدر .

جناس تام بسیط
جناس تام مرکب

جناس تام (بسیط) ویا (مرکب) اولمق اوزره ایکی نوعدر .
جناس تام بسیطه مثال :

باشقه بر قوت ویرر جنسکاورانك (قلب) نه
(قلب) لشکر کاهده اولدقجه حضرت منجلی

دیگر :

ایدر ارافة (دم) حسرتکله چشمانم
ترجم ایت نیمه (دم) در اسپر هجرآم

فضولینك :

کرچه ای دل یار ایچون (بوز) ویردی (بوز) محنتسکا [*]
ذرهجه قطع محبت ایتدک رجحت سکا

[*] بوراده «بوز ویردی» بوز کوستردی «توجه ابتدی دیمکدر»

(بوز ویرمک) ماده سی شمدی بومعناده قوللا تلبور .

ییتی دخی جناس تام بسیط . مثاللرندندر . سنبلزاده وهینک :

ایله وقتکی ضایع دیمه قیش (یاز) اووقو (یاز)
مصراع مشهور یله اسماعیل صفا اقدینک :

بکرم هفته ده برنامه بو (یاز)
یاز جقسهک دیدیکم وجه ایله (یاز)

ییتی ده او جمله دندر .

جناس تام مرکبه بر قاچ مثال :

دست کوتاهمزی ایتمهش الله رسا
منبع جودینی بوقسه المزله (قاپارز)
بزه ویرسونی خدا آب حیات توفیق
خضری بولسهق ره ظلمتده کلاهن (قاپارز)

عزت ملا

سویلرکن او سوزلری (قیزاردی)
هم حظ ایدر آه هم (تیزاردی)

صفا

فریادی آنک دکلی (واهی)
بلبلده بیلیری آه و (راهی)

وله

سودیکم باق بونه مهلك (یاره)
یاقیشیری بونی آجسق (یاره)

وله

بالذات بولدیغی معرکه لردن برینی مصور اوله ذرق قابونی

سلطان سلیانک لسانندن صدور ایتدیگی روایت اولتان
و فردوسی طوسینک :

زسم ستوران دران پهن دشت
زمین شش شد و آسمان کشت هشت
بیتندن مقتبس اولوق اوزره یرک ، کوکک یدیشر طبقه اولدی
اعتبار مشهورینه کوره سویلنلمش بولتان قطعه آتیه بوراده
اخطاره شایاندر :

اودکلو حیقدی توز یردن هوایه
سکزقات کوک اولوب یر (آلی) قالدی
چریدن طولدی طول و عرضی ارضک
عدویه قاچه جق یر (آلی) قالدی

(سیفی) نامنده بر شاعرک شو بیتنده کی (مویه) و (ناله)
جناسلری دخی بو قیلدندر :

دوندی جسم ضعیف پر ناله
مویه دن مویه ناله دن ناله

بوراده (ناله) لردن برنجی و ایکنجیسی قریاد دیمک اولدینی
حالده اوچنجیسی قلم تلی معناسنه کلن (نال) ایله (ه) اداتندن
مرکبدر . (مویه) لردن برنجیسی حافظ شیرازینک :
خنده و کریمه عشاق زجای دکرست
می سرایم بشب و وقت سحر می مویم
بیتنده بر مضارعی بولتان و سوزشله آغلامق معناسنه کلن
(موییدن) مصدرندن اسمدرکه ینه مشار الیهک :

نماز شام غریبان چو کریمه آغازم
بویبای غریبانه قصه پردازم

مطالعنده جمعی گوریلور . ایکنجیبسی قیل دیمک اولان (موی)
ایله ینه (ه) ادا تندن مرکبدر .

جناس مرکبده لفظین املاده متفق اولور لر ایسه آکا

(جناس متشابه) نامی ویریلیر ؛ بالاده کی مثالرده اولدینی کبی .
جناس متشابه
جناس مفروق

بالعکس املاده مختلف اولور لر ایسه آکا (جناس مفروق) تسمیه
اولتور . بوضورتله جناس مرکب دخی ایکی نوع اولمش اولور .
جناس مفروقه مثال :

دیدیلر اولدی بر ایکن (ایکی شکر)
چبقدیدلر خارجه برر (ایکن شکر)

قائلی مجهولز اولان یات آتی منفور بر جناس مفروق حاویدر :

رحساریکی ای دلبر (آینه) یه بکز تدم

وه وه نه خطا ایتدم (آینه) یه بکز تدم

جناس مفروقده مرکبک تامیله ایکی کلمه دن ترکیب ایتیمی

شرطدر . بویله اولیوب ده بر کلمه ایله دیگر کلمه نك بعض اجزاسندن

ترکیب ایدر ایسه آکا (جناس مرفو) نامی تخصیص اولتور .
جناس مرفو

مثال :

یوقکن کونشک اشئ (۳۰ ما) ده

براش کور بوردی شه (۳۰ ما) ده

صفا

شوراسی ده اخطاره شایاندر که (مجموعه معلم) ده بیان

اولندینی اوزره ماقبلنده حروف معزوله دن بری بولنمق شرطیله
نون ایله بیتن کلمات مستثنی اوله رق علی العموم ایکی ساکن ایله
نهایت بولان کله لره الحاق اولنه جق (ایله) اداتنک تخفیفاً (له)
صورتنده تحریری جاژ اولدیغندن سنبلزاده وهینک :

جاهله جاهله رفعتی کلیر عالده

مصراعی کبی عباره لرده (جناس متشابه) متحقق اولماز. بو ایکی
(جاهله) دن هانکیسی (جاه) لفظی محتوی اعتبار اولنورسه
آنک (جاه ایله) صورتنده یازاسی واجب اولور . بناءً علیه
(جاه ایله) ایله (جاهله) بیننده جناس مفروق بولنور .

صیره سی کلنس ایکن سویلیه لم کهینه (مجموعه معلم) ده بیان
اولندینی اوزره حروف مد ایله بیتن کلماته لاحق اوله جق (ایله)
اداتنک تخفیفی جاژ اولدیغندن مشهور سرورینک تاریخ
آتیسنده تعمیمه اوله رق کورستردیکی (بایله) املاسی قبول
اولنه ماز :

بایله یازدی قلم بت ایدیجک تاریخین
قشله ده ایتدی بنا والده سلطان جام

بونک هر حالده (با ایله) صورتنده یازاسی واجبدره ایکی
صورتله یازیله بیلیر ششیلر واردر اما بونلر آنلردن دکلدر .
اسلاف شعرانک بو بابده کی مسامحعلری نظر استحسان ایله
کوریهله مک طبیعیدر .
کله لم جناس غیر تامه :

بونده جناس تامك شرط حصولی اولان « وجوه اربعه ده اتفاق » بولمیبوب وجوه اربعه دن برنده اختلاف بولور .
لفظین متجانسین یالکیز نوع حروف جهتیله مختلف اولور لر ایسه آکا (جناس لاحق) دینیلیر. بوده اختلافك اولده، وسطده،
آخرده بولنسنه گوره اوچ قسم اولور .

جناس لاحق

اولده بولندیغنه مثال :

بدرکزک طریق ادب و تربیه سنه (سالک) وهوا وهوسه غلبه ایله
نفسکزه (مالک) اولمیسکز .
کامل پاشا

دیگر :

کلامک فائده سی بشریتک نوعیتیه (قائم) و بناه علیه بر کوزل سوز
ناطبقتله برابر (دائم) اولور .
کال

دیگر :

تبیاتی بوق بو طلمک آکا کیم اعتماد ایدر
(فرح) کلیر (ترح) کیدر ترح کلیر فرح کیدر

وسطده بولندیغنه مثال :

بربلده ده وار (تمکن) ایله
کست شرف ایبت (ترسن) ایله

دیگر :

دل کیسه به ایلز (نملق)
اول خلق ایله ایتمه مش (تخلق)

آخرده بولندیغنه مثال :

طرحلر ایچنده کی متعدد ایرماقلر بوبری آردنجه جریان ودوران
ایدهرک بعضیسی کال سرعتله دائر و بعضیسی یاواش یاواش طولاشه
طولاشه سالکله تارک و فارغ اوله مدینی منبع قدیمی ستمنه (سائل)
و (سائر) اولوب . . . کامل پاشا

لفظین متجانسین یا لکز عدد حروف جهتیله مختلف

جناس ناقص

اولورلر ایسه آ کا (جناس ناقص) دینیلیر. بو دخی اختلافک
اولده ، وسطده ، آخرده بولمنسنه گوره اوچ قسم اولور .
اولده بولندیغنه مثال :

هر کیمده که طرز انشایه استطاعة ما اوله خضر سرتیز حسد وستیز
ایله جریج ال (خلد) و غایت غوایت ایله «الاعداء من عادائک بالحسد»
جیمینده (مخلص) اولور . اوچی زاده

دیگر :

بر مسئله ده عقل ونقل تعارض ایدنجه حجت بالغه قدرت اولان
عقلک حکمی (اول) ونقل آنکله (مؤول) اولدیغیون علمی شریعت
اشتغال معقولات ایله مکلف اولدیغی . . . کال

دیگر :

بو محبت اساس (ایمان) در
باغیان بر طاقم (لثیمان) در

دیگر :

اوغملای مایه دار حس (حسن)
سنی بندن کوزل بیلیرسین (سن)

وسطده بولندیغنه مثال :

کوستردیکم مراجعتی کورمه نابجا
(الجا)ی قرط فاقه ایله ایتده (التجا)

صفا

آخرده بولندیغنه مثال :

بزه ای (باد) (بادی) پریشانی اولورسه کده
طوقن کاهی اوزلف تاروماره هرچه باداباد

سنبلزاده وهی

مثال اخیرده اولدیغی کبی آخرده زائد حرف واحد اولور
ایسه آکا اکریا (جناس مطرف) دینیلیر . بردن زیاده اولدیغی
صورتده آکا دخی اکریا (جناس مذیل) تعبیر اولنور: (بلا
— بلاغت) (صلا — صلابت) (نوا — نواذب) کبی .
لمظین متجاسین یالکز ترتیب حینله مختلف اولور لر ایسه
آکا (جناس قلب) دینیلیر . قلبک تاه ویا ناقص اولسنه کوره
جناس قلب ایکی قسمه آیریلیر . تام ولور ایسه (قاب کل)،
ناقص اولور ایسه (قلب بعض) ناهنی آیر .

جناس قلب
قلب کل
قلب بعض

قلب کله مثال :

اوکنه ابر سیاهی چکه رک
ایتدی بهان (کلف) بدری (فلک)

قلب بعضه مثال :

نیچه ظالم اللش پامال
ایتمز (اهمال) ایدرسده (امهال)

دیگر :

الهی دکدر سوزم افتخار
تسلویه (مادر) ایچونر (مدار)

جنایت کتابتنده بولسدیغمز صیره ده سویلدیکمز شو
مصراعده دخی قلب بعض موجود در :
(جان) لر ایچنده قالدی (نابی)

لفظین متجاسین یالکز هیئت جهتیله مختلف اولورلرایسه
آکا (جناس محرف) دینیلیر .
مثال :

جناس محرف

شیرک ایچنده شهرتی آرنار چالنسک
اوصاف (ورد) عارضی (ورد) زبان اولور

لاادری

جناس خصوصنده حرف مشدد حرف مخفف حکمنده در .
بناء علیه « جاهل یا مفرط و یا مفرط اولور » قول شهورنده
جناس محرف متحققدر .

جناس خط
جناس تصحیف
جناس مصحف

(جناس خط) و یا (جناس خطی) تعمیر اولتان جناس — که
آکا (جناس تصحیف) و (جناس مصحف) دخی دینیلیر —

نقطه اختلافدن ویا کتابتده مشابه اولان ایکی حرفدن برینک
نقطه لی ، دیگرینک نقطه سز بولنسندن عبارتدر .
بر ایکی مثال :

بونه احسان آتیدر که دوچار اولدیعمز چار موجه اضطرابک
اوزرینه بر (بری) (بزی) مسکن و ماواسنده ضرورت واحتیاجدن (بری)
ایلدی ! کامل ماشا

—
خلفی مستعد ایش (یوریدی)
مکه وادیلرین دومان (یوریدی)

—
(تسخیر) عیون ایدر نگاهک
(تسخیر) درون ایدر نگاهک

—
چکمه بیهوده زجت ای مطرب
بو (تغنی) دکل (تغنی) در

—
دیرسهک اوله یم کالی (حائر)
تضییع زمانی کورمه (چاژ)
فضولینک بیت آتیسنده کی (رحمت) ایله (زجت) دخی
بو یله در :

ای فضولی اولدک افغان ایتدک زجت سکا
رحم قلبدک خلقه افغانکله زجت ویرمدک

تفینک طاهر افندی نامنده بر ذات حقنده کی شو قطعه سندن
دخی جناس خطی طاهر اولقده در :

بزه طاهر افندی کلب دیش
التفاتی بوسوزده طاهر در
مالکی مذهب بزم زیرا
اعتقادمه کلب طاهر در

جناسک دها بعض انواعی بولنه بیلیرسه ده ذاتاً یک ده جدی
صورتده اوغراشیله جق بر شی اولمدیغندن بر قدرینک اراشه سیله
اکتفا السب گورلدی .

محتاج ایصاح اولمدینی اوزره سوزحد ذاتنده گوزل اولمدقن
صکره جناس آکا گوزللك ویره مز . مع هذا حسن ذاتی بی
حائر اولان بر کلام ایچون حسن عرضی عد اولنور . هله
طبیعیلك دینیان مزیت جلیله هیچ بر وقت تجنیساته فدا
ایدلمه ماید .

اشتقاق — بر ماده اصلیه ایله آندن مأخوذ اولان بر اشتقاق
ویا دها زیاده کله بی یا خود بر ماده اصلیه دن مأخوذ اولان ایکی
ویا دها زیاده کله بی عباره ده جمع ایتمکدر .
بر قاچ مثال :

قیمت (شعر) ی ایدن همت (شاعر) کی پست
شاعرک مسکنت جائزه جویانه سیدر

(حق) لی بی حقنزی امعان ایله تفریق ایدهلم
طور تلاش ایته اقتدی اینی (تحقیق) ایدهلم

حقك البتہ قولى ثابت اولور
طفل (ساكت) دليل (مسكت) اولور

بن ككه صبارهم (دیم) اويله
(دیسه لر) (سویله) (سویلرم) شويله

دل فرقتزده ذاتاً (محزون)
سن ده برقات دهها (تحزین) ایته

نه صایار سین بکا (مشاغل) کی
او یله شیلرله (اشتغال) ایدهلم

ایلیش مولی (تجمل) دن (جال) ك بی نیاز

(قول) اصحاب (تقول) لایق اصفا دکل

شکرکیم ایتدک (عمل) (ملت) اسلام ایله

بوکون (غابن) اولان (مغبون) اولور بوم (تعابن) ده

(ارصاد) مبحثده ایما اولندیفی اوزره صنعت اشتقاق
اجراسی لزوم طبیعی یه مستند اولمق شرطیه مقبول اولور
(شبه اشتقاق) دینیلن و حقیقتده بر ماده دن مشتق اولیان
ایکی کله نك تلفظ ویا کتابتده یکدیگره بکزه مسندن عبارت
بولنان صنعت - که :

شبه اشتقاق

قالیری باصره خالی خیال خالندن
مصراعنده کی (خیال) و (خال) کی کله لر بیتنده تحقق ایدر -
اکزاد باز دنده شبه اشتقاق «اشتقاق» کی جناسه ملحق عد اولمقده دره .
باقینک ینه (ارصاد) مبحثده ایراد اولنان :

المن (قیس) ه (قیاس) ایتنه دل محزونک
یوق ایدی عقلی نه دردی واریدی مجنونک

ییتی دخی شبه اشتقاق مثاللرندندر . وقتیه بیت آتی بی آکا
تقلیدا یازمش ایدک :

(قیس) ه دکدر خطراتم (مقیس)
محبس شاهین بلادر سرم

مراعات نظیر - که (تناسب) (توفیق) (اثلاف) (تلفیق)

مراعات نظیر

ناملریله دخی یاد اولنور - تضاد صورتنده اولیه رق معنی
جهتیه متناسب اولان ایکی ویا دهها زیاده شیئی عبارده جمع
ایتمکدر .

(جمعیت) دخی آنک نام دیگر یدر . بولندیغی عبارته (جمعیتی)

دینیلیر .

طبیعت شاعرانه تناسبه طاشق اولدیغندن کندی محصولاتنک
بو زیور دلفریب ایله مزین اولسنی انهماک درجه سنده آرزو
ایدر . بناءً علیه مراعات نظیر اک طبیعی صنایعدن اوله رق آثار
ادبیه ده ، خصوصیه اشعارده کثرت اوزره بولنور .
برخیلی مثال :

اک بیوک جهانگیرلردن اولان اسکندر روی دیوزنک (آیاغنه)
کیتدیکی و فاتح سلطان محمد ملا کورانیکنک دائما (النی) اوپدیکی نمونه
عبرت اوله حق وقایعدندر .
کال

ینه او عصر ایچنده ایدی که اوروپاده لوتر پروتستانلق نامنه (بر)
مذهب جدید آچهرق اصحاب (تلبی) (ایکی) یه (تقسیم) ایش ایدی
کذا

ارکان اربعه نامیه مشهر اولان و دولتک قوای معنویه سی حکمنده
بولنان درت ذاتک برنجیسی ملکتمده ارتسا ومداهنه تک موجودی صاییلان
شمسی پاشا ایسه ایکنجیسی ده (صدیقی برعزم) ، (عمری برتوفیق) ، (عثمانی
برفدا کارلق) ، (حیدری برجلادت) ایله ۱۰۰۵ تاریخنده و محمد نالت
زماننده اکری ملحه کبراسنک قازانلسته سبب مستقل اولان مرقوم
خواجه سعد الدین ایدی .
کذا

آداعه که (شاعر) سوزی البته (یالان) در

فضولی

باقی قالان بو (قبه) ده بر خوش (صدا) ایش

باقی

حسرت (عید) ایله (ماه نو) ی دنیا کوزه در

وله

(زنجیر) دن بو شامش (دیوانه) در صاتیور

وله

شجاعت عرض ایدرکن مرد (قبطی) (سرفت) ن سویلر

راغب پاشا

آمید (نشوه) در بزه هپ (دردسر) ویرن

وله

ایدرمی (ساز) سینهم دکه بر (مضراب) دن (فریاد)

وله

مثال (بجر) درونکده صاقلا یوب (کهر) ک

هنر عالفه میل اتمه وار ایسه هنرک

سید وهی

رونادر (نشئه) سنده هپ تفاوت عالمک

(ساقی) صنعک ولی (جام) جهان پیراسی بر

حکمت بک

بعضاً مثلاً بر بیتده تناسب تکرر ایدر . از جمله باقینک :

دامن شاهد معنایه بری دست اوره ماز

چوق اولور کرجه سرفکری کریبانه چکر

بیتده (دامن) کریبان) ایله، (دست) دخی (سر) ایله متناسبدر .

شیخ الاسلام یحیی افندینک شو بیتی بونک نظیر ایدر :

(بجر) ایسه ک ده (فطره) ناچیز کوسنر کندیکی

کوکله کیر ای کوکل اول (غنجه) نک « شیم » کی

تناسبك تداخل ايتديكى اولور . مثلا موصلی اسعدك
مشهور اولان :

ایام انبساط ایله در لذت حیات
طوفان غمه آدمه لارعی عمر نوح
بیتمده (ایام) ایله (حیات) و (عمر) ، (طوفان) ایله ده (نوح) ،
(نوح) ایله ده کذلک (عمر) ، (آدم) ایله دخی کذلک (نوح)
متاسبدر .

بعض ادبانك (تشابه اطراف) نامیله یاد ایلدکری صنعت
— که سوزی ابتداسیله متناسب بر صورتده انتها پذیر ایتمکدن
عبارتدر — مراعات نظیر قیلندن عد اولنور .

تشابه اطراف

مثال :

... فقط برده « اونقاپ ظلماينك ماوراسنه تعلیق نظر اولنورسه »
نازنین دلربای تمدن نظر فریب افکار اوله جق برزینت وسلطنت ایله
عرض دیدار اتمکله باشلار که بدایع پسند اولان کوکلر ایچون « حسن
اندامنه مفتون اولماق احتمالک خارجنده در »
کال
(ایهام تناسب) دینیلن ومعنای غیر مقصوده گوره بینلرنده
مناسبت اولان لفظلر که جمعندن عبارت بولشان صنعت دخی
مراعات نظیره ملحقدردر .

ایهام تناسب

مثلا فضولینك :

صو ویرر هر صمعدم کوز یاشی تیج آهمه
کیم دوکم قان سپرک صالحه مهرین ماهمه

مطلوعنده قصد اولنان معناسی (حجت) اولان (مهر) لفظی غیر مقصود بولنان (گونش) معناسنه گوره (صبحدم) و (سپهر) و (ماه) ایله متناسب دوشدیکندن ایهام تناسب تحقق ایتشدور. مشارالیهک یوقاریده بالمتناسبه ایراد اولنان بر غزلندن اولان :

مهر صالمازسین بکا رحم المیزسین یونجه کیم
سایه تک سودای زلفک پایمال ایلر بنی

ییتنده کی (مهر) لفظنک (سایه) ایله مناسبتی ده او یولده دره (جامی) نامنده بر شاعرک اولان بیت آتی ده آنلره بکزر :

مهرم که اولدی عالمه روشن کونش کی
بر ذره کین ای مه نامهربان سکا
حاکف پاشانک :

هر کسک قسمتی یوقدن کلیر اما بیلمز
یری وار عالمه من ایلسه سلوای عدم

ییتنده دخی ایهام تناسب موجود دره، زیرا بوراده قصد اولنان معناسی (منت) اولان (من) لفظی غیر مقصود بولنان (قدرت حلواسی) معناسنه گوره (سلوی) ایله متناسبدر.

وصل، فصل — وصل عطفدن، فصل ترك عطفدن وصل، فصل

عبارتدر .

وصل ایله فصل کله لر، ترکیب لر، جمله لر بیننده جریان ایدر .
 وصل عطف و تشریک ادواتشدن بریه اجرا اولنور . بو
 ادواتک ترکیله ده فصل حاصل اولور . بولردن (و) اداتشک
 صورت استعمالی خیلی زماندن بری مباحث مهمه صیره سنه
 کچمش اولدیغندن ارل امرده (جمعه . علم) ک آلتیجی نسخه سنی
 اشغال ایدن مقاله و اویهنک اصلی اولان بد مفصلک بروحه آتی
 درجه لزوم گورندی :

و

عربیده، فارسیده اولدیغی کبی لسانمزده دخی ادات عطف
 اوله رق مستعمل اولان (و) جمع ایچوندر . مفردلری، ترکیب لری،
 جمله لری بربری اوزرینه عطف ایدر .

(عطف) لغتجه (اماله) دیمکدر . معطوفی معطوف عایه اماله
 ایتدیکی ایچون واوه (عاطفه) دینیلیر .

عربیده «واو مطلقاً جمع ایچوندر» دینامسی واوک معطوف
 ایله معطوف عایه بیننده ترتیبی ایجاب ایغه مسندندر . مثلاً « جاء
 زید وعمرو » دینلده بو آدم لک مجرد کلمه کاری بیسان ایدلش
 اولور، هانکی سنک اول و یا صکره کلدیگن افاده مقصود اولماز .
 لسانمزده ایسه واو اکثریا جمع ایله برابر ترتیبه دلالت ایدر .
 مثلاً « محمدنانی وسایم اول اک بیوک جهان ایرلردن ایدیلر » دیمک
 محمد تانینک زمانا سایم اوله تقدمنی گوسزه چکی جهته « سایم

اول و محدثانی اک بیوک جهانگیر لردن ایدیلر ، دیمکه ترجیح اولنور . ایکنجی صورتده واو یالکنز محمد ثانی ایله سلیم اولی اک بیوک جهانگیر لردن اولق خصوصنده جمع ایدر . برنجی صورتده ایسه آنلری بو خصوصده جمع ایتدکن باشقه بینارنده کی ترتیب زمانی بی دخی گوسترمش اولور ، عربیده واو عاطفه دائماً مفتوح اوقونور .

مثال :

بالعز والشرف .

فارسیده ایکی درلو استعمال اولنور : حروف مددن برینی و یا های رسمیه بی تعقیب ایدر سه بر رأیه کوره مضموم ، رأی دیگره کوره مفتوح اوتونور : ضم ایله تلفظی غالبدر .

امثله :

بالا وزیر — ابرو زلف — بندکی و اخلاص — دیده و دل سائر حرفلردن برینی تعقیب ایدر سه — کندیسی اوقونماز . یالکنز ماقبلتی مضموم اوقودر :

امثله :

زیر و بالا — زلف و ابرو — اخلاص و بندکی — دل و دیده .

اخطار

عربی (ولکن) دن بوزمه اولان (ولیکن) ک واوی دائماً

مفتوح او قونور. (ولیکن) دن مخفف اولان (ولیک) ایله (ولی) دخی بویله در. انتهى

واو یالکز حروف مددن (ی) حرفی تعقیب ایتدیکی وقت یرینه کوره ایکی صورت جائز اولور، یعنی هم آریجه تلفظ اولنه بیلیر هم ده ماقبلنی مضموم او قوده بیلیر. مثال :

جهان را (بلندی و پستی) توبی [*]
ندانم چه هرچه هستی توبی

قردوسی

دیگر :

بای مدرسه از جنس (عالی و سافل)
خراب کشت و خرابیات همچون معهور
امیدی طهرانی

لسانم زده واو عاطفه عربک و بعضی عجمک استعمالنه اقتفاء
فتح ایله قوللانیدیگی کبی عجمک واوی نم ایله تلفظ اجمک و یا
ماقبلانک ضمیمه اکتفا ایلمکدن عبارت اولان ابکی درلو استعمالنه
اقتفاء دخی قوللابیلیر.

دیمک اولیور که بزبواداتی اوچ صو، تله استعمال ایدیوروز.
واو مفتوحه یی عربی و یا فارسیدن، ضم ایله او قونان و ماقبلنی
مضموم او قودان واوی فارسیدن آلمسز.

[*] بویله یالری اهل لسانک تشدید ایله ه او قودقلمی اولور.

بوناردن قتح ویاضم ایله او قوتانه — ماقبلندن فصل اولندیغی
 ایچون — (واو مفصوله) ، ماقبلنی مضموم او قودانه — ماقبلنه
 وصل اولندیغی ایچون — (واو موصوله) تعیر اولنور .
 کرك واو مفصوله نك ، كرك واو موصوله نك لسانمزده مواضع
 استعمالی تعیین ایدلك لازم کلیور . بناءً علیه ایضاحات آتیه بی
 اعطایه مجبور بولنیورز :

حروف مددن ، حروف املادن بر یله ویا های رسمیه ایله
 بیتن هر درلو کلماتدن صوکره واو مفصوله کلیر .

امثله :

بكا وسكا — صو وانك — یالی وكوشك — كلدی وكبتدی —
 بجره وقاپاق — صحرا وجبل — عدو وحلیل — والی واهالی —
 دانا وینا — کیسو ورخسار — شادی وناشادی — صحرا ودکیز —
 دریا وکیلر — کورلی وهریده — کدی وپلک .

اخطار

نژده (شادی وناشادی) قیلندن اولان عطفارده واهان
 دائماً مفصوله صورتندء تافظ اولنور سهده نظمده بالاده گوستریلن
 شیوه ایرانه اقتفاءً ماقبلنك ضمیله اکتفا دخی اولنه بیلیر .

انتهی

حروف مذکورده دن ماعدا حرفلر ایله بیتن کلماتدن صوکره
 یرینه کوره واو مفصوله ویا واو موصوله کتیر یله بیلیر . بوناردن

هانکیسنک نروده ایراد ایدیله جکی بیلنمک ایچون معطوف ایله
معطوف علیه دقت ایدلمک لازم کلیر .

معطوف ، معطوف علیه تعیر ایتدیکمز کله لرده — که واو
بونلرک آره سنده بولنه جقدر آتی احتمال واردر :

برنجیسی ایکیسی ده عربی — ایکنجیسی ایکیسی ده فارسی
— اوچنجیسی بری عربی ، دیکری فارسی — دردنجیسی بری
عربی ، دیکری ترکی — بشنجیسی بری فارسی ، دیکری ترکی
— آلتنجیسی ایکیسی ده ترکی اولوق احتمالیدر .

برنجی ، ایکنجی ، اوچنجی احتمالره کوره واو موصوله
کتیریلیر .

امثله :

عدل واحسان — آب وتاب — امنیت وآسایش .

ادیات ایله (تاریخ وسیر)

سنبلراده وهی

ترازوسی (مهرومه) آسمان

عزت ملا

(عقل ودانس) بونی جزم ایتسونمی

باپی

دردنجی ، بشنجی ، آلتنجی احتمالره کوره واو مفصوله

کتیریلیر .

امثله :

درایت و چالشقنلق — پدر و اوغل — قاش و کوز .
فاضی اوله (دعواچی و محضر) دخی شاهد

صنیا پاشا

اوچنجی احتمالده معطوفک عربی ویا فارسی اولسی ایله
معطوف عایهک عربی ویا فارسی اولسی باینده فرق اولدینی
کبی دردنجی ، بشنجی احتمالارده دخی کرك معطوفک ، کرك
معطوف علیک عربی ویا فارسی اولسی باینده فرق یوقدر .

امثله :

آسایش و امنیت — چالشقنلق ودرایت — اوغل وپدر .
لسانمزده استعمال ایدلمکده اولان (قومیسون) (قومیسر)
کبی بعض کلمات اجنیه دخی بو بایده کلمات ترکیه حکمنده در ،
یعنی بونلردن بری معطوف ویا معطوف علیه اولدینی زمان —
مقارنی نصل کله اولورسه اولسون — و او مفصوله کتیریلیر .
رأی عاجزانه مزه کوره لسانمزده و او مفصولهک دائماً فتح
ایله استعمالی انسیبدر . شو قدر وار که بعضاً نظمه بو و اوک
حرکه سی اماله ایدلمک لازم کلنجه — فتحه تک اماله سندن ظهوره
کله جک هجته ضمه تک اماله سندن حاصل اوله جق ثقلت ترجیح
اولنه رق — اسلوب فارسی به اتباعاً ضم ایله او قونور .

مثال :

ایده منضم ینہ اولکی کپی کشور رومہ
چکوب صاغہ صولہ شمشیر بران سراندازی
شمالاً نخجوان وکنجہ (و تفلیس) و شروانی
جنوباً شهر زور و بصرہ (و بغداد) و اہوازی
تغی

واوموصولہ نك ماقبلہ ویردیکی ضمہ دخی نظمده بعضا امالہ
ایدیلیر . ایشتہ نفعینک :

شمالاً نخجوان وکنجہ و تفلیس و شروانی
جنوباً شهر زور و بصرہ و بغداد و اہوازی

بیتده کی (نخجوان) ایلہ (گنج) ، (شهر زور) ایلہ
(بصرہ) آره سندہ واقع موصولہ لرك ، ماقبلرینہ ویردکاری ضمہ
اویولده او قونور .
ضیا پاشانک :

عقل و جمال و عشق آله اولای بر زمان
مصراعنده کی (عقل) ایلہ (جمال) آره سندہ واقع
موصولہ نك ضمہ سی امالہ ایدلمکده اولدیغدن بویابده بر مثال اولیور .
حال بوکہ (جمال) ایلہ (عشق) بیتده واقع موصولہ نك ضمہ سی
امالہ ایدلیور . بناءً علیہ مصراع نظمده موصولہ نك امالہ لی ،
امالہ سز استعمالنه شاهد طوتیلہ بیلیر . دقت اولسه بیت نفعینک
دخی بوقیلدن اولدینی آ کلاشیایر .
روحی بغدادینک ، فضولینک ، ناینک :

﴿ اول زاهدك آغلار (یر و كوك) حالته یارین

﴿ بو بزنده قالمشز (سن و بن)

﴿ آغلر (ظالم و آج و عریان)

مصراعلری کی ضیا پاشانك :

سندندر الہی ینہ بو (مکر و بو) قتنہ

مصراعنی دخی موصولہ نك استعمالنہ دائر اتخاذا ایتدیكمز قاعدہ ینہ موافق بولہ میز، چونکہ قاعدہ مزہ گورہ ایکی کلمہ ترکیه ینتسده موصولہ بولنہ ماز . حال بوکہ روحینك فضولینك مصراعلرنده (یر) ایله (كوك)، (سن) ایله (بن) آرسنه موصولہ کتیرلمشدر . ینہ قاعدہ مزہ گورہ بر کلمہ عربیہ ایله بر کلمہ ترکیه ینتسده موصولہ بولنہ ماز، حال بوکہ مصراع نابیسده (ظالم) ایله (آج)، (آج) ایله (عریان) آرسنه کدلك موصولہ کتیرلمشدر . (مکر) ایله (بو) آرسنه موصولہ کتیرمکده بو قیلدندر، چونکہ (مکر) عربی اولدینی حالده (بو) ترکیدر . نائلی قدیمک :

نه آکلادك بو سماع و بو نایدن صوفی

مصراعنده کی (بو سماع و بونای) دخی (بو مکر و بو فتنه) ینہ بکزر . بو ایضاحاتدن آ کلاشیلیرکه (جان و کوکل — آج و بی علاج — تک و تنها) کی ذاتاً لسان ادبجه مقبول اولیان کهنه تعیراتک موصولہ ایله استعمالی طوغری دکدر . (بای) لفظنک ترکی اولسنه گورہ ضیا پاشانك :

چون بای وکدا خا که برابر کیره جکدر
مصراعنده دخی بو هجنت موجود در .

شوراسنه دقت اولنماید که — دردیجی، بشنیجی، آلتنجی
احتمالاً مستثنی اوله رق — و اوک بالاده گوستریلن مواضعده
مفصوله و یا موصوله صورتنده ایرادی اساساً تلفظک سهولت
و عذوبته مستند بولندیغندن، یعنی هانکی صورت لسانه ثقلت
و یرمیورسه او ترجیح اولنه جفندن قاعدهٔ موصوله صورتنده
تلفظی لازم کلن و اوک بعضاً مفصوله صورتنده اوقونمسی
اولی گوریلور .

مثال :

بطریق الاملا یازمغه تنزل بیورر ایسه کنز (تشکر و دعا) ایلم .
ادهم پرتو پاشا
بعضاً دخی مفصوله صورتنده تلفظی واجب اولور .

مثال :

ملل تمهنه دن اولین پایهٔ ترقیده اولانلرک بیه عوامندن لاقل نصفی
اوقویوب یازمق بیلیر . حال بوکه ملتزمک بیکده بری نامنی (تصریر و بلکه)
قراشدن عاجز در .
کال
(شرعاً و نظاماً) (طوعاً و کرهاً) (لساناً و قلاماً) (مالاً و بدناً)
کبی لسانمزده مستعمل اولان تعبیرات عربیه ده کی و اولر نژده
دائماً مفصوله صورتنده اوقونورسه ده نظمده موصوله صورتنده
دخی ایرادی تجویز اولنور .

مثال :

(خلقاً وخلقاً) مشابیهین رسول الله سن
 غمیه کلشنسرای مصطفای سین یا حسین

کدخدازاده عارف

قابل انکار دکدر که عبارده مفصوله اولسون موصوله
 اولسون برقاچ واولک تعاقبی لسانمه ثقلت ویرر . مثلاً کمال بکک
 « بر ذهن متفکر اویله عرش اعلائی الوهیته قدر ایصال ایدلمش
 بر حالک عمومیت اعتباریله حس و تقدیر و تعریف و تصویرینه
 نره دن مقتدر اولسون ؟ » عبارده سنده (حس) (تقدیر) (تعریف)
 (تصویر) کله لرینک آره لرنده بر برینی تعقیب ایدن واولر نه درلو
 اعتبار ایدیلیرسه ایدلسون لسانه ثقیل کلیر . اک خفیفی (حس)
 ایله (تقدیر) ، (تعریف) ایله (تصویر) بینلرنده کی واولری
 موصوله ، (تقدیر) ایله (تعریف) بیننده کی واولی مفصوله
 صورتنده او قومقدر . جال بوکه بونده ده او قدر سهولت و عذوبت
 اولمدینی آشکاردر .

بوسوز مشار الیهک کلمات قدیمه سندن معدوددر . مؤخرآ
 وجوده کتیردیکی آثار جئیده آره سنده بویله اوچ واولی بر عبارده
 تصادف اولنه ماز صائیرز .

نفعینک :

فیض استعداد ذان کورکیم ایتمش تا ازل
 جذبہ سی خورشید و ماه و آسمانی مولوی

پیتده ایکی واولک تعاقبتدن بیله بر درجه یه قدر ثقلت حس
اولنیور . حال بوکه :

جذبه سی خورشیدی ، ماهی ، آسمانی مولوی

دینلیویرنجه او ثقلتدن اثر قالمیور . هله :

شمالاً ننجوان وکنجه و تغلیس و شروانی
جنوباً شهر زور و بصره و بغداد و اهوازی

پیتی حامل اولدینی واولر نه قدر تنقیل ایدیور ! حال بوکه :

شمالاً ننجوانی ، کنجه پی ، تغلیسی ، شروانی
جنوباً شهر زوری ، بصره پی ، بغدادی ، اهوازی

صورتنه قونلیویرنجه پک لطیف اولیور او ثقلت واولرک
اجتماعندن ، بولطافت ینه آنلرک اندفاعندن حصوله کلیور .
ضیا پاشا :

سفیان ، جعدده یه ، شیره ، ابن ملجیه
مصراعنی یا کیلوبده :

سفیان و جعدده و شمر و ابن ملجیه
صورتنده یازمش او ایدی بکنیا یرمی ایدی ؟ مع هذا :
یا خواب و یا خیال و یا خود برفسانه در
مصراعنی نیچون واولرک اسقاطیله :

یاخواب ، یاخیال ، یاخود برفسانه‌در [*]

صورت‌تنده یازمامش اولدینی بیلنه‌مز .

بورایه قدر ویردیکمز ایضاحات کله‌لری عطف ایدن واوه
عائددر . بر آزده ترکیب‌لری ، جمله‌لری عطف ایدن واودن بحث
ایده‌لم :

ترکیب‌لری ، جمله‌لری مسجع اولسون اولسون عطف ایدن
واو مفصوله صورت‌تنده کلیر .

بر ایکی مثال :

... بنی نوعمز اوچ درت بیک سنه دن بری بونجه (باران بلا
وَ خونا به استیلا) طوقان‌لرینه اوغرامش ایکن (اسرار طبیعی ادراک
وَ خعیای معرفتی استدر که) صرف ابتدکی اقدامات سایه‌سنده اوبله بر
مرتبه‌اعتلایه واصل اولشدر که تصوری عقل‌لره حیرت و پرر . کال

آچلدی غنجه طوماری و معلوم اولدی مضمونی

فضولی

اوق دکدی و یاره حاصل اولدی

شیخ قالب

کل بچدی و نوپار بچدی

وله

[*] (یاخود) تعبیر فارس‌سندگی (یا) نک قصری تجویر اولشمایدر .

یاشا بو خصوصده نفی کی :

برق اوران دستکده تیغ برکهر میدریاخود

طرزنده شعر سویلین اسلاقه پیرو اولمش دیک اولور .

واولرك تعاقبندن حاصل اوله جق ثقلتك اندفاعي بونلرك
ممکن اولدینی قدر تقلیل استعمالنه توقف ایدر . لزوم قطعی
گورلمدکجه واولك تکریرندن اجتناب ایدلملیدر .
دقت اولنسه آکلاشیلیر که برعباره ده واونه قدر آزاو لورسه
اوقدر ساده اولور . لسانمزك اصل لطافتی ایسه ساده لك ایچنده
بولنور .

اوتهدن بری معنایی اوقدر نظر اعتباره آلیوب لطافتی
طمطراق الفاظده آرایان ار باب قلم طرفندن بر طاقم لزومسز
تکلفاته بوغلمش اولان لسانمزك بوتکلفاتدن تجرید یله ساده -
لکنك ، لطافتك اظهاری زمانی چوقدن کلشدر .
برسوزنه قدر طبیعی سو یلنیر ، نه قدر طبیعی یازیپر سه
اودرجه ساده ، اودرجه لطیف اولور . فصاحت ، بلاغت دینیان
شیلرك طبیعیلکده آرانلمسی لازم کلیر . سوزه تکلف قارشدینی
کی فصاحت ، بلاغت آرهدن چیقار . ضیا پاشانك :

چیقدیجه لسان طبیعتندن

البته دوشر فصاحتندن

سوزی پك طوغریدر .

تکلف ایله فصاحت ، بلاغت هیچ بر وقتده برلشمه مش
اولدیعی حالده بونلری تکلفده آرامق غریب اولمازمی ؟
لسانمزك طبیعیکی محافظه ایچون دقت اولنه جق شیلردن
بری ده یوقاریده کوسترلیدیکی اوزره واولك نقایل استعمالیدر .

بزم واوه احتیاج جز او قدر آذر که بر محرر من ایچنده ولو بردانه اولسون واو عاطفه بولنماق شرطیله بر جلد یازه بیایر. شو حالده واوک استعمالنی ایستدیکمز قدر آزالده بیایرز .

فرانسزلرک (پونقتو آسیون) دیدکاری (اصول تنقیط) ی
لسانمزک شیوه نحریرینه تطبیقاً قبول ایتلی یز، چونکه بو اصول
افاده نك انتظامنه، ساده لکنه زیاده سبله یاردیم ایدیور . بوراسی
آز چوق یازی ایله اشتغال ایدنلرجه مصدق اولمق لازم کایر .
بر زماندن بری بو اصولی استعماله باشلامش اولان محرر لر مزه
بونی قبول ایتدکلرندن طولانی تعریض ایدنلرک، مقلده، بلکه ده
مبتدع نظریله باقاندلرک سوزلرینه باقلماز . نصل باقلسون که
روایت کوره میلاددن ایکی عصر اول اسکندر یه عامامسی طرفندن
قوللانمغه باشلامش ، مؤخرآ تلاحق افکار ایله تقصانی ا کمال
ایدلمش اولان بو اصولی عامامی اسلام دخی استعمال ایتشلردر ؟
حالا المزده بولنان قرآن کریم نسخهلرینه کور مکده اولدیغمز
(سجاوند) تعیر اولنان اشارات نه در ؟ اصول تنفیطدن باشقه
بر شیمیدر ؟

ایناحدن مستغیدر که انسان تکلم ایدرکن مرامنی تصور
ایتدیکی وجه ایله افاده ایده بیلیمک ایچون آره صیره سوزی
کسمکه لزوم کورر . بو کسیتیلر مختلفدر . بعضاً آز ، بعضاً
حوقجه اولور . جمله اولور که ختامنده بر نفس آله جق قدر
طوریلور . پر کلیرکه سوز بر قاچ نفس آله جق قدر ودها زیاده

کسیلیر . هر نه صورتله اولورسه اولسون بو کیفیته (وقف) دینیلیر .

(سامی) بك اقدینك (اصول تنقیط و ترتیبی) عنوانی اثرنده دیدیکی کبی — یازی سوزك تصویر ی اولدیغندن — آندهده بو کسینتیلره رعایت ایدلمك لازم کلیر بر متکلم سوز سویلرکن برینه گوره وقفه نه قدر رعایت ایدرسه مر امنی اودرجه آچیق و مؤثر اوله رق افاده ایدر . كذلك بر محرر یازی یازارکن وقف اولنه جق یر لری نه قدر مکمل کوسترسه یازیسنی تصویر ایتمکده اولدینی سوزه او درجه او یدر مش اولور . بناءً علیه هر لسانده اولدینی کبی عثمانلیجهده دخی اصول تنقیطك مناسب وجه ایله قبولی ضرورت حکمنی آلیر .

بعض ارباب قلمك بو اسسولی قبولده متعصبانه تردد گوستر شلری نایجادر . بو بابده مقنع بر دلیل قبول آرانیه جق اولورسه بالاده بیان اولدینی اوزوه وقتیه علمامن طرفندن قرآن کریم نسخه لرینه (سجاوند) دینیلن اشاراتك وضعنه ضرورت مس ایش اولسی وهنوز زیور ایدی مطهر ون اولان مصاحف شریفه نك بو اشاراتی حاوی بولمنسی کافیدر ظن ایدرز .

استطراد

ائمة علم قرائندن (ابو حفص محمد بن طیفور السجاوندی) طرفندن تعیین اواندیغنه کوره آیات کریمه یه وضع اولنان اشارات شولردر :

- م — ط — ج — ز ص — لا .
 م — وقف لازم اشارتیدر که طورلمدینی حالده معنائک
 تغیر ایدهجکی یره وضع اولنور .
- ط — وقف مطلق اشارتیدر که طورلق مدار حسن بیان
 اولان یره وضع اولنور .
- ج — وقف جائز اشارتیدر که وصل وفصلنده بأس
 اولمیان یره وضع اولنور .
- ز — وقف مجوز لوجه اشارتیدر که برجهتله وصلی دیگر
 جهتله فصلی مناسب اولان یره وضع اولنور .
- ص — مرخص لضرورة اشارتیدر که مابعدی ماقبلندن
 مستقی اولمدینی حالده سوزک اوزا مسندن طولایی نفسک
 انقطاعی جهتله طورلمغه مجبوریت گوریلن یره وضع اولنور .
- لا — لاوقف علیه اشارتیدر که طورلق جائز اولمیان یره
 وضع اولنور .
- اشارات قرآنیه آرهسنده بعضاً (ك) دخی گوریلور بو
 (كذلك) اشارتیدر که بر اشارتک صیره ایله ایکی دفعه وضعی
 لازم کلنجه تکراردن احترازاً ایکنجی مرتبهده وضع النور .
 انبی
- شو ایضاحاتی اعطادن مقصدمن اصول تنقیطک لساتمزده
 دخی استعمالی الزم اولد یعنی وقبول اولنمامسنی التزام ایدنلرک
 فکری هرجهتله واهی بولندیغنی اثباتدر .

لسانمترك ساده لگنی محافظه ، لطافتی اظهار ایچون تقلیل استعمالنه لزوم کورنمکده اولدیغمز واوه بدل (ویرکول) دیدکلی (،) اشارتی قوللانه بیلیرز . شو قدر وارکه بونی (،) صورتنه تحویل ایدرز ، چونکه اوروپا خطلری صولدن صاغه یازلدینی حالدیه بزم خطمز بالعکس صاغدن صوله یازیلیور . بز ویر کولی عیناً قبول ایده جک اولساق کله یه ، عباریه یوزینی چویره جک یرده آرقه سنی چویرمش اوله جغندن باشقه قلممترك یوریشنه دخی موافق کلز . .

سامی بك افندی (اصول تنقیط و ترتیب) ده ویرکوله (فاصله) عنواتی ویرمش . ذهنی افندی (المنتخب) ده (سکتیه) دینلمسنی تاسیب ایش . بواسلردن هر برینک ویرکولک کوردیکی خدمته مناسبتی اولدیغندن هانکیسی اختیار ایدلسه اولور . بز شمديلك (فاصله) تعیرینی اختیار ایدیورز .

سامی بك افندیك شایان تدقیق اولان نه کور اثرنده فاصله ایله اشارات سائره یه دائر خیلی ایضاحات ویرلشدر . یرینه کوره واوه بدل فاصله استعمالته قرر ویرلگدن صکره بونلردن هانکیسنگ نروده ایرادی انسب اوله جتی جتی قالیر . بوراسنگ تعینی سابقه بك ایشیدر . شو قدر وارکه بر آدم یازی یازارکن واو ایله فاصله دن برینی ترجیح ایده بیامک ایچون شو ایکی شیئه دف ایتلیدر :

— وضوح .

لفظه نأد اولان سلاست ایله معنایه متعلق بولنان وضوح سوزك ایکی بیوک بیدار مزیتی اولدیغندن بونلره هر یرده رعایت اولنق ، یعنی سهولتله او قونونه میه جق ، سهولتله آکلاشیله میه جق سوز یازلامق لازم کلدیکی کبی و او یا خود فاصله و ضعنده دخی بورالری کوزه دلمک اقتضا ایدر . چونکه و او بعضاً سلاستی ، فاصله ده بعضاً وضوحی اخلاص ایدم بیلیر . مثلاً فردوسینک :

بروز نبرد آن یل ارجند
بتیغ و بختجر بکرز و کند

بریدودریدوشکست و بیست
یلان راسروسینه و پاودست

بیتلرینی ترجمه ده « محاربه گونی او پهلوان غالب قلیج و خنجر و گرز و کند - ایله سائر پهلوانلرک باشلرینی و ککوکسارینی و آیاقلرینی رالرینی کسندی و بیرتدی و قیردی و باغلا دی » دیه جک اولسه ق سلاستی بر سوز سویلمش اولیز . بوده شو او قاجق عبا ده طقوز و اوک اجتماعندن نشأت ایدر . بالاده کی افاداتدن آکلاشدینی اوزره و او نه قدر آراستعمال اولنورسه شوؤ لسان عثمانی به اودرجه رعایت ایدلمش اولور . بناءً علیه ثرده ممکن اولدینی قدر ولو ایکی و اوک اولسون تعاقبه میدان ویرلمک لازم کلیر . اما نظمده بعضاً بر قاج و اوک تعاقبی ضرورۃ تجویز اولنور .

مثال :

مرتبی^۱ مسلمان و پیود و کبر و ترسادر

نضی

اوج و اوی حاوی بولتان بومصرای نثره تحویل ایده جک
اولسحق و او ایرادینه قطعا لزوم کورمیوب « مسلمانک ، یهودک ،
کبرک ، ترسانک سر یسیدر » دیرز .

بر زماندن بری بعض ارباب قلم فرانسزجه ده اکثریت اوزره
جاری اولان اصوله توفیقاً معطوف بردن زیاده اولنجه اولکننده
ویا اولکیلرده فاصله ایله اکتفا ایلدکلری حالده معطوف اخیری
واو ایله ایراد ایتمه باشلامشردر .

مثال :

مشار الیهک مزیت ادبیانه سی ایسه عاکف باشادن ، رشید پاشادن
و حتی ضیا پاشا مرحومدن ده عالیدر .

بجموعه ابوالضیا

بو صورت لسانمزده بر قاعده مطرده حکمنده طوتیله ماز ،
چونکه معطوف احیرک بویله و او ایله ایرادینه لروم کورلدیکی
پک آزدر . حتی دقت اولنسه بالاده کی عبارده (و حتی) ده کی
واوک لزومسز اولدیعی آکلشایر .

بوندن طولایسدر که اک بیوک ادیبلمن معطوف اخیرک
اویله و او ایله ایرادینی التزام ایتیسورلر ، اکثریا آنده ده فاصله
ایله اکتفا ایدیورلر .

مثال :

ایکجیسی ده (صدیقی برعزم) عمری بر توفیق ، عثمانی بر فدا کاراق ،

حیدری بر جلادت ایله (۱۰۰۵ تاریخنده و محمد ثالث زماننده اگری
ملحمة کبراسنک قزانلسته سبب مستقل اولان مرحوم خواجه سعد الدین
ایدی .

بوراده « وحیدری بر جلادت ایله » دیمک طبیعی اوله میه جنی
جزئی ملاحظه ایله تسلیم اولتور ظن ایدرز .

اخطار

معطوف اولان (سائر) و (سائره) کله لرینک هر حالده و او
ایله ایرادی واجبدر . مثلا « ادبیات حکمیات و سائره » دینیلیر ،
« ادبیات ، حکمیات ، سائره » دینیله مز .

(جزمی) نك برده شو عباره سنه باقه لم :

معارضلره ماجرای و جزمینک سن و حالنی تعریف ایدره رك قصیده بی
وعی یه عرض ایتدیلر . نوعی ایسه نهایت درجه ده دلدادة لیاقت
فوق الغایه اهل پرور بر ذات ایدی .

بوراده فاصله ایله « ماجرای ، جزمینک سن و حالنی »
دینلمیوب ده و او ایله « ماجرای و جزمینک سن و حالنی » دینلمسی
— کذاک فاصله ایله « نهایت درجه ده دلدادة لیاقت ، فوق الغایه
اهل پرور » دینیلوب ده و او ایله « نهایت درجه ده دلدادة لیاقت
و فوق الغایه اهل پرور » دینلمه سی نه دندر ؟ یوقاریده
سویلد کلمزی اونوتماش ایسه کز یوسؤاله یك قولای جواب
ویره بیلیرسکز . نه دیمش ایدک ؟ عباره ده و او ایله فاصله دن برینی

ترجیح ایده بیلیمک ایچون لفظه تاند اولان سلاست ایله معنایه متعلق بولنان وضوحه دقت ایلمک لازم کله جگنی سویلمه مشمی ایدک؟ بونک ده سببی بعضاً واوک سلاستی ، بعضاً ده فاصله تک وضوحی اخلاص ایده بیله جکی اولدیغنی گوسترمه مشمی ایدک؟ ایشته «ماجرائی وجزمینک سن وحالنی» ده واو، «نهایت درجه ده دلداده لیاقت ، فوق الغایه اهل پرور» ده دخی فاصله ایرادی بو نکته لره مبنیدر .

دقت اولسون ! (ماجرائی) دن صکره فاصله ، (لیاقت) دن صکره واو کتیرسه برنجیسنده وضوحه ، ایکنجیسنده سلاسته خلل کلزمی ؟

ایشته نا بمحل فاصله تک وضوحی ، کذلک نا بمحل واوک سلاستی آز چوق اخلاص ایده بیله جکی بومثال ایله ثابت اولور . بورالری دقایق لساندن معدود در . افاده ده وضوحی ، سلاستی اخلاص ایتمک ایچون حسن طبیعت لازم . یوقسه دائماً کورلدیکی اوزره او یله طبیعت سزلر بولنور که تعقیدی وضوح ، منافرتی سلاست ظن ایدر لر . ایشته بالاده واو ایله فاصله دن هانکیسنک ترده ایرادی اسب اوله جفی مسئله سنی سلیقه یه حواله ایدیشمز بوندن طولاییدر .

انسان حسن طبیعتله حسن تحصیل جمع ایتمایدر که کوزل سوز سویلمکه مقتدر اوله بیلسون . حسن طبیعت خدا داد بر سرمایه در که تحصیل ایله نما بولور .

انتهای بند

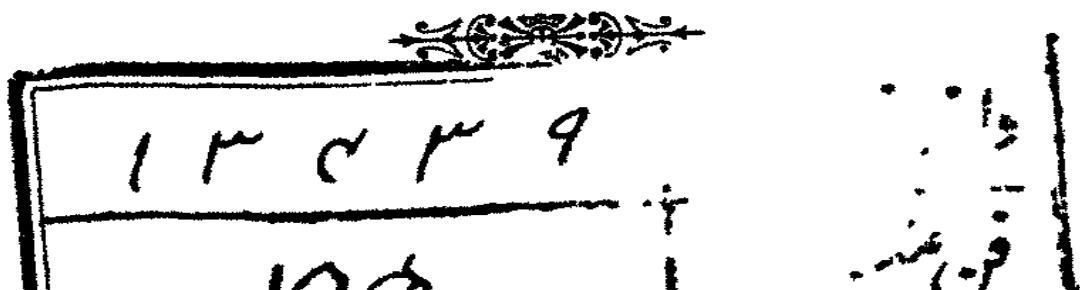
ذهنی ایدیی ویرکوله (سکتته) دینلمسنی (المقتضب) ك
 صرف تمسندده شو عبارده ده تنسیدب ایشدر :

— بونلردن ما عدا ندا واستفهام ونقل وتمثیل وتفصیل
 وفصل وتوقف علامتی اولوق اوزره شو اشاراتی استعماله دخی
 لزوم واردر : (۶۱ :) شوکا : (تقطین) و شوکا ( )
 (قلامتین) و شوکا « (نعمتین) دیملیدر که اولکیسی ایکی طرناق
 کسنیسی وایکنجیسی ایکی طرناق نشانی دیمکدر . شوکاده ،
 (سکتته) و ققطه لیسنه (منقوطة) دیملیدر .

ایشته بو صورتله مشار ایسه دخی اصول تنقیطك قبولی
 ترویج بیوریور .

واودن صکره عطف وتشریک ادواتندن (دخی) و آنک
 مخفی اولان (ده) ایله اجرا ایدیلن وصلار شایان دقدر .
 مثلا « کتابتده اولدینی کبی خطابتده دخی (یا خود) خطابتده ده
 مهارتی وار ایدی » عبارسندده وصل واجب اولدینی حالده
 « کتابتده اولدینی کبی خطابتده مهارتی یوق ایدی » عبارسندده
 جائز اولماز ، چونکه بوندده « خطابتده دخی (یا خود) ده »
 دینیله جک اولسه مباحوث عنه اولان ذانک بوشیلرک ایکیسندده ده
 مهارتی اولدینی گوسترلش اولور . مقصود ایسه آنک کتابتده
 اولان مهارتی خطابتده اولدیغنی افاده در .

برنجی جلدك نهایی

« اصطلاحات ادبيه » دن برنجى جلدك فهرسى :

صحيفه	صحيفه
٦٥ قافيه	٣ افاده مخصوصه
٧١ حروف قافيه	٥ اخطار
٧١ روى	٦ سحر حلال
٧٨ تأسيس	٨ استخدام
٧٨ قافيه مؤسسه	١٠ حسن تعميل
٧٨ دخيل	١٤ شبه حسن تعميل
٧٨ ردف	١٤ ائتلاف
٨٠ قيد	١٤ لفظك معنى ايله ائتلافى
٨١ وصل	١٥ جزالت و رقت
٨٢ خروج	٢٦ لفظك وزن ايله ائتلافى
٨٢ مزيد	٢٨ لفظك وزن ايله كال ائتلافى
٨٢ نآثره	٣٣ لفظك لفظ ايله ائتلافى
٨٣ ملاحظه مخصوصه	٣٤ معنائك وزن ايله ائتلافى
٨٤ رديف	٣٥ معنائك معنى ايله ائتلافى
٨٦ مردف	٣٦ حشو
٨٧ حركات قافيه	٣٦ حشو مفسد
٨٧ اشباع	٣٩ حشو غير مفسد
٨٩ توجيه	٤٠ حشو قبيح
٩٠ مجرى	٥١ حشو مليح
٩١ نفاذ	٥٣ حشو متوسط
٩٢ انواع روى	٥٦ تجاهل عارف
٩٢ روى مقيد	٥٧ نكته صامت ياخود تكلم

صحیفه	روی مطلق
۱۱۳ حروف املا	۹۳ تقطیع اعتباریه قافیه‌نگ
۱۱۳ حروف مستخلفه	انواع
۱۱۳ حروف مد	۹۳ قافیه مترادفه
۱۱۳ حروف معزوله	۹۳ قافیه متواتره
۱۱۴ استخلاف	۹۴ قافیه متدارکه
۱۱۴ عزل	۹۴ قافیه متراکبه
۱۱۸ یاء معروقه	۹۵ قافیه متکاوسه
۱۱۸ یاء مجهوله	۹۵ صیوب ملقیه قافیه
۱۲۲ شعر	۹۶ سناد
۱۲۳ نظم — نثر	۹۶ اقوا
۱۲۴ استطراد	۹۶ اکفا
۱۲۹ بلاغت	۹۸ ایضا
۱۳۰ کلامده بلاغت	۱۰۰ ایطاء حلی
۱۴۰ متکلمده بلاغت	۱۰۳ قافیه شایگان
۱۲۰ مقتضای حال — مقتضای مقام — اعتبار مناسب	۱۰۳ ایطاء حی
۱۴۰ ذوق	۱۰۴ عیوب غیر ملقیه قافیه
۱۴۴ ذوق سلیم	۱۰۹ قافیه معموله
۱۴۴ سلامت ذوق	۱۱۰ قافیه غیر معموله
۱۴۴ سلامت حس	۱۱۱ دو قافیتین
۱۵۰ شعره مرقص، طرب	۱۱۱ متقرن
مقبول، مسجع، متروک	۱۱۲ محجوب
قسملریه تقسیبی	۱۱۲ ذو القوافی
۱۵۰ تنظیم شعره دائر بعض	۱۱۳ صاحب
ملاحظات	۱۱۳ قافیه اصلیه
۱۵۲ مصراع	۱۱۳ قافیه ملحقه

صحیفه	صحیفه
۱۸۴ ترانه — دو بیت	۱۵۲ مصراع آزاده
۱۸۵ مثنوی	۱۵۳ مصراع بر جسته
۱۸۶ مربع	۱۵۴ بیت
۱۸۸ پنجس	۱۵۵ بیت القصید
۱۸۸ پنجس متکرر	۱۵۵ بیت لعزل
۱۸۸ پنجس مزدوج	۱۵۵ سه بیت
۱۹۰ سدس	۱۵۷ تصریح
۱۹۰ سدس متکرر	۱۵۷ مصرع
۱۹۰ سدس مزدوج	۱۵۸ فرد — معرر
۱۹۱ مسقط	۱۵۸ مطلع
۱۹۲ ترجیع سد	۱۴۹ ذات المطالع
۱۹۲ ترکیب سد	۱۵۹ دو المطالع
۱۹۲ ترجیحگاه	۱۶۰ حسن مطلع
۱۹۲ ترکیبگاه	۱۶۱ مقطع
۱۹۲ واسطه	۱۶۱ حسن مقطع
۱۹۲ بد	۱۶۱ قصیده
۱۹۴ ترسیع	۱۶۲ کریر — کریر کاه
۱۹۶ تحمیس	۱۶۳ ناح
۱۹۸ تسدیس	۱۶۶ عزل
۲۰۰ تمزیل	۱۷۴ یک آهک
۲۰۲ توصیف	۱۷۴ یک آوار
۲۰۶ اعنات — التزام مالایلم	۱۷۹ قطعه
۲۰۸ جمع مقید — قافیه مقیده	۱۸۱ نظم
۲۰۸ طرد و عکس	۱۸۱ رمعی
۲۱۰ طرد و عکس تام	۱۸۲ رباعی مصرع
۲۱۰ طرد و عکس ناقص	

اصطلاح	شماره	اصطلاح	شماره
تسبیح ارتقائی — تسبیح	۲۳۵	رجوع	۲۱۹
انحطاطی		حذف	۲۱۳
تغلیب	۲۳۷	تجریده — مجرد	۲۱۵
اکمال	۲۳۹	خیفا	۲۱۶
جناس	۲۴۱	رقطا	۲۱۶
جناس تام — جناس غیر تام	۲۴۱	منقوط	۲۱۷
جناس تام بسیط — جناس	۲۴۱	مقطع	۲۱۸
تام مرکب		موصل	۲۱۸
جناس متشابه	۲۴۴	معجزه	۲۲۰
جناس مرفوع	۲۴۴	مستتراد	۲۲۱
جناس لاحق	۲۴۶	زیاده	۲۲۱
جناس ناقص	۲۴۷	اعاده — معاد	۲۲۴
جناس قلب	۲۴۸	سهل عتق	۲۲۵
قلب کل — قلب بعض	۲۴۸	ارصاد	۲۲۷
جناس محرف	۲۴۹	تسهیم	۲۳۰
جناس خط — جناس	۲۴۹	لف و نشر	۲۳۰
تصحیف — جناس مصحف		لف و نشر مرتب	۲۳۰
اشتقاق	۲۵۱	لف و نشر مشوش	۲۳۶
شبه اشتقاق	۲۵۳	معکوس الترتیب	۲۳۶
مراعات نظیر	۲۵۳	مختلف الترتیب	۲۳۶
تشابه اطراف	۲۵۶	لف و نشر عبر مرتب	۲۳۱
ایهام تناسب	۲۵۶	استطراد	۲۳۳
فصله فصل	۲۵۷	تسبیح	۲۳۵
«و»	۲۵۸		

انتهای فهرس

To: www.al-mostafa.com